

GROOTMEESTER IN DE DEMOGRAFIE

Liber Amicorum **AART C. LIEFBROER**

Grootmeester in de Demografie

Liber Amicorum Aart C. Liefbroer

Redactie: Helga de Valk en Daniël van Wijk
Coverontwerp: Omniafausta grafisch ontwerp
Druk: 24bookprint.com
September 2025

Inhoudsopgave

Voorwoord: Helga de Valk & Daniël van Wijk.....	9
Jenny Gierveld.....	13
Pearl A. Dykstra.....	17
Theo van Tilburg.....	21
Clara H. Mulder.....	25
Kène Henkens.....	27
Frans van Poppel.....	29
Harry van Dalen.....	31
Leo van Wissen.....	35
Frans Willekens.....	37
Hanna van Solinge.....	41
Dimitri Mortelmans.....	43
Matthijs Kalmijn.....	47
Zsolt Spéder.....	53
Nico van Nimwegen & Anne Gauthier.....	61
Ineke Nagel.....	63
Cees Elzinga.....	65
Ute Bültmann & Menno Reijneveld.....	67
Ineke Maas.....	71
Janique Kroese, Wim Bernasco & Jan Rouwendal.....	73
Anne-Rigt Poortman.....	77
Eva-Maria Merz & Arieke Rijken.....	79
Monika Mynarska.....	83
Judith Soons.....	87
Nicole Hiekel.....	89

Mioara Zoutewelle-Terovan.....	93
Catrien Bijleveld	95
Jacqueline van der Helm & Jeannette van der Aar	97
Bibi Koekkoek & Hilde Bras	99
Johannes Huinink & Michael Wagner	103
Trude Lappegård & Lars Dommermuth.....	107
Allan Puur & Leen Rahn.....	109
Aisling Connolly, Anne Gauthier, Esma Betül Savaş, Ilaria Francesca Lunardelli, Julia Rokos, Katharina Runge, Olga Grünwald, Orlaith Tunney, Oyku Akin, Yuliya Kazakova & Yuri Pettinicchi	113
Brienna Perelli-Harris	115
Peter Ekamper & Frans van Poppel	117
Anne Brons.....	121
Gøsta Esping-Andersen.....	125
Joanne Muller	127
Jarl Mooyaart.....	131
Frank van Tubergen	133
Lonneke van den Berg.....	137
Lin Rouvroye.....	141
Willem R. J. Vermeulen.....	145
Sapphire Yu Han	149
Maaïke van der Vleuten	151
Jornt Mandemakers	153
Stefano Arnolfo	157
Maike van Damme & Fernando Ruiz-Vallejo.....	159
Niels Kooiman, Sandra Ploeger, Elena van Kampen, Ruben van Gaalen, Corina Huisman, Coen van Duin, Lenny Stoeldraijer, Peteke Feijten, Saskia te Riele, Marjolijn Das & Carel Harmsen.....	163

Maria Eismann	169
Robbert Zandvliet.....	173
Nynke Smidt.....	175
Lluís Mangot-Sala	179
Melanie Straiton & Kamila Hynek.....	183
Rosa Angela Palazuelos González	185
Liza Hoveling.....	187
Leonie Elsenburg.....	189
Francesco C. Billari.....	193

Voorwoord: Helga de Valk & Daniël van Wijk

NIDI

De omslag van dit boek spreekt voor de meeste mensen die Aat kennen waarschijnlijk boekdelen: zijn passie voor wetenschappelijk onderzoek naar levenslopen van mensen combineert hij met een passie voor schaken. De academische carrière van Aat is er dan ook een van een grootmeester: hij doet wetenschappelijk onderzoek op topniveau en is een excellente mentor voor de volgende generatie. Maar hoe kun je rechtdoen aan een grootmeester in de demografie in een voorwoord van een paar pagina's? Daarvoor heb je een boek nodig en dat ligt er nu. Aats carrière is indrukwekkend, veelzijdig en tegelijkertijd ook één met een duidelijke koers. Thematisch heeft hij over de jaren heen verschillende stadia van de levensloop onderzocht. Vernieuwende dataverzameling en innovatieve geavanceerde methoden zijn zijn passie en vormen de kern van zijn academische loopbaan. Wat over al die jaren ook constant is gebleven, is zijn toewijding aan het brede veld van de demografie (in binnen- en buitenland), aan zijn promovendi, de postdocs en andere collega's, maar ook aan de instituten waaraan hij verbonden was. Als Aat zich committeert aan iets dan staat hij daarvoor. Dat maakt dan ook dat hij op alle plekken waar hij werkte, een zeer geliefde collega was.

Na afronding van een proefschrift over de keuze tussen ongehuwd samenwonen en trouwen aan de Vrije Universiteit startte Aat in 1990 als onderzoeker aan het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI). Sinds dat jaar is hij altijd bij het NIDI blijven werken, en zijn bijdrage aan het instituut valt nauwelijks te overschatten. Decennia maakte hij deel uit van het MT en was hij medebepalend voor de koers van het instituut. Hij had een belangrijke rol in de veranderingen van het NIDI, bijvoorbeeld bij het aansluiten van het NIDI bij de KNAW in 2004 en de strategische samenwerking met de RUG in 2014.

Naast de institutionele samenwerking heeft Aat een hele generatie onderzoekers opgeleid. Hij is een excellente mentor die in (vrijwel) alle gevallen een rustige raadgever is. Hij wordt als een betrouwbare gesprekspartner door iedereen serieus genomen. Naar buiten toe rustig maakt het dat zijn boodschap vrijwel altijd landt, maar zijn menselijke kant liet in de wandelgangen toch ook wel eens van zich horen, waarbij hij zich enorm kon opwinden. Dat laatste dan toch vooral wanneer iets door Aat onrechtvaardig of oneerlijk werd gevonden.

In de wetenschap wordt zijn werk gezien en gewaardeerd op topniveau. Hij is sinds 2004 hoogleraar aan de VU en sinds 2015 aan het UMCG, hij verwierf prestigieuze internationale beurzen en werd benoemd als lid van de KNAW en KHMW. Hij kreeg

een eredoctoraat aan de universiteit van Tallinn en werd gelauwerd met de Dirk J. van de Kaa Award for Social Demography. Aat heeft een belangrijke rol gespeeld in de data-infrastructuur in Nederland en Europa. Hij coördineerde verschillende grootschalige dataverzamelingen, zowel nationaal als internationaal, en hij liep voorop in de analyse van deze data. Dat veel mensen graag met Aat samenwerken blijkt te meer uit zijn publicatielijst: hij verzamelde een enorm netwerk van coauteurs uit Nederland en Europa. Aat heeft “service to the community” hoog staan: hij is altijd bereid om bij te dragen aan het grotere goed en heeft dan ook verschillende rollen vervuld in zowel de Nederlandse Vereniging voor Demografie als de European Association for Population Studies.

Om recht te doen aan deze diversiteit aan activiteiten komen in dit boek een diverse groep mensen aan het woord. Zij hebben Aat in verschillende hoedanigheden en op verschillende momenten in zijn carrière leren kennen en met hem samengewerkt. Hun bijdragen zijn losjes geordend aan de hand van Aats academische levensloop, waarbij achtereenvolgens Aats promotor, peers, promovendi, en andere collega’s uit binnen- en buitenland aan het woord komen. De bijdragen bestaan uit een mix van wetenschappelijke en persoonlijke reflecties, en zijn geschreven in het Nederlands of in het Engels.

De bijdragen in dit liber amicorum laten de vele manieren zien waarop Aat mensen heeft geïnspireerd in hun eigen wetenschappelijke werk. Zo bevat het boek meerdere hoofdstukken die inspiratie vinden in een “Liefbroer-hypothese” en deze nog eens testen met nieuwe data, bijvoorbeeld op het gebied van intergenerationele overdracht, relatievorming en relatieontbinding. Ook Aats grote methodologische kennis en innovaties worden geroemd, waaronder zijn innovatieve gebruik van sequentie-analyse om de levenslopen van jongvolwassenen in kaart te brengen. Binnen het NIDI geldt Aat dan ook als de vraagbaak voor methodologische kwesties waar collega’s zelf niet uit komen, maar waar Aat altijd een passende oplossing voor heeft. Verrassend genoeg weet Aat dit te combineren met een soms wat gefrustreerde houding ten opzichte van technologie: wij hebben hem meerdere keren boos tegen zijn computer horen praten en met de introductie van de smartphone waren zijn toentertijd puberdochters regelmatig de vraagbaak.

Ook Aats enorme inzet voor nationale en internationale dataverzamelingen zoals de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS), het Generations and Gender Programme (GGP) en de European Social Survey (ESS) komt in dit boek duidelijk naar voren. Dit zijn datasets die nog lang na Aats pensioen door vele onderzoekers dankbaar gebruikt zullen worden. Het verzamelen van deze data is een nobele taak, zeker wanneer je weet dat Aat een broertje dood heeft aan bureaucratische rompslomp en papierwerk. Er waren dan ook de nodige obstakels die genomen

moesten worden om deze dataverzamelingen te voltooien – van een coronapandemie die een face-to-face dataverzameling onmogelijk maakt tot overheidsinstanties die overtuigd moeten worden van het belang van een aselechte steekproef.

Naast wetenschappelijke bijdragen laat dit boek zien welke rol Aat vervulde als mens, collega en mentor. In zijn lange loopbaan heeft Aat met veel mensen samengewerkt, en uit de hoofdstukken van dit boek blijkt hoeveel zij van deze samenwerkingen hebben geleerd én genoten. Aat neemt altijd de tijd om naar je te luisteren en is toegankelijk voor en betrokken bij zijn collega's. Hij laat ruimte voor eigen inzichten en geeft vertrouwen om deze uit te voeren. Als promovendi van Aat hebben wij zeer van deze betrokken maar toch open begeleidingsstijl geprofiteerd. Net als de andere promovendi van Aat die in dit boek aan het woord komen, proberen wij deze begeleidingsstijl voort te zetten bij onze eigen studenten.

Ondanks het feit dat Aat een wetenschappelijke grootmeester is, hebben wij hem nooit kunnen betrappen op enige vorm van arrogantie, en lijkt hij ongevoelig voor status. Hij neemt beginnende onderzoekers net zo serieus – of misschien wel serieuzer – dan gevestigde namen. En hij houdt niet vast aan één theorie of methode, maar blijft altijd openstaan voor nieuw bewijs of nieuwe inzichten. Waar sommige onderzoekers geneigd zijn om nieuw bewijs zo te interpreteren dat het past binnen “hun” theoretische ideeën, sloot Aat zijn Contexts of Opportunity-project bijvoorbeeld af met de conclusie dat het vonnis wat betreft zijn centrale hypothese nog niet gevelde kon worden, omdat er meer bewijs nodig was om enkele centrale claims te kunnen onderbouwen. Overigens betekent dit niet dat Aat niet fanatiek of competitief is: integendeel, tijdens de jaarlijkse NIDI-uitjes was Aat bloedserieus en nam hij zijn team altijd mee in het idee dat er maar één weg was bij de spellen, namelijk de winst!

Wie Aat tijdens wetenschappelijke conferenties heeft leren kennen, zal zich waarschijnlijk zijn vermogen herinneren om scherpe, goed doordachte kritiek op presentaties op een aardige manier te brengen. Nadat Aat het woord krijgt, begint hij zijn vraag stevast met een vriendelijke inleiding, gevolgd door een scherpe analyse die doordringt tot de kern. De doorgaans rustige, bedachtzame Aat transformeert echter tot het middelpunt van het feest als de muziek aanslaat en er gedanst of gezongen wordt. Velen herinneren zich dan ook hoe Aat (of Aats “broer”, zoals hij zelf de volgende ochtend zal zeggen) losgaat op de dansvloer, bijvoorbeeld tijdens de befaamde feesten van de European Population Conferences.

Dit boek is een eerbetoon aan de wetenschappelijke carrière van Aat nu hij de pensioengerechtigde leeftijd bereikt. Hoewel Aats werk en bijdrage aan de demografie blijvend zal resoneren, grijpen wij dit moment graag aan om terug te kijken op zijn werk en de vele manieren waarop hij anderen heeft geïnspireerd, zowel op wetenschappelijk als persoonlijk vlak. Het is een voorrecht om met Aat te werken en het was een eer om dit boek voor hem te mogen compileren. Het is een prachtige manier om alle leuke herinneringen van collega's uit verschillende hoeken bij elkaar te hebben en de grote waardering voor Aat als collega vast te leggen. Het is daarmee een groot "dankjewel" aan Aat voor al zijn werk en toewijding. De volgende generaties plukken hier de vruchten van: de intergenerationele overdracht is geslaagd!

Jenny Gierveld

NIDI & Vrije Universiteit Amsterdam

Aart C. Liefbroer, een veelzijdig en zeer bekwaam onderzoeker

In 1985, nu precies 40 jaar geleden, kruisten onze wegen. Op dat moment startte Aat zijn leven als wetenschappelijk onderzoeker. Hij solliciteerde op een functie binnen het project 'De Sociale Integratie van Jongvolwassenen', een samenwerkingsproject van de vakgroep Methoden en Technieken van Sociaal-Wetenschappelijk onderzoek van de faculteit Sociaal-Culturele Wetenschappen en de vakgroep Arbeids- en Organisationspsychologie van de Faculteit Psychologische en Pedagogische Wetenschappen van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Er konden twee onderzoekers/promovendi worden aangeworven. Tot de kandidaten voor deze functies behoorde Aat Liefbroer. Gelet op zijn curriculum vitae was er alle aanleiding hem uit te nodigen voor een gesprek. De onderzoeken waarbij Aat tot dan betrokken was geweest bleken eveneens goed aan te sluiten bij de vereisten die wij stelden aan een potentieel survey-onderzoeker. Ik prijs me gelukkig dat we het zo konden regelen dat Aat per 1 december 1985 de facto in dienst kon treden van de vakgroep Methoden en Technieken van de Vrije Universiteit.

Zijn taakomschrijving vermeldde onder meer: 'De voorbereiding en uitvoering van deeltaken van het surveyonderzoek, en de eerste meting van een longitudinaal onderzoek onder jongeren van 18, 22 en 26 jaar oud'. Het was expliciet de bedoeling dat Aat deze periode zou afsluiten met een proefschrift. Aat had daar veel zin in.

Het werd een eerste jaar van veel lezen en veel onderlinge discussies:

- Kan er een gemeenschappelijke, theoretische invalshoek rond de integratie van jongeren worden gevonden door sociologen en psychologen?
- Welke sub-thema's worden gereserveerd voor welke onderzoeksgroep?
- Welke centrale begrippen laten zich daarbij formuleren, conceptualiseren en operationaliseren?

In goed overleg koos Aat voor het onderdeel 'De opvattingen van jongvolwassenen op het terrein van primaire relaties'.

Ik kan niets anders zeggen dan dat Aat een meer dan voorbeeldige promovendus bleek te zijn. Elk onderdeel van zijn werkzaamheden werd gekenmerkt door grote inzet en zorgvuldigheid.

Dit betrof zowel de methodologische kanten van het werk als de inhoudelijke en theoretische uitwerking van de onderzoeksvragen. Daarnaast was een neiging tot zelfstandigheid één van zijn persoonlijke kenmerken. Hij was dan ook voor mij als promotor een bijzondere promovendus, die in verhouding tot sommige andere promovendi een redelijk bescheiden beroep deed op de tijdsinvestering van deze promotor.

Zijn werk leidde in 1991 tot een kloek proefschrift: “Kiezen tussen ongehuwd samenwonen en trouwen: een onderzoek naar plannen en gedrag van jongvolwassenen omtrent relatievorming”, verdedigd aan de Vrije Universiteit.

Veelal valt de promotie samen met het einde van de dagelijkse samenwerking tussen promovendus en promotor. Dat was hier niet het geval.

Ik was in september 1987 benoemd tot directeur van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut, het NIDI, in Den Haag en daar volop bezig met de uitbouw van het instituut. De inclusie van meer survey-onderzoek was daarbij een prioriteit. Het was duidelijk dat dr. Aat Liefbroer daar een belangrijke rol zou kunnen spelen. Aat en ik werden het snel eens en ingaande 1990 kwam Aat naar het NIDI in Den Haag.

Hij is gekomen en tot zijn pensionering bij het NIDI gebleven (net als ikzelf overigens).

Zijn onderzoeksactiviteiten binnen het NIDI gingen deels dieper in op relatiekeuzes van jongvolwassenen. Hieronder vallen publicaties (een kleine selectie) zoals:

- Liefbroer, A.C. & Toulemon, L. (Eds.) (2010). Demographic perspectives on the transition to adulthood. Special issue of *Advances in Life Course Research*.
- Moyaart, J.E., Liefbroer, A. C. & Billari, F.C. (2022). The changing relationship between socio-economic background and family formation in four European countries. *Population Studies*, 76(2), 235-251.
- Keijer, M.G., Nagel, I. & Liefbroer, A.C. (2016). Effects of parental cultural and economic status on adolescents’ life course preferences. *European Sociological Review*, 32(5), 607-618.
- Hiekel, N., Liefbroer, A.C. & Poortman, A.R. (2014). Understanding diversity in the meaning of cohabitation across Europe. *European Journal of Population*, 30(4), 391-410.

Ook andere demografische transitie zoals fertiliteit en het einde van partnerrelaties zijn diepgaand en meermalen door Aat bestudeerd, al of niet in samenwerkingsprojecten met zijn collega’s van binnen en buiten Nederland. Een enkel voorbeeld:

- Merz, E.-M. & Liefbroer, A.C. (2012). The attitude towards voluntary childlessness in Europe: Cultural and institutional explanations. *Journal of Marriage and Family*, 74(3), 587-600.
- Billari, F.C., Goisis, A., Liefbroer, A.C., Settersten, R.A.Jr., Aassve, A., Hagestad, G. & Spéder, Z. (2011). Social age deadlines for the childbearing of women and men. *Human Reproduction*, 26(3), 616-622.
- Vermeulen, W.R.J., Zoutewelle-Terovan, M., Kooiman, N. & Liefbroer, A.C. (2023). Comparing marriage and cohabitation dissolution risks across municipalities: Which characteristics matter? *Population, Space and Place*, 29(5), e2660.

Naast jongvolwassenen werden ook de oudere generaties onderwerp van onderzoek:

- Zoutewelle-Terovan, M. & Liefbroer, A.C. (2018). Swimming against the stream: Non-normative family transitions and loneliness in later life across 12 nations. *The Gerontologist*, 58(6), 1096-1108.
- Thomese, G.C.F. & Liefbroer, A.C. (2013). Child care and child births: The role of grandparents in The Netherlands. *Journal of Marriage and Family*, 75(2), 403-421.

Wie de moeite neemt de lijst van Aat's publicaties te bestuderen, zal onder de indruk raken van de veelzijdigheid van de onderzoekingen waaraan Aat Liefbroer was verbonden.

Daarbij zult u ook hebben opgemerkt, dat Aat's reeds vroeg traceerbare belangstelling voor ontwikkelingen over de levensloop ook over de jaren heen behouden is gebleven.

Afsluitend

Aat, je was en bent een geweldige collega. Altijd sta je open voor vragen om advies, altijd ben je geïnteresseerd in de mens met wie je spreekt, altijd bescheiden. Maar ondertussen ben jij een zeer bekwame en veelzijdige collega.

Aat, het ga je goed in de volgende levensfase.

Jenny Gierveld

Zomer 2025

Reisgezel in de wetenschap

Aan de Noorse sociologe Gunhild Hagestad ontleen ik het begrip *fellow life travelers*, mensen om ons heen van wie het leven parallel loopt aan het onze. Deze mensen geven vorm, richting en inhoud aan ons eigen leven. Dat gebeurt op verschillende manieren. Via lange ketens van interactie worden verwachtingen over levenspaden gevormd. Gebeurtenissen in het leven van een ander hebben hun weerslag op de manier waarop ons leven zich verder ontvouwt. Bij de levenskeuzes die we maken, houden we rekening met de mensen om ons heen. Voor mij ben jij een bijzondere *fellow life traveler*, een reisgezel in de wetenschap.

Die reis begon eind jaren tachtig bij de vakgroep Methoden en Technieken van Sociaalwetenschappelijk Onderzoek aan de Vrije Universiteit in Amsterdam (VUA). Beiden werkten we aan een proefschrift: jij over de vroege fase van het volwassen leven, ik over de latere fase. We hadden dezelfde promotor, Jenny Gierveld, aan wie we heel veel te danken hebben. Het waren intensieve jaren waarin we, samen met Theo van Tilburg, kritisch commentaar leverden op elkaars teksten (soms iets té kritisch), en al praktiserend, de basisprincipes van surveyonderzoek leerden. We waren heel blij dat we als onderzoekers waren aangesteld en niet als aio (assistent in opleiding). Die promotieconstructie kwam pas na onze tijd.

Begin jaren negentig kwamen we beiden terecht op het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI) in Den Haag. We deelden een kamer, en werkten aan het NESTOR-programma Leefvormen en Sociale Netwerken van Ouderen. Eigenlijk vond je de focus op ouderen maar niks. Gelukkig vond je een uitdaging: het in kaart brengen van hun levenslopen. Dat heb je op een ongelooflijk knappe manier gedaan aan de hand van surveyvragen die informatief en spaarzaam waren (d.w.z. niet te veel tijd kostten) en ook nog goed te beantwoorden waren door ouderen. Via jou ben ik me gaan interesseren in de levensloop—een theoretisch perspectief dat ik nooit meer heb losgelaten. Over beïnvloeding gesproken!

In opdracht van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid hebben we eind jaren negentig een prachtige studie verricht naar veranderingen in de levenslopen van Nederlanders geboren tussen 1900 en 1970. We hadden een

duidelijke taakverdeling. Jij deed de empirische analyses (die een ingewikkelde koppeling van een groot aantal surveys vereisten); ik boog me over de theoretische inleidingen, en samen beschreven we de resultaten en de reflecties daarop. We raakten nog in conflict met Henk Becker van de Universiteit Utrecht omdat we geen onderbouwing vonden voor zijn generatietheorie. Historische veranderingen in levenslopen verlopen geleidelijk en niet volgens de cesuren die Beckers theorie veronderstelt.

Rond de eeuwwisseling gingen onze loopbanen enigszins uiteen lopen. Jij ging het NIDI-management in (en kreeg een eigen kamer), terwijl ik leiding ging geven aan de *Netherlands Kinship Panel Study* (NKPS), een bijzondere multi-actor, multi-methode en longitudinaal onderzoek naar families in Nederland waarvoor financiering van Investerings Groot van de Nederlandse Organisatie van Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) was verkregen. Samen met Matthijs Kalmijn en Claartje Mulder heb je prijzenswaardige NKPS-codeboeken gemaakt. Nog lang voor *Open Science* gangbaar was, zijn NKPS-data gratis beschikbaar gesteld voor wetenschappelijk onderzoekers. Tot op de dag van vandaag hoor ik over de gebruikersvriendelijkheid van de NKPS-codeboeken en de erbij horende databestanden. Die gebruikersvriendelijkheid is voor een groot deel op jouw conto te schrijven! Uiteraard heb je ook mooie publicaties gebaseerd op NKPS-data.

Hoewel we verschillende inhoudelijke interesses hadden (jij had meer belangstelling voor de invloed van attitudes op demografische transitie; ik had meer belangstelling voor uitwisselingen tussen volwassen kinderen en hun ouders), vonden we elkaar in thema's zoals de maakbaarheid van de levensloop (boek daarover in 2007 verschenen bij Van Gorcum) en de gelijkenis tussen ouders en kinderen (2007 themanummer van *Mens & Maatschappij*). Ook werkten we samen binnen het door de Europese Commissie gefinancierde project Multilinks, waar we solidariteit en welbevinden analyseerden via bindingen binnen families, bindingen in de tijd, en bindingen tussen individuen en de maatschappelijke context. Hier is dankbaar gebruik gemaakt van data van de cross-nationale *Generations and Gender Surveys*, waarvan jij tussen 2009-2013 de internationale coördinator was. Hulde voor jouw inspanningen voor de internationale sociaalwetenschappelijke gemeenschap!

Vanaf 2009 hadden we niet langer dezelfde werkgever. Jij bleef op het NIDI (maar met een bijzonder hoogleraarschap aan de VU); ik werd hoogleraar in Rotterdam. Toch hebben onze wetenschappelijke paden elkaar nog regelmatig gekruist.

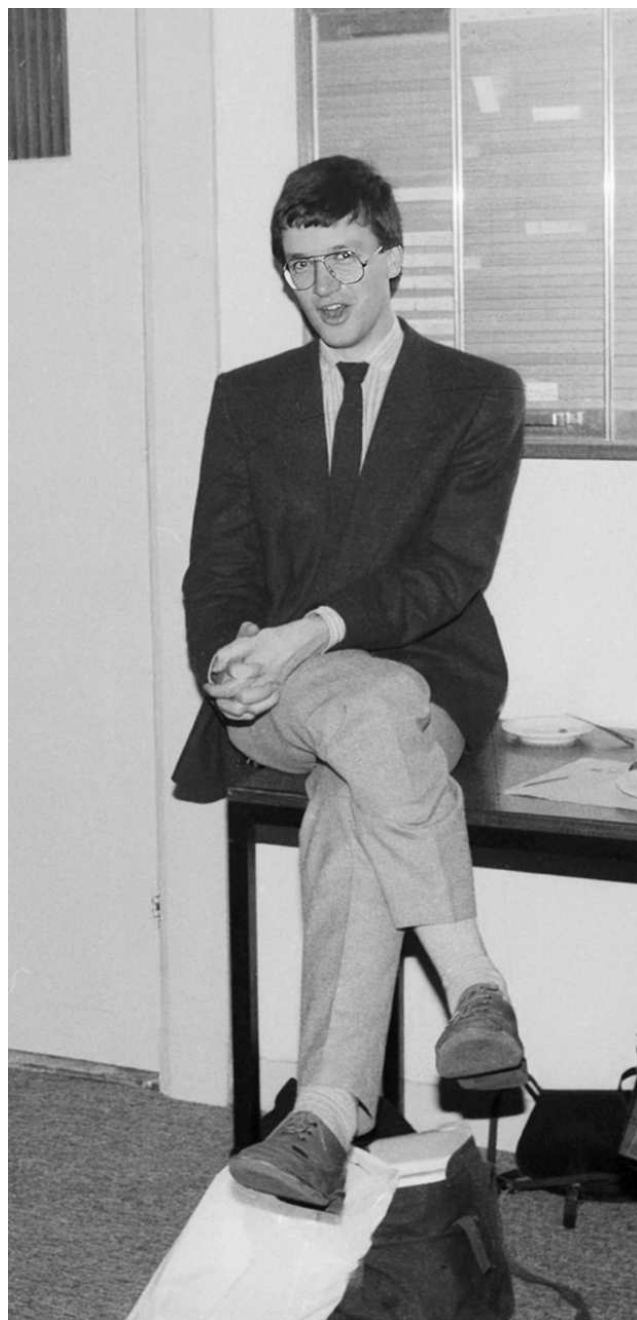
Wellicht kwamen we elkaar het vaakst tegen bij lobbyactiviteiten. Jij bent nooit te beroerd geweest om te gaan praten bij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen of bij NWO als financiering nodig was voor een volgende ronde van de NKPS/GGP. Ook heb je altijd je gezicht laten zien bij bijeenkomsten gericht op de (verdere) ontwikkeling van een gedeelde data-infrastructuur voor de sociale wetenschappen—of het nu ging om de Nationale Data Infrastructuur voor de Sociale Wetenschappen (NDSW), of ODISSEI (*Open Data Infrastructure for Social Science and Economic Innovation*). Je coördinatie van twee dataverzamelingsrondes van de European Social Survey (2019-2023) onderstreept je toewijding aan het grotere goed van de sociale wetenschappen.

Maar we kwamen elkaar ook tegen op wetenschappelijke bijeenkomsten. Eén daarvan was van onszelf, namelijk een symposium aan de Erasmus Universiteit Rotterdam in 2017, waar de jonge wetenschappers die op onze respectievelijke Advanced Grant projecten hadden gewerkt, elkaar troffen. Ik bewaar ook goede herinneringen aan de gedachtenwisselingen in de Hanse Wissenschaftskolleg Delmenhorst in 2017, waar niet alleen sociologen maar ook politologen, historici, economen en gezondheidswetenschappers de eerste ideeën voor de *life course cube* uiteen zetten.

Eind 2024 troffen we elkaar in Tallinn waar jij een eredoctoraat kreeg toegekend. We hielden ieder een praatje—en het principe van *linked lives* stond centraal in de twee voordrachten. Zonder dat we dat hadden afgesproken. En warempel, jij sprak over de vroege fase van de levensloop en ik over de latere.

Het ga je goed!

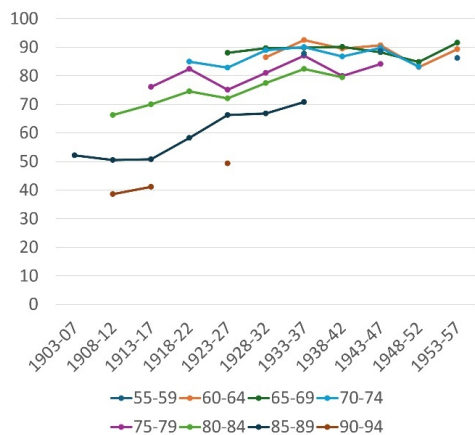

Een stille revolutie: veranderingen in de partnerrelatie van ouderen tussen 1992 en 2023

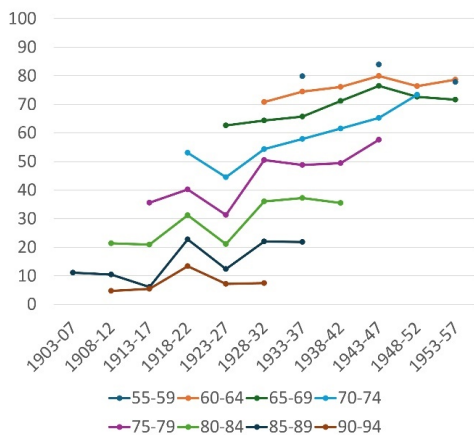
Het emeritaat van Aart Liefbroer grijp ik graag aan om zijn ‘oude’ werk nog eens in het licht te zetten door een update van bevindingen te geven. Het gaat hier om de studie ‘Levenslopen in verandering’, die hij samen met Pearl Dykstra in 2000 publiceerde. Het uitgangspunt is dat de samenleving verandert en dat inzicht in deze verandering kan worden verkregen door ontwikkelingen op cruciale levensgebieden te beschrijven. Paragraaf 6.3 beschrijft de partnerrelatie op latere leeftijd, gezien het belang voor het welbevinden en het verkrijgen van zorg.

In de periode 1900-1950 was er een lichte daling in het relatieve aantal mannen in de leeftijd van 65-80 jaar met een partnerrelatie, voor vrouwen was er een lichte stijging. Onderliggende demografische trends zijn (sterker voor mannen) een negatief uitwerkende toename van het aantal gescheidenen en (sterker voor vrouwen) een positief uitwerkende stijging van de levensverwachting.

Of beide trends zich hebben voortgezet, kan worden afgeleid uit gegevens van de Longitudinal Aging Study Amsterdam, verzameld in 1992-2023 (Hoogendijk et al., 2025). De opzet van de Figuren 1 en 2 correspondeert met die van 6.3 en 6.4 in de publicatie uit 2000. De resultaten van de nieuwe analyses laten een stijgende trend zien voor zowel mannen als vrouwen. Meer specifiek, wanneer we de prevalentie in de oudste cohort vergelijken met die in de meest recente cohort voor reeksen van ten minste zes opeenvolgende gegevenspunten in een leeftijdscategorie, zien we een leeftijdsgebonden toename van de prevalentie bij mannen: drie procentpunten van het oudste naar het meest recente geboortecohort (van 86 % tot 89 %) bij mannen van 60-64 jaar tot 19 procentpunten bij mannen van 85-89 jaar (de stijging binnen de leeftijdscategorieën is niet altijd lineair). Bij vrouwen is er eerst een stijging van acht procentpunten voor 60-64-jarigen tot 22 procentpunten voor 75-79-jarigen, gevolgd door een daling tot 11 procentpunten voor 85-89-jarigen.

Figuur 1. Percentage mannen met een partner, naar leeftijd en geboorteperiode

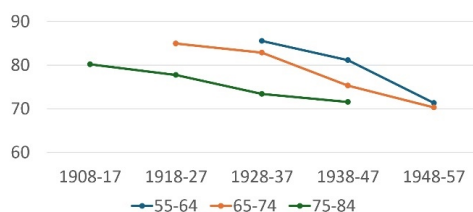

Figuur 2. Percentage vrouwen met een partner, naar leeftijd en geboorteperiode

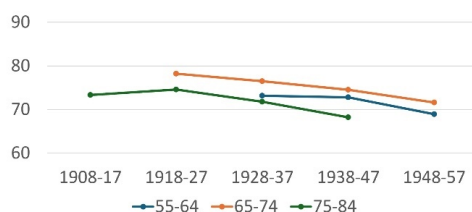
Als er een partner is, is ook de aard van de relatie van belang. Hier kijken we naar de uitwisseling van praktische en emotionele steun. Praktische steun is dat partners elkaar helpen met dagelijkse taken in en rond het huis, zoals boodschappen doen, eten klaarmaken, schoonmaken, reparaties en administratieve zaken. De oudste cohorten zijn opgegroeid met een strikte taakverdeling binnen het huwelijk op basis van geslacht: vrouwen waren verantwoordelijk voor het huishouden en de zorg voor de kinderen (hoewel vrouwen soms uit financiële noodzaak buitenshuis werkten), en omdat mannen buitenshuis werkten voor een inkomen, waren hun taken beperkt. Na de pensionering van de man bleef dit patroon soms bestaan, terwijl in andere gevallen de taken gelijkjer werden verdeeld. In de twintigste eeuw werden vrouwen steeds meer geëmancipeerd, wat soms gevolgen had voor de taakverdeling. Wat zien we hiervan terug in de gegevens over de praktische ondersteuning die vrouwen aan hun man gaven wanneer we geboortecohorten vergelijken? Figuur 3 laat zien dat voor elk van de drie leeftijdscategorieën die steun afnam, met 9 tot 15 procentpunten.¹ Figuur 4 laat de verandering in steun van mannen aan hun vrouw

¹ De gegevens zijn gebaseerd op de rapportage van vrouwen over dat zij 'vaak' steun gegeven hebben (versus soms, zelden of nooit), en door mannen over de door hen ontvangen steun. In het laatste geval kan de vrouw in een andere dan de toegewezen leeftijdscategorie vallen. De volgorde van de steunvragen is random.

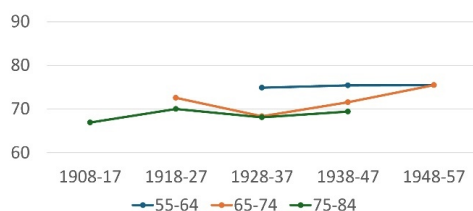
zien. Hier bedraagt de daling vier tot zeven procentpunten. Over de redenen voor deze veranderingen kunnen we alleen maar speculeren. Heeft emancipatie geleid tot meer gendergelijkheid? Worden taken anders ervaren, bijvoorbeeld minder als zorg voor de partner en meer (ook) voor zichzelf?

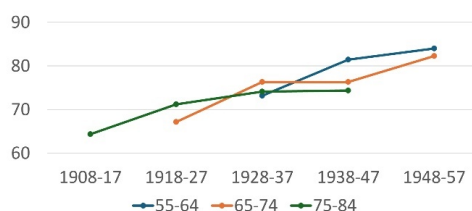
Figuur 3. Percentage vrouwen dat hun man vaak praktisch steunt, naar leeftijd en geboortecohort

Figuur 4. Percentage mannen dat hun vrouw vaak praktisch steunt, naar leeftijd en geboortecohort

Figuur 5. Percentage mannen die vaak met hun vrouw praat over zijn persoonlijke ervaringen en gevoelens, naar leeftijd en geboortecohort

Figuur 6. Percentage vrouwen die vaak met hun man praat over haar persoonlijke ervaringen en gevoelens, naar leeftijd en geboortecohort

Er is vrijwel geen verschil tussen de verschillende geboortecohorten in de mate waarin een man vaak met zijn vrouw over zijn persoonlijke ervaringen en gevoelens praat – we noemen dit emotionele steun gegeven door een vrouw (Figuur 5). Een vrouw praat met haar man steeds vaker over haar persoonlijke ervaringen en gevoelens: een stijging van 10 tot 15 procentpunten in de drie leeftijdscategorieën (Figuur 6): hun. Partnerrelaties zijn minder instrumenteel en meer emotioneel geworden, waarbij deze veranderingen vooral van invloed zijn op de actieve rol van vrouwen.

Het signaleren van deze enorme veranderingen in de partnerrelaties van ouderen is een eerste stap. Verder onderzoek naar deze veranderingen en hun betekenis is nodig.

Referenties

Hoogendijk, E. O., van Schoor, N. M., Qi, Y., Visser, M., Swinkels, J. C., Broese van Groenou, M. I., Kok, A. A. L., Holwerda, T. J., Pasman, H. R. W., Onwuteaka-

Philipsen, B. D., Remmelzwaal, S., van Ingen, E., van Tilburg, T. G., van Haaster, A.-C., van der Horst, M., Poppelaars, J., Deeg, D. J. H., & Huisman, M. (2025). The Longitudinal Aging Study Amsterdam: Design and cohort update 2025. *European Journal of Epidemiology*.

Liefbroer, A. C., & Dykstra, P. A. (2000). *Levenslopen in verandering: Een studie naar ontwikkelingen in de levenslopen van Nederlanders geboren tussen 1900 en 1970* [*Changing lives: The life courses of the 1900-1970 Dutch birth cohorts*]. SDU (WRR voorstudies en achtergronden V107).

Aat Liefbroer: voorloper, voorbeeld, collega

Aat Liefbroer is een paar jaar ouder dan ik, en ik ken hem al decennialang. En wat kun je dan krijgen: zo iemand loopt je hele loopbaan meermaals een stap op je vooruit, en vormt in die situaties een voorbeeld. Ik kwam Aat ook vaak tegen als collega of samenwerkingspartner. Je zou dan denken dat de situatie gelijkwaardiger is. Maar ook als collega dient Aat voor mij vaak als voorbeeld.

Toen ik als kersverse promovendus in 1989-90 de PostDoctorale Opleiding Demografie volgde, liep Aat op mij voor in de zin dat hij al bezig was met zijn promotie-onderzoek. In die periode moet ik hem hebben leren kennen, hij als socioloog die op een sociaal-demografisch onderwerp ging promoveren, ik als sociaal-geograaf en beginnend demograaf. Sindsdien is hij altijd een belangrijk lid van mijn netwerk gebleven. Hij promoveerde in 1991, twee jaar voor mij, als lichtend voorbeeld van hoe je dat doet: een promotie-onderzoek afronden, en dan bij de promotieplechtigheid de opponenten van repliek dienen.

Eveneens voor mij uit was Aat lid van het bestuur van de Nederlandse Vereniging voor Demografie, hij was secretaris van 1992 tot 2000. Onze termijnen hebben niet overlapt: ik trad pas aan als bestuurslid in 2001, eveneens voor acht jaar. In 2008 werd Aat lid van de Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen (KHMW), ik volgde in 2009. In 2011 werd hij lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), ik volgde in 2017.

In 2013 won Aat een Advanced Grant van de European Research Council. Ik had al eens tevergeefs een gooi gedaan naar zo'n zelfde onderzoeksbeurs. Dat het Aat wel lukte was voor mij een belangrijke inspiratiebron om het zelf ook nog eens te proberen, met een nieuw en beter voorstel. En die poging was succesvol: in 2017 ontving ik ook een Advanced Grant van de ERC. Het zou trouwens heel goed kunnen dat ik dit succes mede aan Aat te danken heb: hij heeft me belangrijke adviezen gegeven bij het schrijven van het projectvoorstel, waarvoor ik hem nog altijd dankbaar ben.

Nauw samenwerken met Aat heb ik gedaan rondom de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS). Met Pearl Dykstra en Matthijs Kalmijn vormden we het team dat

Jenny Gierveld bij elkaar had gebracht, en dat de vragenlijst opstelde voor het survey. Later kwamen daar Aafke Komter en Trudie Knijn bij, voor de minipanelen. Met het team van 6 schreven we succesvolle NWO-aanvragen voor de dataverzameling en voor het onderzoeksprogramma 'de Bindende kracht van familierelaties'. Ik herinner me vooral de vele, lange sessies waarin we met het team van 4 discussieerden over de vragenlijst. Aats voorbeeldfunctie zat hem voor mij vooral in de zorgvuldigheid die hij betrachtte in de formuleringen. Al was ik het die stond op 'iemand met wie u een relatie heeft' in plaats van 'waarmee'. Ik hoor nog precies de licht pesterige nadruk waarmee (sic) Aat het 'met wie' bleef uitspreken nadat dit pleit was beslecht. Moest het trouwens u of U zijn? En u hebt of u heeft? Ook daar hebben we over gediscussieerd, het ging behoorlijk ver soms. Aat en ik hebben ook twee gezamenlijke artikelen geschreven op basis van NKPS-analyses: 'Family obligations' in het NKPS-boek uit 2006, en het Demos-artikel 'Op je familie kun je rekenen' op basis van diezelfde analyses.

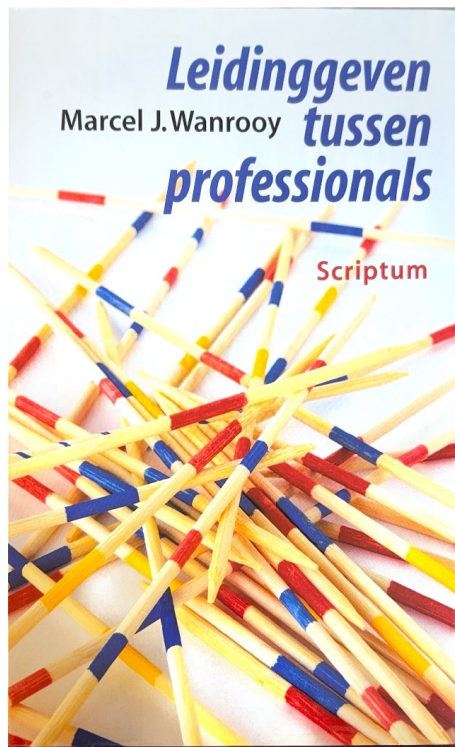
Verder kom ik Aat vaak als collega tegen bij allerlei gelegenheden. Op wetenschappelijke congressen: de Demografiedag bijvoorbeeld, de European Population Conference, bijeenkomsten over de Tweede Demografische Transitie. Ook dan is hij een voorbeeld in de zin van zorgvuldigheid, niet alleen in taalgebruik maar ook in methodengebruik en interpretatie van onderzoeksresultaten. Verder kom ik Aat tegen bij het CBS, of als er iets wordt gevierd op het NIDI of in Groningen. Als ik hem in promotiecommissies tegenkom geeft hij het voorbeeld van hoe je serieuze vragen kunt stellen en het toch luchtig kunt houden met anekdotes. Het luchtig houden is sowieso een kwaliteit van Aat die tot voorbeeld strekt. Al zaait hij daarmee soms wel verwarring. Ik weet niet hoe het anderen vergaat, maar mij heeft hij best vaak op het verkeerde been gezet, als ik niet doorhad dat hij een grapje maakte of dat niet zeker wist.

En nu loopt Aat alweer op mij voor. Hij gaat, zo jong als hij overkomt, al met emeritaat. Dit komt op een moment dat ik zelf nog niet precies durf uit te rekenen wanneer het moment ook voor mij daar zal zijn. Hij vormt alweer een voorbeeld, nu van hoe je er tegenaan kunt kijken als je moet stoppen met werken: hij vertelde me hoe hij ervan wil gaan genieten dat er niets meer hoeft, maar de dingen die hij leuk vindt gewoon wil blijven doen. En nu hoop ik dan maar dat bij de dingen die hij leuk vindt ook al die gelegenheden horen waar ik hem steeds tegenkom. Want of hij nu het voorbeeld geeft of niet, ik vind het altijd genoeglijk om mijn dierbare collega Aat te ontmoeten.

Leider tegen wil en dank

25 jaar geleden schreven wij ons enige artikel samen met z'n tweeën. Het handelde over de arbeidsduur van opeenvolgende cohorten oudere mannen. De openingszin van het artikel was "Wie werkt er vandaag nog tot zijn 65ste. Het is een retorische vraag want vrijwel iedere werknemer is ruim voor zijn of haar pensioengerechtigde leeftijd uitgetreden." We lieten op basis van Nestor-data zien hoe de leeftijd van pensionering met elke nieuw cohort vroeger werd. Tevens nam de leeftijd waarop de arbeidsmarkt betreden werd met de opeenvolgende cohorten toe. De loopbaan was en met de jaren behoordijk korter op geworden. En daarmee het maatschappelijk rendement van investeringen in opleiding. Interessant was dat we in hetzelfde artikel ook de eerste tekenen vaststelden van een kentering van almaar vroeger uittreden bij cohort 1933-1937. Van dit cohort was op leeftijd zestig toch ook al zestig procent met pensioen. Wij waren nog best jong en gedachten aan de eigen pensionering nog ver weg. En ondanks demografische doembeelden dat de cultuur van vervroegd uittreden moest worden beëindigd, leek doorwerken tot 65 jaar ons niet echt waarschijnlijk. Maar hoe snel kunnen levenslopen veranderen. Je schreef er jaren later een invloedrijk rapport over met Pearl Dykstra. Dat je zelf een voorloper zou worden in deze verlenging van de arbeidsloopbaan hadden we destijds niet kunnen bevroeden. Jij tikt als ik goed gerekend heb een arbeidsloopbaan aan van 42 jaar. En dat is voor universitair geschoolden van onze generatie heel respectabel. Van die 42 jaar zijn we 35 jaar collega's. Die eerste jaren hadden we niet zo heel veel contact, maar dat veranderde in de loop van de tijd. Je was mijn grote vraagbaak bij mijn eerste stappen om artikelen in internationale wetenschappelijke tijdschriften te krijgen. Dat was toen nog niet heel gewoon en tips van de enkele collega's met ervaring was heel belangrijk. Intensief werd ons contact als cluster-coördinatoren en de duobaan als afdelingshoofd. We hadden er een handboek intervisie (ik weet niet of de term al bestond) over kunnen schrijven. We hebben eindeloos gesproken over alle onderwerpen die het NIDI raakten en ook onze persoonlijke levens. Die gesprekken gingen meestal door tijdens onze treinreis naar Utrecht. En hoewel we beiden heel tevreden waren over ons eerste artikel is het toch ook het laatste geweest dat wij echt met z'n tweeën schreven. Jouw interesse in de ouderdom taande en je richtte je helemaal op de familie demografie. Maar als duobaners gaven alle mogelijke managementuitdagingen altijd voldoende gesprekstof. En we

bleven leren. Een hoogtepunt daarbij was de managementcursus “Leidinggeven onder professionals” die we als MT volgden bij managementgoeroe Marcel Wanrooy. Onlangs toonde je me nog zijn meesterwerk. We leerden over de “laat maar waaien manager”, “het hang je zelf op functioneringsgesprek” en “de zelf wiekende teams”. Maar het werd pas echt leuk bij de rollenspelen die we vervolgens mochten opvoeren en waar de MT-leden elkaar tot op het randje mochten tergen. Het rapport dat nooit af kwam, de blokkade op samenwerking met een andere medewerker of de aansturing van een medewerker die überhaupt niet te begrenzen was. Het kwam allemaal voorbij. Maar uiteindelijk had jij veel van die tips niet echt nodig. Een gesprek met Aat betekent een rustig luisterend oor. Scherpe en meestal juiste analyse en ook nog geduld. En een openingszin die begon met “Ik heb het gevoel dat ...” Met die zachte hand heb je veel goed gedaan en het grappige daarbij was dat je er toch niet echt plezier aan leek te beleven. Vanuit een grote trouw en hart voor de zaak heb je je managementtaken heel lang volgehouden. En het is mooi om te zien dat je in de laatste jaren voor de AOW-leeftijd de lol van het zelf onderzoek doen weer helemaal kunt proeven. Ik hoop dat dat zo blijft en dat we elkaar hoe dan ook in de komende jaren blijven zien.

Frans van Poppel

NIDI

Begin jaren 1990 maakten het NIDI en ik kennis met Aart Liefbroer. Aart was afkomstig van de sociologie-opleiding van de Vrije Universiteit. Ik had weinig affiniteit met het sociologische survey-onderzoek en de daarbij gebruikte analysetechnieken waar Aart in excelleerde. Pas geleidelijk – een proces van enkele jaren- drong tot mij door dat zowel de thematiek van het onderzoek van Aart als ook de daarvoor gebruikte data en statistische analyses zeer goed bruikbaar waren voor historisch onderzoek naar de levensloop. Meer en meer deed ik voor mijn historisch onderzoek dan ook een beroep op Aart. We onderzochten gezamenlijk allerlei aspecten van de partnerkeuze zoals de voorkeuren voor partners van gelijke leeftijden, sociale mobiliteit, de gevolgen van vroeg overlijden voor kinderen en andere nabestaanden. Ook onderzoek naar de rol die religie speelde – zoals bij sociale mobiliteit en sterfterisico's- werd op basis van sociologische methodes en modellen met historisch materiaal onderzocht. Dat leidde ook tot grootschalig onderzoek naar de Joodse bevolking in Nederland op basis van survey-gegevens.

Onze samenwerking heeft vele vruchten afgeworpen. In 1996 presenteerden wij de eerste gezamenlijke papers op de European Social Science History Conference en op de Entretiens de la Société de la Démographie Historique in Parijs. In 1997 waren wij present op de NSV marktdag en op de Social Science History Association Meeting in Washington. Ons eerste gezamenlijke artikel werd in 1998 gepubliceerd. Uiteindelijk hebben wij 12 gezamenlijke wetenschappelijke artikelen gepubliceerd in hooggewaardeerde tijdschriften als PLOS One, Population Studies, Journal of Social History, Social Forces en Historical Methods. Daarnaast leverden wij samen bijdragen aan populariserende tijdschriften en boeken onder redactie. Ik kan rustig stellen dat veel van dat onderzoek zonder de inbreng van Aart niet van de grond zou zijn gekomen. Ik mocht dan soms wel ideeën aandragen, de onderzoeksrealiteit was vaak weerbarstig. Aart zijn rol was cruciaal in het gehele proces van dataverzameling, dataopslag en vooral data-analyse en interpretatie. Zijn inbreng beperkte zich overigens niet tot projecten waarbij hij zelf betrokken was; ook was hij altijd bereid om goede raad te geven over andere projecten.

Pas in de samenwerking met Aart werd mij duidelijk wat in de eerste jaren nog niet tot mij doorgedrongen was: Aart is een vrolijke en zeer hartelijke man! Hij kan scherpe opmerkingen maken maar weet deze steeds te relativiseren. Hij is uitermate attent, vergeet nooit zijn gezicht te laten zien wanneer hij binnenkomt. Deelt ook

wat buiten het NIDI van belang is. Jammer Aart dat we na 35 jaar jou uit beeld zien verdwijnen. Ik zal je missen.

De grote passen van Aat

Bij een pensionering is het tijd om een balans op te maken en terug te kijken. Dat geldt nog het meest voor de carrière van Aat. En laat ik heel eerlijk zijn, als je niet direct op iemands terrein werkzaam bent heb je niet goed in de gaten wat die persoon betekent voor een vakgebied. Je denkt dat je aardig meeloopt maar dan laat je je net als de tegenstanders van Sifan Hassan verrassen. Zij weet altijd weer met haar kenmerkende grote passen de marathon of een andere lange afstand op haar naam te schrijven. Nu is de wetenschap geen wedstrijd en hoort dat ook niet te zijn, maar in de loop van de tijd is het dat toch geworden. De moderne wetenschap heeft het vergelijken en 'ranken' tot kunst verheven. Op zich niets nieuws. Onder professoren wordt er altijd geroddeld, gekletst en vergeleken. En wie dat vergeet moet nog maar het onovertroffen *Onder professoren* van W.F. Hermans weer eens lezen. Het grote verschil met het wetenschapsbedrijf uit het verleden is dat er toen geen bibliometrische maat was en alleen de indrukken die iemand maakte telde, en nu barst het van de maten, van H-indexen tot rankings van instellingen. De truc is uiteraard om de ranking te kiezen waarmee je het beste uit de race komt. Gelukkig begint die gekkigheid wat minder te worden in de wetenschap. En het mooie van de casus 'Aat' is dat je nooit je gek moet laten maken door al die rankings. En de kunst is om wetenschap vooral niet als een wedstrijd te zien. En Aat is een meester in het verdoezelen van het wedstrijdelement. Hij zit altijd rustig achter zijn computer, praat ook altijd rustig, laat zich niet aansporen tot haast, en ik heb hem denk ik nog nooit in paniek gezien. In zekere zin is Aat een Zenmeester en heb ik eigenlijk nooit doorgehad dat naast mijn werkkamer op het NIDI een Boeddhist huisde.

Het bewijs van dit inzicht komt wellicht onverwacht uit de zondige, cijfermatige hoek (zie tabel). Als we naar de ontwikkeling van het vakgebied van demografie kijken en bezien wie het meest invloedrijk is geweest dan stond en staat Dick van de Kaa hoog boven het maaiveld in Nederland, maar vooral ook internationaal (zie de peiling onder IUSSP-leden uit 2009 in Van Dalen en Henkens, 2012). Zijn theorie van de tweede demografische transitie uit 1987 is nog steeds een klassieker. Maar als we de top-25 van publicaties in demografische tijdschriften over de naoorlogse periode tot het met het jaar 2024 bezien, dan is wellicht het meest opvallende

kenmerk van die ranglijst dat een jongere generatie Van de Kaa aan het inhalen is. Gemiddeld per jaar is Hein de Haas zelfs zijn bovenbaas, maar laat hem eerst maar eens 923 citaten halen om die titel binnen te slepen. Demografie leeft als nooit tevoren, een groot deel (11 publicaties) wordt geproduceerd door het NIDI-onderzoekers, maar gelukkig is dit geen resultaat van een ongezonde monopoliepositie die aangemeld moet worden bij de mededingingsautoriteit. Er zijn tal van andere onderzoekscentra binnen Nederland waar invloedrijk werk wordt gepubliceerd: Groningen, Rotterdam, Leiden, Utrecht, Nijmegen en Maastricht. Het vakgebied is klein maar het onderlinge tegenspel is groot met bijvoorbeeld zeer goede migratieonderzoekers als De Haas, Koopmans, Fokkema, Crul en Van Tubergen, en met allrounders als Kalmijn en – jawel- Aat Liefbroer. Want deze onderzoekers zijn zo breed dat zij niet alleen demografie beoefenen, maar ook binnen andere disciplines de rust verstoren met baanbrekend werk. Aat laat in ‘family studies’ maar ook binnen de gezondheidswetenschappen van zich horen, waarmee nog eens duidelijk wordt waarom demografie toch veelal op interdisciplinaire wijze wordt beoefend en van waarde is. En onze Zenmeester Liefbroer staat als enige met vier(!) artikelen in de top-25 van de demografie. Ongetwijfeld zal hij op de voet worden gevolgd door snelle jongens als Kalmijn en De Haas (“what’s in a name”), maar ik hou het ook niet voor onmogelijk dat onze Aatje met zijn grote passen ook deze snelle jongens nog voorblijft.

Referentie:

Dalen, H.P. van, en Henkens, K. (2012). What is on a demographer’s mind? A worldwide survey. *Demographic Research*, 26, 363-408.

Top-25 van meest geciteerde artikelen in de demografie door Nederlandse onderzoekers op basis vergaarde citaten in Web of Science vanaf jaar van publicatie tot en met maart 2025

Titel artikel:	Auteur(s)	Tijdschrift	Jaar	Citaten
1 Europe's Second Demographic Transition	Van de Kaa	PB	1987	923
2 A theory of migration: the aspirations-capabilities framework	De Haas	CMS	2021	393
3 Fertility in Advanced Societies: A Review of Research	Balbo, Billari en Mills	E.P	2013	367
4 Revisiting aspiration and ability in international migration	Carling en Schewel	JEMS	2018	365
5 Understanding Immobility: Moving Beyond the Mobility Bias in Migration Studies	Schewel	IMR	2020	341
6 De-standardization of family-life trajectories of young adults: A cross-national comparison using sequence analysis	Elzinga en Liefbroer	E.P	2007	298
7 Men's career development and marriage timing during a period of rising inequality	Oppenheimer, Kalmijn en Lim	Dem	1997	283
8 Growing Restrictiveness or Changing Selection? The Nature and Evolution of Migration Policies	de Haas, Natter, en Vezzoli	IMR	2018	209
9 Super-diversity vs. assimilation: how complex diversity in majority-minority cities challenges the assumptions of assimilation	Crul	JEMS	2016	200
10 Productivity of Older Workers: Perceptions of Employers and Employees	Van Dalen, Henkens en Schippers	PDR	2010	184
11 Postmodern fertility preferences: From changing value orientation to new behavior	Van de Kaa	PDR	2001	183
12 Gender Differences in the Consequences of Divorce: A Study of Multiple Outcomes	Leopold	Dem	2018	178
13 The second generation in Europe and the United States: How is the transatlantic debate relevant for further research on the European second generation?	Thomson en Crul	JEMS	2007	175
14 Unmarried cohabitation and union stability: Testing the role of diffusion using data from 16 European Countries	Liefbroer en Dourleijn	Dem	2006	173
15 Younger Adults and Homeownership in Europe Through the Global Financial Crisis	Lennartz, Arundel en Ronald	PSP	2016	168
16 Ethnic intermarriage in the Netherlands: confirmations and refutations of accepted insights	Kalmijn en Van Tubergen	E.P	2006	161
17 Migration and Marriage in the Life-Course	Mulder en Wagner	E.P	1993	159
18 Explaining cross-national differences in marriage, cohabitation, and divorce in Europe, 1990-2000	Kalmijn Schrover en Vermeulen	PS	2007	157
19 Immigrant organisations		JEMS	2005	157
20 Who, what, where, and when? Specifying the impact of educational attainment and labour force participation on family formation	Liefbroer en Corijn	E.P	1999	157
21 Bringing Norms Back In: A Theoretical and Empirical Discussion of Their Importance for Understanding Demographic Behaviour	Liefbroer en Billari	PSP	2010	152
22 Migrant mobilisation and political opportunities: Variation among German cities and a comparison with the United Kingdom and the Netherlands	Koopmans	JEMS	2004	147
23 Gender equity and fertility intentions in Italy and the Netherlands	Mills, Mencarini, Tanturri en Begall	DR	2008	144
24 Ageing as a migrant: vulnerabilities, agency and policy implications	Ciobanu en Fokkema en Nedelcu	JEMS	2017	141
25 Linking Integration and Residential Segregation	Bolt, Ozuekren, Sule en Phillips	JEMS	2010	140

Aat bij de koffie-automaat

Ik hoefde niet lang na te denken over de vraag wat te schrijven in het vriendenboek voor Aat. Een wetenschappelijke bijdrage van mijn kant zou moeten gaan over prognoses en regionale demografie, en daar zou ik Aat vermoedelijk geen vriendendienst mee bewijzen. Maar Aat en ik kennen elkaar al lang, en enkele persoonlijke bespiegelingen wil ik op deze plaats graag meegeven. Laat ik dan ook maar direct beginnen met iets dat mij lange tijd enigszins in verwarring bracht: Aat of Aart? Ik dacht oorspronkelijk het eerste, en vervolgens dat ik tot dan toe het verkeerd gespeld had, om pas jaren later het juiste onderscheid te maken: Aat voor zijn *significant others*. Ik weet niet wat er op de kaft van dit boekje komt te staan, maar vooruit dus: Aat zal het zijn in dit stukje.

Als ik me goed herinner kwamen we elkaar voor het eerst tegen in de oergezellige kantine-bunker van de VU, de mensa, kort voor Aat's promotie. Dat zal rond 1990 geweest zijn. We zouden beiden op korte termijn naar het NIDI gaan, en blijkbaar wisten we dat van elkaar. Mogelijk zit ik helemaal fout met de data en de locatie en kan Aat, met zijn ijzersterke geheugen, dat in de tweede druk van dit boekje corrigeren. Dat Aat een ijzersterk geheugen heeft bleek bijvoorbeeld bij NIDI-feesten, waar bij voldoende alcoholiname in de loop van de avond geheel onvoorbereid de hits uit de jaren 60 en 70 werden gezongen, en Aat altijd de teksten nog wist, terwijl ik probeerde om de akkoorden op de piano terug te vinden, wat meestal maar half lukte.

Ondanks dat we elkaar lang kennen, hebben we nooit iets samen gepubliceerd. Onze specialismen lagen te ver uit elkaar denk ik. We zijn via verschillende wegen in de demografie beland, en niet via een 'officiële' route. De postdoctorale opleiding demografie PDOD, georganiseerd door Frans Willekens, was net te laat voor ons om aan mee te doen. Ik denk dat het grootste verschil tussen Aat en mij was dat Aat vooral in de inhoud geïnteresseerd was, en ik in de methoden en technieken. Naarmate ik langer in het vak zat, kwam het besef -weliswaar te laat-, dat het uiteindelijk toch om de inhoud gaat. Dat had Aat al veel vroeger goed ingezien, en dat heeft hem ook ver gebracht in onze discipline, mede ook omdat zijn onderzoek altijd gebaseerd is geweest op gedegen M&T kennis, zonder de bal uit het oog te verliezen. Ik moet bekennen dat ik mij soms wat ongemakkelijk voel

bij weer een sociologische theorie over een maatschappelijke trend, maar Aat heeft de benijdenswaardige eigenschap -niet alomtegenwoordig in dat vakgebied- om sociologie op een heel begrijpelijke wijze uit te leggen. Zijn glasheldere uitleg van de *Theory of reasoned action* van Ajzen & Fishbein, voor bachelor studenten die erover nadachten om een master in de demografie te gaan volgen was voor mij een openbaring, terwijl ik het artikel al lang kende.

Dat we nooit samen hebben gepubliceerd komt niet omdat we elkaar ontliepen. Integendeel, er zijn weinig mensen die ik zo graag op de gang of bij het koffieapparaat tegenkom als Aat. Altijd een leuke observatie, meestal een beetje onderkoeld en relativerend, waar ik ook erg van houd. Het houdt de waan van de dag buiten, voor zover dat mogelijk is, en in mijn tijd als directeur had ik dat ook nodig. Maar ik kwam Aat niet alleen op de gang tegen: ook in het Management Team zagen we elkaar op zijn minst maandelijks. Aat had aan dat Management Team overigens een gruwelijke hekel, maar voegde zich toch loyaal in dat corvee, waar hij van grote waarde was. Nu zaten in het MT enkele leden die graag het woord voerden, en enkele leden die pas iets zeiden als het stof een beetje neergeslagen was. Overbodig te melden tot welke categorie Aat behoorde, en zijn opmerkingen waren meestal zeer *to the point* en voor mij heel bruikbaar. Gelukkig kon hij het Management stokje overdragen, om zich weer helemaal te richten op zijn natuurlijke habitat van het onderzoek. Hoewel, ik heb begrepen uit onze gesprekjes bij de koffie-automaat dat de intergenerationele zorg, zowel naar de oudere als naar de jongere generatie, ook een flink beslag op zijn tijd legt. Dit kun je ook beschouwen als een vorm van participerende observatie die nauw aansluit bij zijn expertise, al weet ik niet of je veel hebt aan de *Reasoned behavior* theorie van Ajzen & Fishbein bij het verschonen van de luiers van je kleinkind. Het gedrag van kleine kinderen is ook vaak heel onredelijk, wat ook niet helpt bij het valideren van de theorie. Wellicht is dit een goede inspiratie voor een nieuw wetenschappelijk artikel over intergenerationele zorg in zijn indrukwekkende oeuvre.

We zullen elkaar waarschijnlijk niet meer zoveel bij het koffieapparaat of in de gang tegenkomen, maar wellicht wel in de fellows-kamer, maar hoe het ook zij, Aat's bijdragen aan het vakgebied zullen niet stoppen bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Het NIDI mag blij zijn met de nieuwe en ongetwijfeld *honorary fellow*.

Bridging the divide between sequence analysis and event history analysis

Aart helped us better understand human lives. The life course has been central to his research. Aart argued that the life events people experience, the life choices they make, the resources they accumulate, the opportunities and other benefits they receive from social networks and the welfare state, and the social inequalities in society should be studied in a life-course perspective and as outcomes of interactions between agency and structure.

The diversity of life courses and the determinants of life paths are important areas of study. Aart's research on the de-standardization of the life course is widely cited. Sequence analysis is the method of choice for analysing life-course trajectories. Ritschard and Studer (2018, p. 4) state that sequence analysis essentially remains exploratory and needs to be complemented with models that generate the sequences. In his introduction to a special issue of *Advances in Life Course Research* on methods of life course analysis, Aart calls for bridging the divide between sequence analysis (SA) and event-history analysis (EHA) (Liefbroer 2019, p. 2). Liao et al. (2022, p. 16), reflecting on four decades of sequence analysis in the social sciences, call for probabilistic models that are able to generate event sequences and build complete synthetic life trajectories. These probabilistic models are the subject of this contribution. I cover basic design principles and omit technical detail.

The life course is conceptualized as a sequence of states and transitions between states. The transitions are conveniently organized in an origin-destination matrix. States can be observable or latent. Aart published a model with latent states (Han et al. 2020). In this short contribution, states are observable. The central idea is that state and event sequences are outcomes of multistate stochastic processes. Several multistate processes can be specified depending on the factors and the dynamics impacting the trajectory. A widely used stochastic process is the Markov process. It assumes that the future of the process is independent of its past provided that the present state is known and the past is summarized in the present. In a Markov process, time is continuous and the sojourn time (duration) in a state follows an exponential distribution. The parameter of the exponential distribution, the rate of transition, usually differs by state of origin and state of

destination, and may also differ by age (and other relevant factors). The transition rates are estimated from observed event sequences, which may be incomplete. Once the transition rates are known, event sequences can be generated using microsimulation. The simulated event sequences are synthetic because they are based on data from different individuals. If the number of simulated sequences is sufficiently large, some will be exact copies of observed sequences.

The estimation of transition rates requires tracking (a) the transitions and (b) the population at risk. The rate of transition from state i to state j is estimated by dividing the observed number of transitions (“occurrences”, “counts”) during a time interval by the total exposure time during that interval. The exposure time is the total time individuals at risk spend in state i during the interval. The estimate of the transition rate is known as occurrence-exposure rate. Tracking individual exposure times can be tricky because an individual may enter and leave state i at any time and may visit the state multiple times during an interval. The tracking of individual exposure times is illustrated by Willekens (2014), using the subsample of the German Life History Study used by Blossfeld and Rohwer (2002).

An alternative is to reduce the length of the time interval. When the length tends to zero, time becomes continuous. Suppose a transition from i to j is observed in the small interval from t to $t+dt$ and no other transition occurs in that interval. Let $Y(t)$ denote the number of individuals at risk at t . The estimator of the transition (hazard) rate at t is $1/Y(t)$. Summing the estimated rates of (i,j) -transition since the start of the observation is the non-parametric estimator of the cumulative hazard and is known as the Nelson-Aalen estimator. Its variance is the sum of the squared rates of (i,j) -transitions since the start of the observation (Aalen et al. 2008, p. 72). The estimator is widely used in the modelling of life histories. For the statistical theory, see Aalen et al. (2008) and Cook and Lawless (2018).

Several software packages exist for the estimation of transition rates in multistate models (Willekens and Putter 2014).

Bridging the divide between SA and EHA is a worthy challenge and contributes to a better understanding of human lives.

References

- Aalen, O., Borgan, O., & Gjessing, H. (2008). Survival and event history analysis: A process point of view. *Statistics for Biology and Health*. New York: Springer.
- Blossfeld, H.-P., & Rohwer, G. (2002). Techniques of event history modeling: New approaches to causal analysis (Second Edition.). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cook, R. J., & Lawless, J. F. (2018). Multistate models for the analysis of life history data. Boca Raton, Florida: Chapman and Hall / CRC Press.
- Han, S. Y., Liefbroer, A. C., & Elzinga, C. H. (2020). Mechanisms of family formation: An application of Hidden Markov Models to a life course process. *Advances in Life Course Research*, 43.
- Liao, T. F., Bolano, D., Brzinsky-Fay, C., Cornwell, B., Fasang, A. E., Helske, S., et al. (2022). Sequence analysis: Its past, present, and future. *Social Science Research*, 107.
- Liefbroer, A. C. (2019). Methodological diversity in life course research: Blessing or curse? *Advances in Life Course Research*, 41, 1–3.
- Ritschard, G., & Studer, M. (2018). Sequence analysis: Where are we, where are we going? In G. Ritschard & M. Studer (Eds.), *Sequence analysis and related approaches: Innovative methods and applications*, 1-11. Cham: Springer.
- Willekens, F. (2014). *Multistate analysis of life histories with R*. Cham: Springer.
- Willekens, F., & Putter, H. (2014). Software for multistate analysis. *Demographic Research*, 31, 381–420.

Hanna van Solinge

NIDI

Forever Young

Aat,

Jij gaat nu met pensioen. Net als 40 procent van de Nederlandse bevolking stop jij op de AOW- leeftijd van 67 jaar. In 2024, deed 53 procent van de Nederlanders dat eerder en 7 procent later (CBS, Statline 2025). Vanuit levensloopperspectief gezien kunnen we concluderen dat jouw pensionering, de transitie van werknemer naar gepensioneerde ‘on time’ is, want samenvallend met de op dit moment normatieve leeftijd om het arbeidsproces te verlaten.

Jij hebt de levensloop bestudeerd als weinig anderen. Je werk over life course transitions is internationaal toonaangevend. Je hebt onderzocht hoe mensen keuzes maken – over relaties, gezinsvorming, opleiding en werken – en hoe die keuzes worden beïnvloed door eerdere gebeurtenissen in het leven, de tijd waarin mensen leven en door sociale verwachtingen en normen. Ook onderzocht je de impact van die levenstransities en vooral ook de timing daarvan op materieel en immaterieel welbevinden.

Met je onderzoeker heb je generaties promovendi en collega’s geïnspireerd. Voor velen, en zeker ook voor mij, ben je een kompas geweest. Niet luidruchtig aanwezig en altijd betrouwbaar. Iemand bij wie je niet alleen terecht kon voor statistische problemen of een inhoudelijke toets, maar ook voor ethische kwesties. Hoe in deze situatie te handelen? Je nam daarbij altijd de tijd. Luisterde zorgvuldig. Je dacht diep na en woog je woorden. Geen snelle oordelen of makkelijke meningen. Een ijkpunt in de ware zin van het woord.

Misschien niet je meest prestigieuze publicatie, maar voor mij wel een heel inspirerende was “The Timing of Life” (2021), waarin je samen met onder andere Francesco Billari laat zien welke ideeën en normen Europeanen hebben over de timing van levenstransities. Eén van de onderwerpen die in dat onderzoek aan bod komt is “Wanneer vind je iemand oud?”. Interessant aan dit onderwerp is dat er grote internationale verschillen zijn in de antwoorden op deze vraag. In Nederland lag de gemiddelde leeftijd waarop men oud gevonden wordt in 2018 op rond de 69. In vrijwel alle andere landen was dat een stuk lager. Mannen vindt men op latere leeftijd oud dan vrouwen. Ook opmerkelijk is de leeftijdstrend in

antwoorden. Jongeren vinden mensen veel eerder oud dan mensen van meer gevorderde leeftijd. Twintigers vinden vijftigers al (stok)oud en zestigers vinden mensen van boven de tachtig oud. Uit ons eigen pensioenonderzoek blijkt dat mensen zich gemiddeld zes jaar jonger voelen dan hun chronologische leeftijd.

Als je je maar onder de juiste mensen omgeeft, kun je je dus altijd jong blijven voelen, Aat.: 'Forever Young'

Dat brengt mij bij onze gedeelde liefde voor de muziek van Bob Dylan. Dat leverde regelmatig mooie gesprekken op, waarbij jij mooie en toepasselijke passages zo uit je mouw schudde. Nu, voor jouw afscheid van het werk kies ik het laatste couplet uit 'Forever Young'

..... Nee, ik wens je geen eeuwige jeugd toe! Maar wel de het vermogen om jong van geest te blijven, in de snel veranderende wereld.

*May your hands always be busy
May your feet always be swift
May you have a strong foundation
When the winds of changes shift
May your heart always be joyful
And may your song always be sung
May you stay forever young
Forever young, forever young
May you stay forever young.*

Derde couplet uit 'Forever Young'.

Tekst en muziek van Bob Dylan. Voor het eerst uitgebracht op Planet Waves in 1974

Een typische Liefbroer

Als een kunstliefhebber spreekt van een typische Picasso, waar heeft die het dan over? Die spreekt dan van mensen die schijnbaar uit losse puzzelstukjes zijn samengesteld, een gezicht dat zowel de voorkant als het profiel in zich draagt, en felle kleuren die van het doek spatten. Picasso durfde alles open te breken en weer anders in elkaar te zetten, zodat je met nieuwe ogen naar iets gewoons keek. Zijn oeuvre is dan ook levendiger, verrassender en rijker dan elk los doek op zichzelf en toch herken je in elk doek die typische Picasso.

Ik was ooit op een conferentie waar een collega me verteld dat Aat een nieuwe publicatie uit had. Dat wekt altijd onze interesse maar het was de toevoeging van de collega die is blijven hangen. “Ja, het is een mooi artikel en ook een typische Liefbroer publicatie.”. Dat werd geponeerd alsof wij allemaal een gedeeld collectief begrip hebben van de “typische Liefbroer.” En dat is ook zo, alleen maken we dat onder collega’s nooit concreet. Misschien is het tijd om toch eens expliciet te ontleden wat een “typische Liefbroer” dan wel mag betekenen ?

Een eerste stap in onze zoektocht naar de typische Liefbroer is dat als je Aats werk leest, je niet zomaar door empirische studie wandelt maar door complete biografieën. Aat volgt mensen van het ouderlijk huis tot ver voorbij de pensioenleeftijd en laat zien hoe één keuze de deur naar de volgende opent of juist sluit. Al vroeg ging hij aan de slag met sequentieanalyse en toont hij aan dat familie-trajecten van ouders en kinderen verrassend gelijkend blijken te zijn. Zijn levensloopblik is een eerste handelskenmerk: iedere puzzelstuk in zijn academische output is in wezen een apart verhaal over opstapjes en keerpunten, over timing en volgorde, over hoe het vroege leven echoot in latere domeinen.

Een typische Liefbroer leest ook als een reis door Europa. Van zestien landen in zijn cohabitatie-studie tot tien Europese GGS-landen in het LAT-onderzoek: telkens zoekt Aat naar variatie in nationale contexten om universele patronen én lokale bijzonderheden bloot te leggen. Zulke brede dekking is bij Aat ook nooit een simpele gimmick of een statistische handigheid: door Europese systemen te vergelijken, wordt zichtbaar hoe beleid, cultuur en economie op ons continent het ritme van gezinsvorming kleuren. Nergens komt Aat tot een simplistische one-size-

fits-all conclusie. Zijn werk laat juist zien dat hetzelfde fenomeen – samenwonen, uit huis gaan, trouwen – andere redenen en gevolgen krijgt in verschillende contexten. Op die manier laat hij zien hoe cultuur en instituties demografisch gedrag kleuren. Het werk van Aat heeft ons een atlas opgeleverd vol demografische routes, waarin Europese landsgrenzen geen beperking maar een onderzoeksinstrument zijn.

We hebben het al over statistiek gehad maar zowel de levensloop als het comparatieve vereisen een instrumentarium dat voorbijgaat aan de standaard Ordinary Least Squares Regressie. Aats methodologische instrumentarium is dan ook nergens Ordinary. Er is geen beginnen aan de rijkdom van technieken die Aat heeft gebruikt in zijn loopbaan om de processen onder ons demografische gedrag te ontrafelen. Sequentie-analyse werd al genoemd, heel veel event historie modellen en latente klasse analyse en heel soms zoals in zijn klassieke artikel met Pearl Dykstra, beschrijvende levensloopmethoden. Maar statistiek is kenmerkend bij veel van ons werk. Hoe maakt dat dan een onderdeel uit van een typische Liebroer? Wel, Aat zet statistiek steeds in als vergrootglas, niet als rookgordijn. Elke analyse dient één doel: meer inzicht krijgen in levenslopen en internationale verschillen. Met veel overtuigingskracht wijst Aat ons er ook op hoe elke nieuwe techniek enkel gebruikt wordt om dit doel te bereiken én alleen als ze beter zijn dan de al bestaande gereedschappen.

Hoewel zijn oeuvre breed is, keert de typische Liebroer heel vaak terug naar de intimiteit van de relatie. Van de stabiliteit van ongehuwd samenwoners tot de redenen waarom koppels liever in een LAT blijven, steeds kijkt Liebroer hoe mensen hun liefdesleven structureren, welke scripts zij volgen en hoe die scripts verschuiven over cohorten (en landen) heen. Hij onderzoekt wie vroeg of laat samen gaat wonen, wie trouwt, wie uiteen-gaat en waarom. Daarbij koppelt Aat objectieve variabelen – bv. de duur van een relatie, scheidingskans, timing van ouderschap – aan meer subjectieve indicatoren zoals waarden, verwachtingen en tevredenheid. Het resultaat is een heel nuancerend beeld van moderne relaties dat laat zien hoe divers gezinnen vandaag de dag zijn vormgegeven.

Samenhangend met de comparatieve insteek, blijft een typische Liebroer-studie niet hangen bij het individuele niveau. Secularisatie, welvaartsregimes of woningmarkten zijn als een habitat voor Aat en hij gebruikt deze macro contexten dan ook waarom de ene cohort plots later trouwt of langer thuis blijft wonen dan de andere (voorgaande). Belangrijk in deze micro-macro interactie is een rode

draad van sociale ongelijkheid. Op consequente wijze toont Aats onderzoek hoe sociale achtergrond (micro) en welvaartsstaatmechanisme (macro) ongelijkheid creëren en reproduceren in onze Europese samenlevingen. En ook die invalshoek blijft niet beperkt tot een statische aanpak want ook intergenerationele transmissie staat in zijn werk ook heel vaak centraal: hoe is de sociaaleconomische achtergrond van ouders als het ware een donkere (of lichte) schaduw die met kinderen meeloopt doorheen hun opleiding of hun gezinsvorming? Maar, zo leren we uit de typische Liefbroer, die intergenerationele transmissie verloopt niet alleen via financieel kapitaal en opleidingskapitaal maar ook via waarden en sociaal kapitaal.

Tot slot leest een typische Liefbroer ook als een demografisch congres op zichzelf. Aat heeft een enorm breed netwerk en heeft met enorm veel mensen gepubliceerd. Dus een typische Liefbroer leert je altijd nieuwe mensen kennen: methodologen, sociologen, economen en psychologen uit heel Europa (en ver daarbuiten). Maar altijd weet je: deze mensen doen er toe, deze mensen zijn in alliantie met Liefbroer de uitdaging aangegaan om nieuwe demografische rijkdom te ontginnen en frisse theoretische invalshoeken te exploreren. Een typische Liefbroer is een teamsport: gedeelde inzichten zijn de sleutel tot academische vooruitgang. Die open houding heeft niet alleen zijn eigen onderzoek verrijkt, maar een hele generatie demografen geïnspireerd om even ambitieus, vergelijkend en methodologisch scherp te werk te gaan.

Zo ziet de typische Liefbroer er dus uit ... een academisch werkstuk dat alles open breekt en weer anders in elkaar zet zodat je met nieuwe ogen naar iets gewoons gaat kijken.

... en waar is Aat dan in dit verhaal? Is er ook een typische Aat ? Helaas nee. Lees dit liber amicorum helemaal door en dan leer je een stukje Aat kennen. Aat de leraar. Aat de mentor. Aat de hartelijke collega. Aat de visionair. Aat die we gaan missen nu hij op emeritaat gaat maar die we blij gaan groeten de volgende keer we hem terugzien op een conferentie. En dat kan niet op een typische wijze, dat is altijd een heel unieke ontmoeting.

Over intergenerationele overdracht van sport

Twintig jaar geleden ontvouwde Aat Liefbroer een onderzoeksagenda voor de bestudering van intergenerationele overdracht (Liefbroer 2005). Op dat moment bestond er natuurlijk al een traditie van onderzoek en theorievorming naar intergenerationele overdracht, maar de meeste aandacht was uitgegaan naar de ‘transmissie’ of, zelfs, ‘reproductie’ van onderwijskansen, beroepsniveaus en sociale klassen, althans binnen de sociologie. Als socioloog werkzaam bij een demografisch instituut, stelde Liefbroer nu voor deze thematiek te verleggen naar een nieuw terrein: demografisch gedrag. Is er een samenhang tussen het kindertal van ouders en hun kinderen? Wordt de kans op echtscheiding overgedragen van ouder op kind? Is de leeftijd waarop kinderen trouwen en kinderen krijgen gecorreleerd met de leeftijd waarop hun ouders dat deden? En als ouders ongehuwd samenwonen, doen hun kiezen hun kinderen dan later ook minder vaak voor het huwelijk? Door op uitkomsten te focussen waarvoor niet direct een genetische basis bestaat—zoals het geval is bij onderwijsniveau—en uitkomsten te bestuderen die niet volledig zijn toe te schrijven aan de immers ook deels overdraagbare sociaaleconomische status, wierp Liefbroers nieuwe onderzoekslijn beter zicht op de achterliggende mechanismen van intergenerationele overdracht, zoals socialisatie, sociale controle, en gedragsimitatie.

Ter gelegenheid van zijn afscheid, twintig jaar later, pas ik deze inzichten toe op een ander en nog specifiekere terrein: sport. Doen kinderen als ze volwassen zijn en een eigen leven hebben opgebouwd, dezelfde sport die hun ouders deden? Talloze voorbeelden zijn natuurlijk te geven uit de topsport – denk aan de Oranjespelers Danny en Daley Blind, geletruidragers Mathieu en Adrie van der Poel of de bokkers Muhammad en Laila Ali. In deze gevallen zal aanleg een grote rol spelen en aanleg voor sport is waarschijnlijk deels genetisch bepaald. De breedtesport is in dat opzicht een interessanter onderwerp. Een rondgang langs de velden in het weekend of een bezoek aan een willekeurige stadsmarathon leert immers dat talent geen voorwaarde is voor het beoefenen een sport.

Bij de overdracht van sport in brede zin spelen sociale processen daarom bij uitstek een rol. De sport die mensen doen als zij volwassen zijn komt doorgaans overeen met de sport die zij deden toen ze jong waren. Hierdoor is primaire socialisatie een

belangrijk kanaal van overdracht en daarbinnen onderscheidde Liefbroer verschillende mechanismen. Ten eerste is er de overdracht van waarden, of breder gezegd, preferenties. Net als bij trouwen en kinderen krijgen kunnen waarden of preferenties bij sport een rol spelen. Zo zijn er naast het grote aantal voetbalfans in Nederland ook mensen die een hekel hebben aan voetbal. Dergelijke preferenties kunnen door ouders worden overgedragen op hun kinderen. Ten tweede zijn er directe effecten via sociale beïnvloeding. Kinderen kiezen deels zelf, en deels met hun ouders voor een sport en hierin speelt de eigen sport van de ouder een rol, met name als die ouder zelf talent denkt te hebben voor een specifieke sport. Bij sommige sporten kan er op jonge leeftijd zelfs sprake zijn van ouderlijke dwang, denk aan de wandelsport. Ten derde is er, wat Liefbroer noemde, gedragsocialisatie: het imiteren van een ouderlijk rolmodel zonder directe communicatie van wat dan ook. Deze impliciete overdracht speelt waarschijnlijk een grote rol; voor een kind is de sport van de ouders een gemakkelijke, voor de hand liggende keuze, een optie die boven in het keuzemandje ligt, zoals de socioloog Lindenberg het zou noemen in zijn framing theorie.

Om deze inzichten te toetsen gebruik ik data uit het landelijke onderzoek Ouders en Kinderen in Nederland (OKiN) uit 2017 (Kalmijn et al. 2017). Aan respondenten van 25-45 jaar oud is gevraagd terug te denken aan hun jeugd en te rapporteren welke sporten hun ouders en/of stiefouders in die tijd deden. In een later deel van het interview is respondenten gevraagd welke sporten zij zelf doen. In de analyse worden de sporten van ouders en (volwassen) kinderen aan elkaar gerelateerd. Is de kans dat een respondent een bepaalde sport uitoefent groter als een van hun ouders die sport vroeger deed? Om die vraag te beantwoorden vergelijk ik steeds respondenten wiens ouders de sport in kwestie deden met respondenten wiens ouders een andere sport deden. Met andere woorden, het al of niet beoefenen van een sport (door ouders of kinderen) speelt niet mee in de bevindingen, het gaat om de vraag: welke sport?

De bevindingen zijn te vinden in Figuur 1. Elf grote sporten in Nederland zijn meegenomen. Skiën staat ook in de lijst hoewel er twijfels bestaan of het hier gaat om een sport. Naast de percentages in de figuur geef ik een maat voor de samenhang tussen ouder en kind, te weten, de odds ratio. Een odds ratio groter dan 1 duidt op een positieve samenhang, een odds ratio kleiner dan 1 duidt op een negatieve samenhang. Alle effecten en percentages zijn gecontroleerd voor de invloed van sekse, de leeftijd van ouder en kind en de familiestructuur. Voor alle

duidelijkheid, respondenten die niet sporten en respondenten waarvan geen enkele ouder een sport deed zijn buiten de analyse gehouden.

Voor alle sporten zien we dat er sprake is van intergenerationele overdracht. Bij voetbal zien we bijvoorbeeld dat als de ouders voetbalden, 43% van de mannen zelf ook voetballen. Als de ouders niet voetbalden, was dat slechts 22%. Bij vrouwen is er ook overdracht hoewel de percentages in het algemeen natuurlijk lager liggen. De kans dat een vrouw aan voetbal doet is drie keer zo groot als haar ouders ook aan voetbal deden (6% versus 2%). Als we naar de overige sporten kijken zien we overal een redelijk sterk positief verband. De sterkste verbanden zijn er voor hockey en skiën. Voor beide sporten geldt dat het beoefenen door de ouders bijna een noodzakelijke voorwaarde lijkt voor het kind. Als de ouders hockeden, doen 22% van de kinderen dat ook, als de ouders niet hockeyden, hockeyt slechts 2%. Bij skiën zijn de percentages 50% als de ouders ook aan skiën deden en slechts 8% als de ouders dat niet deden.

Omdat beide sporten disproportioneel veel worden beoefende door mensen met een hogere opleiding zijn bijproduct verklaringen ook getoetst. Echter, controle voor het opleidingsniveau van ouder en kind leidde niet tot een duidelijke daling van de odds ratio. Ook voor de minder elitaire sporten zijn de verbanden trouwens sterk, zoals voor wielrennen, volleybal, en wandelsport. De zwakste samenhangen zijn te vinden voor hardlopen en zwemmen, dit zijn duidelijk de meer open sporten.

Tot slot hebben we nog gekeken of de ene sport de andere in de weg zit, of dat er juist sprake is van een Wahlverwandschaft tussen de verschillende sporten. Om dit uit te zoeken zijn in een logistisch regressiemodel alle sporten van de ouders als onafhankelijke variabelen gebruikt met de overige, kleinere sporten als referentiecategorie. Table 1 geeft de resultaten weer. De tabel bevestigt in de eerste plaats dat de sterkste effecten vrijwel altijd te vinden zijn op de 'diagonaal': wanneer de sport van de ouder en kind hetzelfde is. We zien ook een aantal negatieve effecten maar een duidelijk patroon tekent zich niet af. Bovendien zijn er ook nogal wat positieve effecten die laten zien dat sommige sporten meer verwant zijn dan anderen. Als voorbeeld kan dienen de situatie waarin ouders aan hockey deden. In dat geval zijn kinderen niet alleen vaker geneigd zelf te hockeyen, maar ook meer geneigd zelf te tennissen, en juist minder geneigd aan paardrijden te doen. Als ouders wandelden, doen kinderen vaker aan hardlopen en wielrennen, naast wandelen. Soms is er sprake van assymetrie: als ouders aan volleybal deden,

doen kinderen vaker aan voetbal, maar als ouders aan voetbal deden, doen kinderen minder vaak aan volleybal. In deze asymmetrie schuilt mogelijk ook een hiërarchie in de sport.

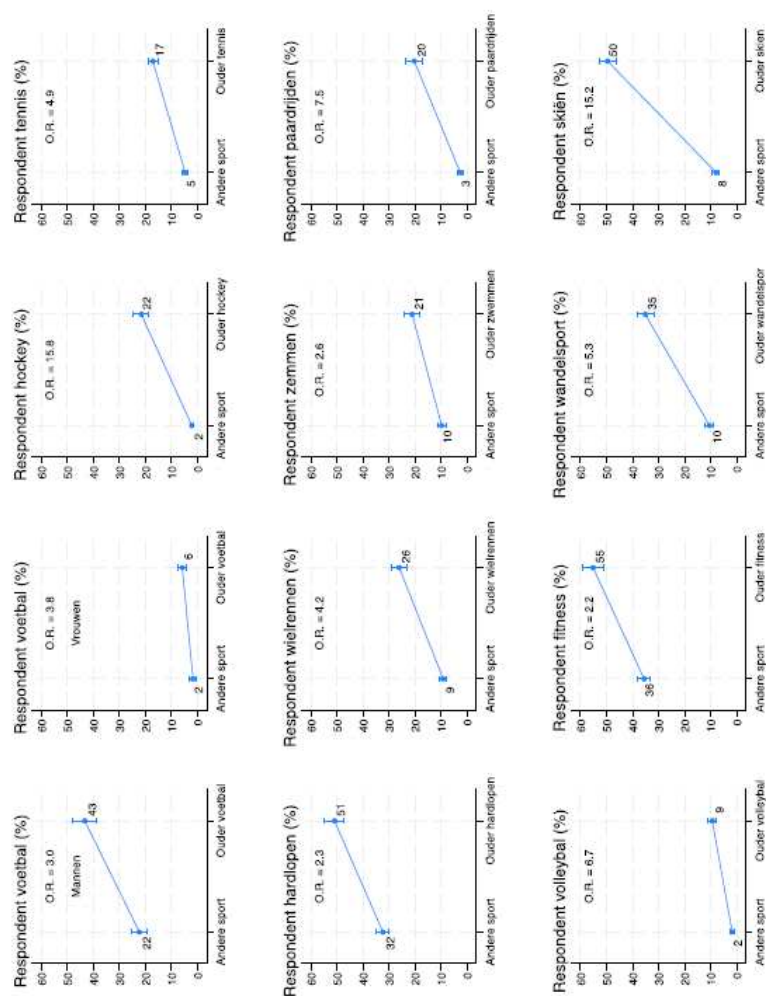
Al met al is er een duidelijke intergenerationele overdracht van sport. Als de veronderstelling klopt dat genetische elementen in de breedtesport geen rol van betekenis spelen, laten deze bevindingen opnieuw het belang zien van de sociale aard van intergenerationele overdracht, net als dat het geval is bij demografisch gedrag.

Referenties

Kalmijn, M., Ivanova, K., Van Gaalen, R., De Leeuw, S., Van Houdt, K., & Van Spijker, F. (2017). A Multi-Actor Survey of Adult Children in the Netherlands [Codebook Release 1.0]. Amsterdam/The Hague/Heerlen: University of Amsterdam/Statistics Netherlands.

Liefbroer, A. C. (2005). Valt de appel nog steeds niet ver van de boom? Over intergenerationele overdracht van demografisch gedrag. *Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar Demografie van jong-volwassenen en intergenerationele overdracht, Vrije Universiteit Amsterdam.*

Figuur 1. De intergenerationele overdracht van sport: Respondenten 25-45 in Nederland in 2017

Noot: OKiN 2017. De sport van de respondent betreft de huidige sport. De sport van de ouder(s) betreft de sport ten tijde van de jeugd van de respondent. Alleen respondenten die zelf sporten en waarvan de ouders aan sport deden in de jeugd. Gecontroleerd voor de leeftijd van ouder en kind, geslacht, en familiestructuur. Ongewogen resultaten. Respondenten en ouders konden meerdere sporten aangeven.

Table 1. Relatie tussen sport ouder en sport respondent

	Voetbal	Hockey	Tennis	Hard- lopen	Wiel- rennen	Zwem- men	Paard- rijden	Volley- bal	Fitness	Wandel- sport	Skien
Ouder voetbal	1.13**	.03	.31~	.11	-.23	-.06	-.31	-.78*	.11	-.03	.05
Ouder hockey	-.13	2.37**	.75*	.26	.12	-.37	-1.44~	.05	-.03	.02	.51~
Ouder tennis	.21	.97**	1.57**	.15	.00	-.01	-.06	-.10	-.02	.19	.23
Ouder hardlopen	-.28~	.28	.05	.75**	.23~	-.02	.50*	.15	-.16~	.11	.16
Ouder wielrennen	.07	.26	-.35	.45**	1.34**	.17	-.27	-.50	.32**	.39*	.24
Ouder zwemmen	.04	-.51	-.22	-.01	-.11	.93**	-.01	-.21	.07	.14	-.03
Ouder paardrijden	-.04	.63	.05	-.02	-.56	.39	2.07**	-.56	.01	.15	.08
Ouder volleybal	.47**	.38	.02	.07	-.20	-.03	-.39	1.84**	-.08	.31~	-.13
Ouder fitness	-.29~	-.30	-.38~	.14	-.28~	.11	-.25	-.04	.81**	-.09	-.06
Ouder wandelsport	-.02	.19	.27	.36**	.39*	.26	-.54~	-.03	.07	1.60**	.43*
Ouder skien	-.24	.82**	-.15	.06	.32	-.32	.63*	.12	-.10	.14	2.54**

Noot: OKinN 2017. Effecten uit logistische regressiemodellen voor elke sport van de respondent, gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, en familiestructuur.

~ $p < 0.10$, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

The SDT theory and the post-communist reality

Introduction²

This outline is motivated by the need to point out the shortcomings of the Second Demographic Transition (SDT) theory for understanding the post-communist nuptiality and fertility transition (PCNFT). We assume that the theory of SDT is well known (Lesthaeghe, van de Kaa 1986, van de Kaa 1987) and therefore do not need to present it in detail. Using Lesthaeghe's rigorous 'conscious' summary (Lesthaeghe 2014) the post-communist conditions are compared with the conditions assumed by SDT in three steps (phenomena, values as drivers, social background factors).

New phenomena of partnership and fertility behavior in post-communist societies
Reviewing the literature (Frejka 2008, Sobotka 2008, Billingsley 2010), there is beyond any doubt that the new partnership and fertility behaviors interpreted and explained in the theory of the second demographic transition have emerged and are diffused widespread in post-communist countries and in Hungary. The Table 1 lists these phenomena, the post-communist reality, and is compared using signs: ($\surd$ =agree, $\leftrightarrow$ =disagree, $\surd\leftrightarrow$ = both agree and disagree). There is almost complete overlap between the partnership and fertility behaviors described by SDT and those that emerged in post-communist countries after the regime change. There is one area that to some extent contradicts the relations assumed by SDT. In Hungary, we find that their diffusion of cohabitation went from blow to upstairs regarding stratification and although cohabitation occurs in all segments of society, highly educated transform their cohabitation to marriage before becoming parent (see. Perelli-Harris et al 2010).

² We have been working together with Aat with varying intensity for a quarter of a century. As far as I can see, Aat has often taken SDT for developing hypotheses (Liefbroer, 1999, Liefbroer et al., 2016, Bross et al., 2017), and we have also used it as an interpretative framework in many cases in our joint work ('Reproductive decision-making in micro-macro perspective (REPRO)' and the 'Timing of Life' project). This summary and critical comparison has been long awaited. At the same time, it should be noted, in one of my first papers I myself considered SDT as a relevant interpretative framework for understanding the PCNFT (Spéder, Kamarás 2008).

Table 1. The theory of the second demographic transition and the phenomena of the post-communist fertility transition

Second demographic transition (SDT)		Post-communist nuptiality and fertility transition
Marriage		
Fall in proportion marriage rates, raising ages at marriage;	√	Fall in proportion marriage rates, raising ages at marriage;
Increasing cohabitation, both pre-and post-marital;	√↔	The increasing number of post-marital and pre-marital partnerships;
Rise in divorce, earlier divorce;		Rise in divorce, late divorce;
Decline in remarriage rates, LAT relationship instead of	√	Decline in remarriage rates, LAT relationship instead of
Fertility		
Fertility postponement; increasing mean ages at parenthood; structural subreplacement fertility level;	√	Fertility postponement; increasing mean ages at parenthood; structural subreplacement fertility level;
Effective contraception;	√↔	Traditional and effective contraception;
Rising non-marital fertility, parenthood outside marriage;	√↔	Rising non-marital fertility, but in the lower social strata;
Rising definitive childlessness among women ever in union	√	Increase in childlessness

Source: Lesthaeghe, 2014, and own compilation

Value changes as the driver of behavioral change

The key element of the theory is that the *driving force* behind these changes is the *shifts of values*. Specifically, behavioral change is a consequence of the change in values that diffused and became actor-motivating in Western Europe beginning in the mid-1960s. Value change has a particular direction towards growing individualism, self-realization. Analyzing the trends of attitudes towards family and gender roles (Spéder 2024), we found that in the period immediately after the regime change, between 1988 and 1994, family attitudes clearly show *a strengthening* of support for *the traditional family ideal*. Thereafter we found a certain regression of attitudes towards a more modern family ideal, although in some cases signs of stagnation seem more likely. Our analyses are consistent with the results that show the relative stability of values. Schwartzs' analysis shows that the collapse of communism left the population's values almost unchanged (Schwartz et al. 2000).

Social background processes³

In post-communist countries, the *welfare conditions and consumer needs* in the early period of regime change contrasted sharply with those in Western countries from the mid-1960s onwards. The time around the political transition was characterized by economic stagnation, a *shortage economy* and unmet, piled-up basic material needs. Consequently since the beginning of the transformation there was immediate and strong motivation to satisfying the basic *material and security needs* (e.g. the desire to buy a car, the acquisition of home furnishings, etc.) Róbert insightfully put it: 'The citizens of communist countries expected well-being from regime change, but 'only' received freedom, which they received with >gritting teeth<' (Róbert 1999).

The way in which post-communist countries were integrated into the globalization process enlarged unpredictability, since post-communist market economies were mostly '*peripherally*' integrated (Bohle, Greskovits 2012; Nölke, Viegenthart 2009). Consequently, market *fluctuation* were more pronounced.

The dramatically shrinking of the labor market (20% of jobs were lost in one year), but as importantly the qualitative transition of the labor market created new conditions for family life. The *supply-side* labor market was turned to a *demand-side* labor market with fierce competition between employees *which* were unknown under the communist system (Kornai 1978, 1980). Employment security and predictability diminished, which may have affected the predictability of the conditions for having children, and this may have played a role in changing intentions and the failure to fulfil them (Cornia, Panizza 1996). Additionally, the *rebuilding of the welfare institutions* were continuous, and therefore also a source of insecurity.

Economic system change (privatization, emergence of supply markets, integration into global markets, etc.) and changes in welfare institutions (changes in eligibilities and size of subsidies, depreciation, etc.) in a short and rapid time span, resulting in a generalized income and status mobility of individuals and families. This was not limited to the 'losers' of the regime changes, those who were forced out of the

³ More specificities of the post-communist transition see Doblehammer, Spéder 2024.

labor market, but also to those who became 'winners' (Rychard 1996; Habich, Spéder 2000).

Table 2. Comparison of the background factors of the second demographic transition theory and the post-communist fertility transition

Second demographic transition		Post-communist nuptiality and fertility transition
Social background factors		Preoccupation with basic material needs: housing, cars, household appliances, travel; Disillusionment: expecting welfare, receiving freedom; disillusionment and competition; Security as a core value
Rise of "higher order" needs: individual autonomy, expressive work and socialization values, self-actualization, grass-roots democracy, recognition; tolerance a prime value	↔	
Disengagement from civic and community-oriented networks	↔	Active participation, then decline in political participation; general demand for paternalism
Retreat of the state, second secularization wave, sexual revolution, refusal of authority, political "depolarization"	↔	Re-definition of the role of the state, dismantling and then expansion of the state activities; strengthening national consciousness. (Limited) revitalization of religion, survival of sexual freedom.
Rising symmetry in sex roles, rising female education levels, greater female economic autonomy	↔	Revival of familyism after formal gender equality and (informal double shift): equality in the labor market, segregated gender roles in the family.
"Flexible" careers, multiple lifestyles, open futures.	↔↔	Semi-peripheral participation in globalization; unemployment, entrepreneurs and forced labor. Atomized/anomic individualization, pessimism alongside; standard careers.

Source: Lesthaeghe, 2014, p. 2, and own compilation

Concluding question

In summary, there is a clear discrepancy between the direction value change and the social background factors highlighted by SDT theory as key determining condition for emerging new demographic behavior and the conditions characteristic for the post-communist reality. Consequently, the question have to be raised, whether it is relevant to assume that the same mechanisms are at work when social circumstances are very different and the direction of value change is the opposite of that assumed by the theory?

References

Billingsley, S. (2010). The post-communist fertility puzzle. *Population Research and Policy Review*, 29(2), 193-231.

Bohle, D., & B. Greskovits, (2012). *Capitalist Diversity on Europe's Periphery*. Cornell University Press, Ithaca, NY.

Brons, M. D., Liefbroer, A. C., & Ganzeboom, H. B. (2017). Parental socio-economic status and first union formation: Can European variation be explained by the second demographic transition theory?. *European Sociological Review*, 33(6), 809-822.

Cornia, G.A., & Panizza, R. (1996). The Transition's population crisis: an econometric investigation on nuptiality, fertility and mortality in severely distressed economies. *MOST: Economic Policy in Transitional Economies*. 6(1), 95-129.

Doblhammer G., & Spéder, Z. (2024): Editorial on the Special Issue "Demographic Developments in Eastern and Western Europe Before and After the Transformation of Socialist Countries". *Comparative Population Studies*, 49.

Frejka, T. (2008). Determinants of family formation and childbearing during the societal transition in Central and Eastern Europe. *Demographic Research*, 19(7), 139-170.

Frejka, T., & T. Sobotka. (2008). Fertility in Europe: Diverse, delayed and below replacement. *Demographic Research*, 19(3), 15-45.

Habich, R., & Zs. Spéder. (2000). Continuous changes – different variations. Income distribution and dynamics in three societies, *Sociological Review Special Issues*, 1-26.

Kornai, J. (1980). *Economics of Shortage*, Amsterdam: North Holland Press.

Lesthaeghe, R. (2014) The second demographic transition: A concise overview of its development. *PNAS EARLY Edition*.

Lesthaeghe, R., & D. van de Kaa, D. (1986). *Twee demografische transitie's?* [Two demographic transitions?] Bevolking-Groei en Krimp, Mens en Maatschappij, Dutch.

Liefbroer, A.C. (1999). From Youth to Adulthood: Understanding Changing Patterns of Family Formation from a Life Course Perspective, in: van Wissen, P., Dykstra, eds. *Population Issues. An interdisciplinary Focus*, Kluwer Academic, 53-86.

Liefbroer, A.C., Márcz, E.M., & Testa, M.R. (2015). Family-related Norms Across Europe: A Multi-level Analyses. In Philipov, D., Liefbroer, A.C. & J. Klobas, eds. *Reproductive Decision-Making in a Macro-Micro Perspective*, Springer, 141-163.

Mathwig, G., & Habich, R. (1996) Occupational and income trajectories in Germany after unification. In R. Hauser *et al.* (eds.), *Social Security for All?* Leske Budrich, 12-101.

Merton, R. K. (1980, Original English 1968]: *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra [Social theory and social structure]* Budapest: Gondolat.

Nölke, A., & Viegant, A. (2009). Enlarging the varieties of capitalism: The Emergence of Dependent Market Economies in East Central Europe, *World Politics*, 61 (4), 670-701.

Perelli-Harris, B., Sigle-Rushton, W., Lappegard, T., Kreyenfeld, M., Keizer, R., & Berghammer, C. (2010). The educational gradient of nonmarital childbearing in Europe: emergence of a pattern of disadvantage? *Population and Development Review*, 36(4), 775-801.

Philipov, D. (2003). "Fertility in times of discontinuous societal change." In Kotowska, Józwiack eds. *Population of Central and Eastern Europe. Challenges and Opportunities*. Warsaw: Statistical Publishing Establishment, 665-689.

Róbert, P. (1999) Gritting the Teeth: Embittered with the Change of System. In Zs. Spéder (Ed.), *Hungary in Flux*, Hamburg: Krämer, 87-116.

Rychard A. (1996). „Beyond Gains and Losses: In Search of „Winning Losers“ . *Social Research*, 63(2), 465-486.

Sobotka, T. (2008). "The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe." *Demographic Research*, 19(7), 171-224.

Sobotka, T. (2011) Fertility in Central and Eastern Europe after 1989: Collapse and Gradual Recovery. Author(s): *Historical Social Research*, 36(2), 246-296. Spéder, Z.(2024) A Quarter Century of Change in Family and Gender-Role Attitudes in Hungary. *Comparative Population Studies*, 48, 741-770.

Spéder, Z., & Kapitany, B. (2014). Failure to realize fertility intentions: A key aspect of the post-communist fertility transition. *Population Research and Policy Review*, 33, 393-418.

Van de Kaa, D. (1987) Europe's second demographic transition. *Population Bulletin* 42(1).

Van de Kaa, D. (1996). Anchored Narratives: The Story and Findings of Half a Century Of Research into the Determinants of Fertility. *Population Studies*, 50(3), 389-432.

Zapf, W. (1995). "Two speeds in East and West Germany." In. Holtman, E. Sahner, H. eds. *Undoing the Bipolarity*, Opladen: Laske+Budrich, 69-81.

Poly dimensional Aat Liefbroer (or: there is more to the eye than you see at first glance)

First impressions may sometimes be right, but they are not always accurate nor complete, not to say they can be way off. Take for instance the case of Aat Liefbroer. At first sight Aat comes across as rather stern, absolutely serious, maybe a bit timid, a touch old-fashioned perhaps? This was at least the impression he gave when he first visited NIDI. He had just completed his PhD and was meeting with his supervisor, then NIDI Director NIDI Jenny Gierveld. They were exploring job opportunities for Aat. Coming from Vrije Universiteit with its Dutch Reformed religious roots, Aat seemed to be the incarnation of a so-called “mannenbroeder”: lots of work, but a touch low on fun, perhaps a bit too serious even?

Anyway, in the 1980's he did not fit the (no doubt biased) stereotype of a cool, extravert, leftist Amsterdam sociologist. Lucky enough for NIDI, Aat had such solid credentials that hiring him was a no brainer. And guess what: the one dimensional first impression was totally wrong! Yes, Aat has always been an exemplary, hardworking, serious and dedicated researcher and scientist, and before long he became one of the most solid “strongholders” that NIDI has ever had. In his impressive career he received much well-deserved praise and recognition (such as the Dirk J. van de Kaa Award of the European Association for Population Studies that is shown in the picture).

But there is much more about Aat than science. A vivid fan of Bob Dylan and capable of not only quoting but also of singing a lot of the Dylan repertoire (!) as well as many other golden oldies songs, Aat is also a connoisseur of other trivia of the Sixties and beyond, making him a great choice for any pub quiz. And yes, ask him who scored the second goal in the semi-final of one or the other football championships, and he will not only give you the name, but will also retell and reconstruct the entire soccer match. On the active side, mountain biking and other cycling has long been a great hobby of sporty Aat.

It may come as no surprise that you get to know your colleagues best, not in day-to-day business at the institute, but away from NIDI, for instance at international conferences. Listen to colleagues from far and wide, and you will hear stories of

long evenings of singing and dancing, joking and fun, with Aat at the core of the party!

Ending this sketchy tale of the different sides of Aat on a more serious note, we count ourselves very lucky that Aat has been our always reliable, approachable, open minded, and warmly interested colleague; a man you can always count on! We hope to enjoy much more of this when he joins the Illustre ranks of NIDI Honorary Fellows.

Ineke Nagel

Department of Sociology, Vrije Universiteit Amsterdam

I am happy to contribute to the *liber amicorum* for Aat. Aat and I worked together at the beginning of Aat's appointment at the VU as an endowed professor. At that time, Harry Ganzeboom and I were just working on another data collection within the Youth and Culture project. This involved interviewing students aged 14-17, and their parents, the first time at school, but then also several times after they had left secondary school. Moreover, another round was planned in 2005-2006 for an interview with secondary school students. In planning this data collection, Harry, Aat and I worked together, and Aat added a new topic to this. A major part of the questions now focused on the extent to which young people plan for the future, at what time frame they want to work and start relationships and have children, and also what are important considerations in doing so. And not only did he want to know this from the students themselves, but also what their parents thought about this.

I remember this as a very pleasant collaboration: thinking together which questions would end up in the questionnaire, with Aat bringing new ideas and an additional critical eye. But not only that: Aat wanted to submit an NWO application based on the newly added questions on future plans and we submitted it together. The application was granted and it resulted in a dissertation by Micha Keijer and a number of publications on young people and their plans for careers in education and occupation and on future family formation.

In addition, I experienced Aat during the biweekly meetings at the VU of the SILC research group (Social Inequality and the Life Course), in which Aat was almost always present and made constructive critical contributions. It is nice that through Aat, I met his daughter Anke with whom I also enjoyed working in two projects on spiritual care. In short, I liked working with Aat and I not only appreciated his substantive input in the projects about young people, but also his openness and willingness to think along about whatever subject, or just to have a coffee and a pleasant chat.

Cees Elzinga

Vrije Universiteit Amsterdam

Aat Liefbroer leerde ik kennen in 2004, kort nadat hij benoemd was tot bijzonder hoogleraar aan de afdeling Methodologie van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de VU. Ik was toen zelf nog niet zo lang UD bij die afdeling en deed onderzoek naar methoden van sequentie-analyse om gedrags-sequenties tijdens interviews te vergelijken. Ik had een algoritme ontwikkeld en gedemonstreerd dat het gebruikt kon worden om levenslopen van jongvolwassenen te vergelijken maar wist eigenlijk niet goed hoe dat aan de man te brengen.

Kort na zijn benoeming nam Aat contact op en nodigde mij uit om samen te werken en het algoritme te gebruiken om vergelijkend onderzoek te doen aan levenslopen in een groot aantal westerse landen. Daarmee begon een vruchtbare en plezierige samenwerking die duurde tot na mijn pensionering in 2015. Vruchtbaar: ons eerste gezamenlijke artikel is inmiddels al ongeveer 700 keer geciteerd.

Samen begeleidden we Sapphire Yu Han bij het schrijven van een proefschrift over het gebruik van kans-gestuurde modellen bij het analyseren en vergelijken van levenslopen. Ik vermeld ons eerste gezamenlijk artikel en het proefschrift van S. Y. Han omdat ze een interessante eigenschap van Aat demonstrenen: Aat was altijd bereid risico's te nemen door te investeren in ideeën en mensen die hem kansrijk leken maar niet tot de gevestigde paradigma's of coterieën hoorden. Voeg dit bij zijn grote afkeer van provocatie en controverse en we begrijpen dat zijn carrières als onderzoeker en onderzoeksleider geen geringe belasting voor hem vormden. Toch, en dat siert hem, was dat geen reden om minder te doen of minder risico te nemen met de onderwerpen of methoden die hij koos.

Hij nam risico's, inderdaad, maar tegelijk heb ik Aat leren kennen als behoedzaam en diplomatiek. Zo had hij zeker een positief, dempend effect op mijn optreden en mijn soms wat druistige stijl van schrijven en argumenteren. "Je wil toch dat het gelezen wordt, Cees" is mij verschillende keren voorgehouden. Ook heb ik Aat leren kennen als een geduldig begeleider van promovendi, ook als de druk groot of de omstandigheden moeilijk waren.

Ik heb met veel plezier een flink aantal jaren met Aat samengewerkt en daar vruchten van geplukt. Vruchten in de vorm van mooie papers, maar vooral ook in de vorm van interessante contacten.

Dank Aat, voor een mooie tijd. Het ga je goed!

Ute Bültmann & Menno Reijneveld

RUG

Beste Aat,

Je gaat weg, weg bij het NIDI en weg bij het UMCG. Tien jaar bij het UMCG, je BAC was begin 2015 – het vliegt voorbij. Of dat ook geldt voor je tijd bij het NIDI weten we eigenlijk niet goed – daar zat je naar we begrijpen 35 jaar. In het UMCG had jij verschillende rollen, en vanuit die rollen kwamen we elkaar tegen: aangesteld bij epidemiologie, lid van het NIDI-cluster binnen UMCG en RuG, en samenwerkingspartner en maatje binnen verschillende projecten. Ten eerste Epidemiologie: daar was je aangesteld als honorair hoogleraar, en drager van het populatie-gerichte onderzoek. Ten tweede: lid van het NIDI-cluster binnen UMCG en RuG, stuurder en denker in hoe we dat goed vorm konden geven – vaak samen met Kené Henkens. Mooi teamwerk, en een mooi resultaat: een prima afstemming met de verschillende partijen, NIDI, UMCG en RuG. En ten derde binnen projecten: mede-aanvrager in voorstellen, mede-trekker van projecten zoals TRANSSES, en lid van een serie leescommissies van en opposities bij promovendi van onze afdeling – zie ook de fotocollage rond deze tekst. Settingen waarin jij inhoudelijk enorm bijdroeg en we samen echt het verschil konden maken.

De samenwerking vanuit al die verschillende rollen hebben we als uitermate plezierig ervaren. Je relativeert en analyseert, hebt overzicht en een enorme inhoudskennis, en bent gericht op de menselijke maat. Dat hielp de samenwerking te versterken, en het leidde ook tot veel mooie gesprekken. We zullen je missen, wensen je alle goeds in deze volgende levensfase.

Het ga je goed, en vast tot ziens.

Hartelijke groet,
Ute Bültmann
Menno Reijneveld

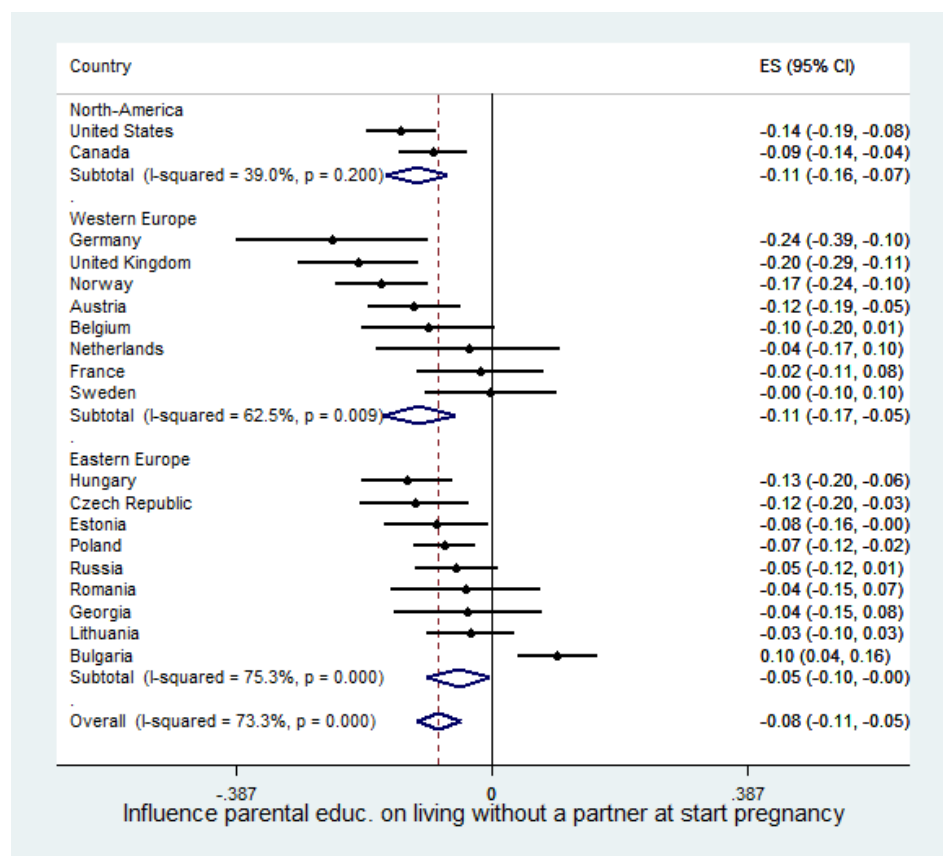

Beste Aat,

Hoewel we nooit samen gepubliceerd hebben, ben ik toch gevraagd voor dit liber amicorum en ik lever graag een bijdrage. Al jarenlang zijn we allebei bijzonder hoogleraar aan de VU en van die tijd zijn me twee dingen het meest bijgebleven.

SILC-paper Koops, Liefbroer & Gauthier, 2017

Ten eerste de discussies over landenvergelijkingen met een relatief kleine N en of we die nu met multilevelanalyse of met metaregressie moesten uitvoeren. Van jou heb ik de voordelen van metaregressie geleerd en natuurlijk de mooie plaatjes die dit oplevert.

Maar wat me het meest zal bijblijven waren de gesprekken onderweg naar huis: over werk, over privé zaken of over de 'toestand in de wereld'. Ik heb hier zeer van genoten, ook al waren we het niet altijd direct met elkaar eens – misschien juist wel daarom. Ik mis deze gesprekken al sinds je bent verhuisd.

Ik wens je alle goeds voor de komende nieuwe levensfase, met meer tijd voor familie, schaken, mountain biken en misschien ook nog een beetje demografie.

Hartelijke groet, Ineke Maas

CBS Microdata als goudmijn voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek

CBS Microdata: wat houdt dit in en wat gaan wij onderzoeken?

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) kent sinds 1999 het Stelsel van Sociaal-Statistische Bestanden (CBS, 2025a). Dit is een verzameling onderling koppelbare gegevensbestanden op persoons-, bedrijfs- en adresniveau. Deze databestanden zijn afkomstig uit registratiesystemen van overheidsinstellingen, zoals gemeenten en de Belastingdienst. Veel bestanden bestrijken de voltallige populatie van Nederland en ze kunnen doorgaans gekoppeld worden aan steekproeven, zoals de Enquête Beroepsbevolking of het Woononderzoek Nederland.

Sinds 2004 kunnen ook onderzoekers die niet aan het CBS verbonden zijn, tegen betaling en onder strikte voorwaarden, deze databestanden gebruiken. De gepseudonimiseerde gegevens blijven fysiek op het CBS en worden online in een CBS werkomgeving geanalyseerd. Naar deze gegevens wordt verwezen als de CBS Microdata. Hiervan hebben inmiddels veel organisaties gebruikgemaakt. Aanvankelijk kon dat alleen op terminals die rechtstreeks op het CBS-systeem waren aangesloten, maar tegenwoordig kan dat op vrijwel elke laptop die verbonden is met het internet.

Het bestaan van deze faciliteit is best opmerkelijk, want behalve in Zweden, Noorwegen, Finland en Denemarken zijn er geen andere landen in de wereld waar onderzoekers toegang kunnen krijgen tot microdata op populatieniveau. De faciliteit biedt Nederlandse onderzoekers dus mogelijkheden die weinig onderzoekers elders tot hun beschikking hebben.

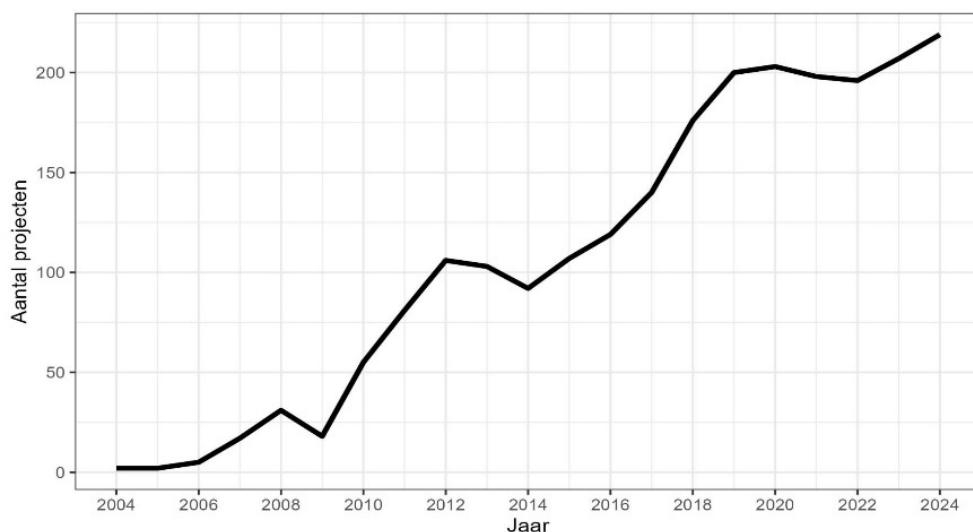
Hoewel het CBS op haar website in detail documenteert welke organisaties van de CBS Microdata gebruikmaken, in welke projecten ze dat doen en welke gegevensbestanden daarbij gebruikt worden (CBS, 2025b), bestaan er, voor zover ons bekend, geen publicaties die het gebruik van de CBS Microdata beschrijven. In deze korte bijdrage beantwoorden we de volgende vragen:

- Welke trends zien we in het gebruik van de CBS Microdata?
- Welke onderzoeksinstellingen gebruiken de CBS Microdata het meest?
- En uiteraard: Wat is de link tussen de CBS Microdata en Aat Liefbroer?

Trends in het gebruik van de CBS Microdata

Op de website van het CBS wordt bijgehouden welke projecten op basis van de CBS Microdata gestart zijn sinds 2004. Op basis van deze informatie hebben we Figuur 1 gemaakt. Die laat zien dat er bijna ieder jaar meer projecten gestart zijn dan in het jaar ervoor. In 2024 zijn er meer dan 200 projecten gestart. De groei verloopt niet helemaal regelmatig, maar kan vanaf 2006 goed benaderd worden door een rechte lijn. Vanaf 2018 ligt de groei echter wat onder het gemiddelde dat door deze lineaire benadering wordt gesuggereerd. Het beeld is dus niet eenduidig.

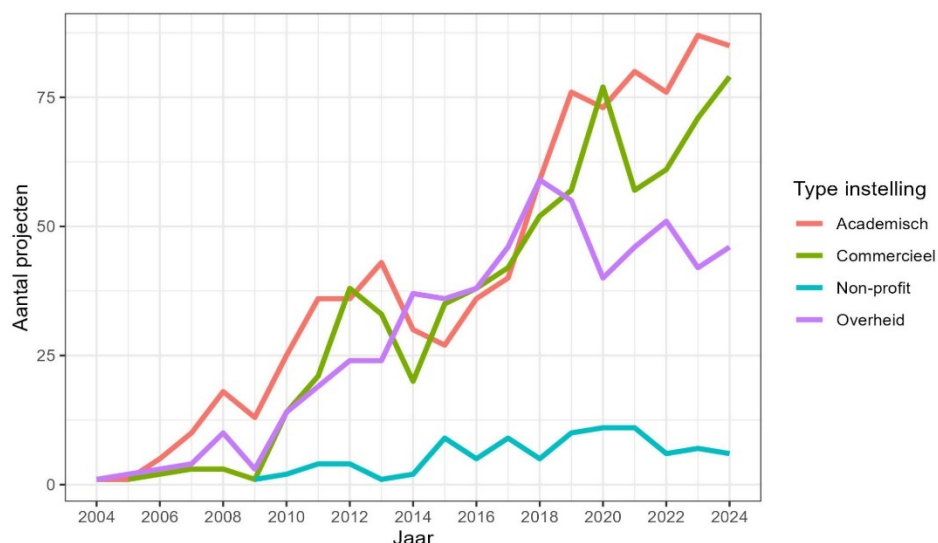
Figuur 1. Ontwikkeling van aantallen projecten in Nederland

Type onderzoeksinstellingen

In totaal is door 386 onderzoeksinstellingen tenminste één project gestart op basis van de CBS Microdata, waaronder 289 onderzoeksinstellingen uit Nederland en 97 onderzoeksinstellingen uit het buitenland. Laatsgenoemde groep is echter voor slechts 5% van het totale aantal projecten verantwoordelijk. In Figuur 2 beschrijven we de ontwikkeling van het aantal projecten naar type onderzoeksinstelling in Nederland. Academische instellingen, commerciële instellingen en overheden hebben lange tijd in toenemende mate en bijna evenveel gebruikgemaakt van de CBS microdata. Sinds 2018 is de benutting door overheden gestabiliseerd. Non-profitinstellingen hebben minder vaak gebruikgemaakt van de data dan academische instellingen, commerciële instellingen en overheden.

Figuur 2. Ontwikkeling van het aantal projecten naar type onderzoeksinstelling in Nederland

CBS Microdata en Aat Liefbroer

Aat maakte meermaals gebruik van de CBS Microdata. Zo was hij, samen met Wim Bernasco en Jan Rouwendal, promotor van Janique Kroese die van deze data gebruikmaakte voor haar onderzoek naar het verband tussen het opgroeien in een eenoudergezin en jeugdcriminaliteit (Kroese et al., 2021; 2024). Ook in verschillende andere projecten waarbij Aat betrokken was, werd gebruikgemaakt van de CBS Microdata (Van Wijk et al., 2025; Vermeulen, 2023a; 2023b). Daarnaast heeft Aat ook gewerkt met het Noorse equivalent van de CBS Microdata (bijv. in Straiton et al., 2024). De opkomst van de CBS Microdata voltrok zich in de laatste 20 jaren van de loopbaan van Aat. Hij heeft deze goudmijn niet leeggeroofd, maar haar wel gevonden en verstandig gebruikt.

Referenties

CBS (2025a). *Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB)*.

CBS (2025b). *Instellingen en projecten*.

Kroese, J., Bernasco, W., Liefbroer, A.C. & Rouwendal, J. (2021). Single-parent families and adolescent crime: Unpacking the role of parental separation, parental decease, and being born to a single-parent family. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 7, 596–622.

Kroese, J., Bernasco, W., Liefbroer, A.C. & Rouwendal, J. (2024). The anticipatory, short-term, and long-term effects of parental separation and parental death on adolescent delinquency. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 10, 288–308.

Vermeulen, W. R. J., Zoutewelle-Terovan, M., Kooiman, N. & Liefbroer, A. C. (2023a). Comparing marriage and cohabitation dissolution risks across municipalities: Which characteristics matter? *Population, Space and Place*, 29(5).

Vermeulen, W. R. J., Zoutewelle-Terovan, M., Kooiman, N. & Liefbroer, A. C. (2023b). Religion and union dissolution: Effects of couple and municipal religiosity on divorce and separation. *Demographic Research*, 49, 513–542.

Wijk, D. van, Valk, H. A. G. de & Liefbroer, A. C. (2025). Who becomes a parent while jobless? On the importance of limited opportunities and the normalization of disadvantage. *European Sociological Review*, 1-16.

Straiton, M., Reneflot, A., Hynek, K. A., Liefbroer, A. C. & Hauge, L. J. (2022). Mental disorder and subsequent marital separation among migrant and non-migrant women. *Health Care for Women International*, 44(9), 1073–1091.

Anne-Rigt Poortman

Universiteit Utrecht

*Well, you're in your little room
And you're working on something
good
But if it's really good
You're gonna need a bigger room
And when you're in the bigger room
You might not know what to do
You might have to think of how you
got started
Sitting in your little room*

Tekst: 'Little room' van de White Stripes (2001)

Ik ken weinig mensen die in grootsheid klein blijven, maar Aat is daar één van. En met 'klein' bedoel ik: bescheiden, pretentieloos, niet alleen 'zenden' maar ook luisteren, en je niet koste wat het kost groot houden als persoon. En als wetenschapper gaat het bij 'klein' om zaken als: geen onwrikbare overtuigingen maar het nooit zeker weten, oog voor detail, inhoud boven 'scoren', en relativerend over 'status' en 'carrière'.

En 'klein' blijven is geen sinecure in de academische wereld, zeker niet bovenaan de ladder. Juist in de 'boardroom' zitten veel narcisten en egocentrische mensen, als ik de managementliteratuur moet geloven. De, nog steeds vrij hiërarchisch georganiseerde, academische wereld is hierop geen uitzondering. Je hoeft maar een willekeurige blik op Linked-in te werpen om te zien dat het wemelt van de 'posts' van academici, die starten met 'I am happy/proud/grateful to present/announce... ', waarna een eigen wapenfeit volgt, zoals een publicatie, presentatie of beurs. Aat niet. Aat heeft welgeteld nul eigen bijdragen staan op Linked-in en zijn commentaren en reacties op andermans berichten zijn op één hand te tellen.

En dat terwijl juist Aat inmiddels heel wat wapenfeiten op zijn naam heeft staan. Juist Aat 'zendt' niet voortdurend, maar staat open om te leren van anderen, ook al staan ze nog niet boven aan de top van de ladder. Zeker, Aat heeft wel degelijk ideeën over hoe het zit of moet. En vaak zijn die ideeën ook goed en weldoordacht;

de wetenschappelijke wapenfeiten komen niet uit de lucht vallen. Maar ik zal niet snel vergeten dat Aat, toen we samen een AIO (Nicole) begeleidden – en ik daarin nog een relatief groentje was –vertelde dat hij óók leerde van de samenwerking. Misschien niet beseffende dat juist deze open houding leerzaam was voor jongere mensen (zoals ik), die met hem mochten werken.

En juist Aat laat in woord en daad vaak het persoonlijke prevaleren boven het werk. Al is hij dan ‘Prof’, tijdens vrije momenten op conferenties of andere bijeenkomsten is hij de eerste om het ‘netwerken’ te laten voor wat het is en het over andere zaken dan werk te hebben. Ja, het is altijd leuk om met Aat op een conferentie te zijn. Niet alleen omdat er dan veel wordt gelachen (en gezongen!), maar vaak gaat het ook nog ergens over. Aat schroomt niet om door te vragen en biedt altijd een luisterend oor. Omgekeerd is Aat ook openhartig over zijn eigen leven, ook als het minder goed gaat. Dat Aat tijdens een diner op een Divorce Conference zo open was over dat het werk hem boven het hoofd groeide maakte indruk op mij, als beginnende postdoc. Juist door Aats eigen openheid, is er ruimte om zelf ook open te zijn over dat het leven niet altijd op rolletjes loopt. Het kan bijna niet anders dan dat Aat heel wat persoonlijke ontboezemingen moet hebben gehoord tijdens zijn loopbaan.

En juist Aat is nooit te beroerd om klussen op te pakken, ook al vindt hij die nog zo vervelend. Wie heeft Aat niet horen mopperen over de zoveelste buitenlandse trip voor de GGP dataverzameling? Het ‘managen’, ‘coördineren’ of ‘leiden’ van een dataverzameling (of wat dan ook) klinkt mooi en succesvol, maar Aat wist als geen ander dat de praktijk vaak anders is. Dat die praktijk vaak ver af staat van hoe je ooit als, door nieuwsgierigheid gedreven, jongeling begon met wetenschappelijk onderzoek.

Misschien is Aat zijn tijd vooruit. Als ik de managementliteratuur moet geloven, is de nieuwe leider eentje die zich kwetsbaar en empathisch opstelt en het eigen ego opzij weet te zetten. Hoe dan ook, zeker in deze tijd van maatschappelijke verharding, zal iemand als Aat node worden gemist. Aat, die ondanks zijn wetenschappelijke wapenfeiten, bij het opklimmen van de ladder en het betreden van de ‘bigger room’, nooit de ‘little room’ vergat – wetende dat daar de mooiste dingen gebeuren en echte grootsheid in ‘klein’ blijven zit.

Dank voor de samenwerking, je kennis en humor, en vooral je (levens)wijsheid, Aat!

Eva-Maria Merz & Arieke Rijken

Vrije Universiteit Amsterdam & Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum

‘Over intergenerationele overdracht’

Beste Aat,

Op 1 oktober 2008 begonnen wij allebei als postdoc in jouw groep bij het NIDI. Arieke in het LIFETIMING and Eva in het REPRO project. We kenden jou en elkaar al als NKPS-onderzoekers en je had Arieke begeleid als promotor. We waren dan ook erg blij dat we de kans kregen om (verder) met jou samen te werken in twee grote Europese projecten. Sinds deze periode bij het NIDI hebben we het, elke keer dat we elkaar zien, over die mooie tijd, waarin we kamergenoten waren en vriendinnen werden, genoten van onze mooie werkplek en de sfeer op het NIDI, en waarin we vooral ontzettend veel van jou leerden. Weinig leidinggevendens die we na jou kregen, kunnen aan jou tippen. Jij bent niet alleen een excellente wetenschapper, maar ook een rolmodel voor ons door je fijne begeleidingsstijl, je integriteit, je bescheidenheid en humor, die je ook inzet om kritische vragen te stellen, en de manier waarop je werk- en privéleven combineert.

Hoe druk je het ook hebt, je neemt altijd de tijd voor je collega's en een werkoverleg met jou voelt steeds ontspannen. Je leert jonge onderzoekers veel door samen onderzoek te doen en daarbij het goede voorbeeld te geven. Daarbij ga je gedegen en zorgvuldig te werk in aanpak en analyse én geef je jonge collega's de ruimte om zich te ontwikkelen. Daarnaast toon je interesse in persoonlijke omstandigheden. Zo kwam je op ziekenbezoek, op kraamvisite en was je bruiloftsgast. Je bood een luisterend oor bij problemen en had altijd begrip voor moeilijke omstandigheden. Ook gaf je een goed voorbeeld doordat je zelf steeds parttime werkte en tijd vrijhield voor je familie en hobby's (en geen laptop mee op vakantie!). Je geïnteresseerde, betrokken en 'hands on' manier van begeleiden van junior onderzoekers proberen wij zelf ook toe te passen.

Je hebt niet alleen door het opleiden van jonge onderzoekers en door de talloze artikelen die je hebt geschreven veel bijgedragen aan de wetenschap, maar ook door dataverzameling. Gedurende je carrière heb je veel tijd en energie besteed aan (mede) coördineren van grote nationale en internationale surveys die toegankelijk zijn voor alle wetenschappers. Bij deze en andere projecten die je

leidde, betrok je ons en junior collega's na ons. We hebben er allemaal veel van geleerd. Door jouw inhoudelijke expertise en geleefde praktijk van intergenerationele overdracht, heb je ons en andere promovendi en postdocs de theorie geleerd en de toepassing voorgedaan. In je oratie zei je dat Jenny Gierveld jou gevormd heeft door voortdurend het belang van het verbinden van theorie en empirie te benadrukken. Dat heb jij ons voorgedaan.

Onze postdoc tijd op het NIDI - wat een schitterende plek - zal altijd een bijzondere herinnering voor ons blijven, niet alleen omdat we in die tijd belangrijke levensgebeurtenissen meemaakten, zoals trouwen, ziekte, ouderschap en reorganisatie, maar met name ook omdat we met jou samen mochten werken. Ook na deze tijd bleef jij een rol als mentor in onze carrières vervullen en hebben we mooie samenwerkingen gehad. We blijven geïnspireerd door jouw enorme kennis en kritische houding, maar vooral ook door jouw aardige, tolerante en bescheiden manier van doen, je betrokkenheid en je humor. We wensen je alle goeds voor deze transitie naar een nieuwe levensfase. We hopen dat je met je familie en vrienden nog vele mooie levensgebeurtenissen gaat meemaken en we hopen jou nog af en toe tegen te komen.

Het ga je goed!

Eva-Maria Merz

Principal Investigator Donor Studies, Sanquin Research Amsterdam

Professor in Donor Behaviour, Vrije Universiteit Amsterdam

Arieke Rijken

Onderzoeker Intern Wetenschappelijk Beleidsonderzoek, Wetenschappelijk
Onderzoek- en Datacentrum

**Between TPB and TDIB: Reflections on Fertility Decision-Making
Plus One Acronym Suggestion, Just in Case**

I first met Aart when I was a PhD student and joined the Research Training Network at the Max Planck Institute for Demographic Research. If my memory serves me right, among the many doctoral projects supported by the RTN, only one ventured into the strange and fascinating – yet closest to my heart – territory of psychological determinants of demographic behaviour. And that one had Aart as its supervisor. That alone was enough for me to start seeing Aart as “the more psychological one” in the otherwise unfamiliar world of demographers I had just entered. This impression was only reinforced by the fact that Aart had long been a strong advocate for using the Theory of Planned Behaviour (TPB) – a psychological framework – to explain demographic decision-making.

This sense was further deepened during the REPRO project and the unforgettable 2010 Vienna conference *From intentions to behaviour: reproductive decision-making in a macro–micro perspective*. I had the great pleasure of witnessing – and occasionally (though still rather timidly) participating in – discussions on the applicability of TPB in understanding reproductive choices. Looking back, I can say that these exchanges played a key role in shaping the way I approach processes of reproductive decision-making today. I still recurrently return to the special issue of the Vienna Yearbook of Population Research published after the conference – including Aart’s commentary in Demographic Debate section, “On the usefulness of the Theory of Planned Behaviour for fertility research.”

Despite the many strengths of TPB, I must admit that, in my view, the Traits-Desires-Intentions-Behaviour (TDIB) model offers an even more compelling lens for understanding reproductive decision-making, particularly when it comes to individual motivations and psychological complexity. I am fully aware that Aart does not share this preference. Still, I cannot resist the temptation to use this *liber amicorum* to briefly outline why I find the TDIB model particularly valuable, in the hope of engaging Aart in yet another (small-scale) debate.

What I particularly appreciate in the TDIB model is its conceptual flexibility and psychological depth. In brief, the following features make it especially compelling from my perspective:

- Clear differentiation between desires and intentions – TDIB clearly separates what people want from what they plan to do. This distinction is key to understanding how motivations translate – or fail to translate – into action, especially when constraints or ambivalence are involved.
- Developmental grounding – Rooted in developmental psychology, the model begins with relatively stable motivational traits, assumed to have a biological underpinning. These traits shape reproductive desires and intentions over time, making TDIB well suited for integration with life-course perspectives and for analysing how personal and contextual influences unfold throughout different stages of life.
- Even greater openness than TPB – While TPB has been described (including by Aart) as an “empty” model that invites researchers to define its substantive content, TDIB offers even broader openness. This can be seen as a weakness, but it also allows for theoretical innovation and the inclusion of diverse determinants, depending on context and research focus.
- Nuanced treatment of ambivalence – TDIB accounts for the coexistence of positive and negative motivational forces, offering a natural way to capture ambivalence in reproductive decision-making. It is particularly helpful in addressing internal conflicts and mixed feelings that are hard to model in more linear frameworks.
- Focus on couple-level dynamics – While this extension of TDIB remains underused, the model explicitly considers reproductive decision-making as a process embedded in partnerships. It offers a valuable framework for studying how traits, desires, and intentions interact between partners.
- Differentiation of decision content – TDIB distinguishes between wanting or intending a child, a specific number of children, and *the timing* of childbearing. These distinctions are often overlooked or merged in empirical work, despite their importance for understanding how reproductive plans are formed and revised.

While our theoretical preferences may differ, I have always appreciated the clarity, consistency, and intellectual generosity with which Aart has presented his position. Throughout the years, he has been encouraging and supportive of my own scientific explorations – even when they followed a different theoretical path than his own. I hope this small contribution will be read not as a challenge, but as an

invitation to continue the dialogue – on theories, models, and the many ways we try to make sense of how people make choices about their lives.

I feel privileged to be part of this volume and to have the opportunity to share both a few reflections and a word of appreciation. Dear Aart, I wish you good health, time for what you value most, inspiring ideas, and the satisfaction of a legacy that continues to shape the field.

P.S. After many years of debating TPB and TDIB, maybe it's time for a fresh theoretical framework in the Generations and Gender Survey. One with the initials A, C, and L, perhaps? Any resemblance to real persons is purely coincidental, of course.

Judith Soons

Tilburg University

Beste Aat,

Het is alweer meer dan 20 jaar geleden dat ik een boeiend gastcollege van jou bijwoonde over levenslooptransities bij mijn geschiedenisopleiding in Nijmegen. Niet veel later zag ik een vacature van het NIDI voor een AiO-positie over de gevolgen van levenslooptransities waarbij jij promotor was, samen met Matthijs Kalmijn. Een heel toevallige samenloop van omstandigheden die mijn loopbaan in gang zette. Hoewel ik na mijn promotie uit de wetenschap ben gegaan – maar wel in de universitaire wereld ben blijven plakken – kijk ik altijd met een warm gevoel terug naar mijn tijd bij het NIDI. Hoe nieuw ik ook was in de wetenschappelijke wereld, je stond altijd ervoor open om te discussiëren over mijn inzichten, ik kon met vragen bij je terecht en je dacht mee over oplossingen en onderzoeksmogelijkheden. Dat in combinatie met je hartelijke persoonlijkheid hebben mij een heel prettige start gegeven van mijn werkende leven. Dank daarvoor!

Geniet van de aanstaande nieuwe fase in je leven. Alle geluk gewenst!

Groet,

Judith Soons

Nicole Hiekel

MPIDR

On Transitions, Timing, and Thinking in Trajectories

I first encountered Aat Liefbroer's work long before I met him—through seminar readings that brought clarity to something that I had not yet learned to articulate: that *when* and *why* things happen in people's lives is as important as *what* happens. His research shows how demographic patterns can be meaningfully connected to the underlying social mechanisms that shape them—norms, expectations, intentions.

In 2009, I had the privilege of starting to work with him when he took on the role of supervisor for my doctoral dissertation, which examined cohabitation from a European comparative perspective. He not only supported the project, but gave me the space to shape it myself—an act of trust I deeply appreciated and which has shaped how I think about supervision and academic independence ever since.

Aat combines intellectual generosity with a willingness to fully engage in the hard, hands-on parts of research. He has a clear sense of when to provide direction and when to step back and let me find my own way—not out of distance, but out of trust. I remember sitting with him, trying to make sense of a latent class analysis we eventually dropped, and—years later, when I was already a postdoc in his *Contexts of Opportunity* project—writing and re-writing Mplus code during an extremely challenging revision. He never hesitated to dive into the technical or conceptual details. His involvement was never performative; he showed up for the real work, while still giving me the space to take ownership of the process.

And then there were the journal rejections, which often hit so hard that they made me question whether I truly belonged in academia. Aat created room for these doubts, too. He let me express frustration without judgment, and made me feel that I was exactly where I should be. That quiet reassurance stayed with me.

What has always stood out to me in Aat's scholarship is his consistent attention to the timing and sequencing of life course transitions, and the nuanced way in which he brings individual agency, societal norms, and structural conditions into dialogue. His work is both conceptually elegant and empirically grounded, always attentive to variation across time, place, and social group. That perspective continues to

shape how I think about demographic research – both in terms of what we observe and how we try to make sense of it.

Many of the questions I work on today - how gendered inequalities in reproductive and family life are generated, and how people navigate normative contradictions around gender, paid work, and caregiving - are rooted in concepts I first encountered in my conversations with Aat. His early attention to intentions and the normative, social, and economic contexts in which they are formed was ahead of its time in recognizing that behavior is shaped not only by constraints or preferences, but also by perceived legitimacy and timing expectations embedded in social life.

Building on this line of thinking, I seek to integrate gender not merely as a contextual variable, but as a constitutive logic within demographic models of fertility and family formation. I aim to develop an intersectional and comparative framework that combines quantitative life course methods with a sensitivity to meaning-making and context—seeking to better capture the contingency, stratification, and relational nature of reproductive decisions.

In doing so, I try not to stop at the question of why and how people have fewer children. I also ask: *Whose* reproductive desires are supported? *Whose* are constrained? And *what kind of society* are we implicitly building within the social reality of low fertility?

Aat's encouragement of cross-national comparative life course research was equally formative. His openness to international perspectives and his ability to distill complexity into comparative insights gave me the confidence to engage with cross-national data early in my career. When working with European survey data, I find myself returning to the principles I learned under his guidance: to locate individual choices within institutional and normative contexts; to remain attentive to patterned variation across settings; and to treat theory not as an afterthought, but as a central tool for interpreting empirical regularities and variations.

As I now supervise students and postdocs myself, I carry forward Aat's approach to mentorship that combines intellectual clarity with genuine care. He taught me that good mentorship is not just to support a project, but a person. That leadership does not mean imposing direction, but offering just enough structure and challenge to allow others to grow. His support during such a formative stage of my career continues to shape how I think, write, mentor, and engage with the field.

Aat's legacy extends far beyond the individuals he has mentored. He plays a major role in shaping contemporary family demography, particularly through his methodological contributions and his ability to connect demographic patterns to social meaning. His work encourages the field to think dynamically about transitions—not as isolated events but as embedded within interdependent trajectories. The clarity of his thinking around intentions, norms, and timing offers many of us a vocabulary and a framework for posing better questions and to push family demography forward.

His influence continues to shape how I think about the life course—not only as a sequence of transitions, but as a field of inquiry where timing, meaning, and structure intersect. And his example reminds me—at every stage—that academia can be both serious and kind: that it is possible to ask complex questions, pursue them with analytical precision, and still create space for trust, care, and generosity in the way we work together.

Mioara Zoutewelle-Terovan

NIDI

Aat (A. C. Liefbroer) = one special human being

In a lifetime we meet many persons but very few leave a strong fingerprint. This is my story of Aat, a person who left a strong positive mark in science and in my life.

How we met. In 2008 I started my quest for a PhD position. At that time I was a newbie to criminology with some previous disparate activities in other disciplines. Best way to face a professional identity crisis was to enter interdisciplinary research (Hi hi hi!!!). Together with Catrien Bijleveld you interviewed me for the position. Whereas many 'big shot' professors are in a rush for counting skills, achievements, prizes, qualifications and have you plan your professional life for the next decades, you had an approach in which the human aspect counted equally. You also wanted to know who I was outside my CV, to get an idea of the person you will be working with for the next years. I appreciated that greatly and to this day your kindness and warmth are the things I remember most from our first encounter.

Working together. We started our work together during my PhD. Your professionalism, knowledge, curiosity, approachability, patience and pursuit of high standards have brought out the best in me and I thank you for it. There were times when I was selfishly hoping to finish a certain activity and move forward but had to park that wish and continue with running new models, perform different checks, rewrite or better explain aspects. Although frustration has been a considerable part of the PhD process for my peers, I was lucky to experience limited amounts of it because your requests for digging deeper always made sense. I highly appreciated your style of working based on arguments.

After finishing my PhD you called me to let me know that there is an opening at the NIDI and for me there was no hesitation in continuing to work with you. Looking at the photo below (CONOPP project) I realized that we must have spent hundreds of hours in your room, on those chairs, staring to a laptop and discussing articles, theories, methods, models, coefficients, causes, correlations, mediators, moderators, performing editorial or logistic activities. Whereas for many the achievement of titles/positions are known to create distance, your standing out capacity was to create closeness and binding based on knowledge. In my opinion this made you a one of a kind hot shot academic.

Your professional activity. In the 17 years of knowing you professionally, you were an example of high-achievements, integrity and non-pretentiousness. You have been involved in a multitude of truly impressive activities and left the achievements be your speaker while remaining modest, natural and without any ostentatious displays of power and knowledge. Such characteristics made you a great scientist, a great mentor and a great leader.

A personal touch. What was very interesting in your case was the manner in which you integrated religion and science in your life. While in religion ‘the truth’ may be seen as settled and accepted without the evidence of it, in science I experienced you as always keeping your eyes open for the discovery of the hidden. In my view, your great achievements made you a very good scientist but your meticulousity in searching for the unknown made you a one of a kind scientist.

Although the majority of our time together has been spent on work-related activities, I value greatly our personal relationship in which there was place for both joy and tears. It is my hope that we keep on having a nice meal in each other’s place and continue sharing our life stories wherever they may take us.

I am sure you are very proud of your achievements and I am grateful to have worked with a person like you

Mioara Zoutewelle-Terovan

Demografie en criminaliteit

Aat leerde ik kennen in het promotietraject van Mioara Zoutewelle-Terovan. Mioara had M&T gestudeerd, en ging promoveren op de relatie tussen demografische transities zoals trouwen en kinderen krijgen en de criminele carrière. Aat, Victor van der Geest en ikzelf zouden haar begeleiden. Ik wist wat van criminele carrières en M&T, en voor Victor gold dat ook, maar ik wist eigenlijk niets van demografie, het leek me wat droog en altijd hetzelfde (hoeveel-mensen-worden-er-geboren-hoeveel-gaan-er-dood).

Over Aat had ik wel gehoord, een bekende demograaf. Hij zat op het NIDI en ook aan de VU. Het leek me altijd een nogal aparte beetje niche-wetenschap, dat je je op zo'n particulier aspect van de sociologie of waar je het ook maar toe rekent, focust. En hij leek me ook mega-serieus en heel slim natuurlijk.

In de jaren dat we samenwerkten bij het promotietraject van Mioara, en later aan een special issue over demografie en criminaliteit is dat beeld (deels) gekanteld. Het kantelde niet voor zover het ging over hoe slim Aat is. Hij bleek zorgvuldig, scherpzinnig, creatief en ook heel georganiseerd. Altijd meteen precies in de syntax documenteren wat je gedaan hebt voor het artikel. De begeleiding van Mioara, in mijn herinnering meestal op het NIDI, altijd constructief en prettig.

Maar Aat bleek ook een collega die wel voor iets onverwachts te porren was. Het leukste en meest 'memorable' was de doop van Mioara's tweede zoon in Timisoara. Man Tim en ikzelf kregen de uitnodiging en dachten na een aanvankelijk 'nou dat is wel erg ver weg', in een opwelling 'vooruit we doen het!' En troffen daar ook Aat, op de prachtige doop zelf in een orthodoxe kerk, en 's avonds op het uitbundige feest waar eindeloos gedanst werd, en het eten tot diep in de nacht geserveerd, we met Aat stonden te dansen en te zweten, en Mioara zei toen ik vroeg of ze niet moe was: 'morgen kunnen mijn voeten bijkomen'.

En daarnaast kwam ik er in de samenwerking met Aat achter wat het belang van de demografie is en hoe groot de invloed van demografische transities. De combinatie demografie-criminologie lijkt misschien wat vergezocht maar bleek dat niet. Oorzaak-gevolg relaties zijn altijd wat ingewikkeld bij dit soort onderzoek, maar we

zagen dat – in de hoogrisico groep die we onderzochten – rond het 30e levensjaar vrijwel alle mannen richting het rechte pad buigen: dat er wordt getrouwd, kinderen gekregen. Mioara's onderzoek liet zien dat het het full-family package is dat het hem doet: vooral de combi huwelijk en kinderen hing samen met het ombuigen van de criminele carrière. Maar ook zagen we jong moederschap als expressie van een gebroken jeugd: de helft van de vrouwen die een deel van hun jeugd in een instelling had doorgebracht was voor het 20e levensjaar moeder. Kwalitatieve interviews lieten zien dat het kind voor veel jonge vrouwen werd gezien als iets 'eindelijk iets voor mijzelf'. En dat jong moederschap bleek dan overigens weer voorspeller van ongunstige levensuitkomsten op het gebied van criminaliteit voor alle navolgende kinderen, mogelijk omdat het de kans voor de jonge moeder om zich maatschappelijk te ontwikkelen definitief 'afknijpt', en daarmee voor het (vaak snel eenouder)gezin ongunstige omstandigheden creëert.

Samenwerken met Aat aan demografisch onderzoek was verrassend, leuk en een verrijking.

NIDI

Geniet van je vrije tijd!

Jacqueline en Jeannette

Remarriage in the city of love. The second marriage market of 20th-century Paris in contact advertisements

Introduction

Paris is often seen as the place to be for love, romance, and sex. The mythical image of the city of love is reinforced by photography, film, and songs. However, was this also the case for those who lived in Paris? And what about Parisians who had already experienced a previous marriage? How did love as a motivation for partner choice on the Parisian second marriage market change during the 20th century?

These questions resonate with the long-standing sociological debate on instrumental versus romantic partner preferences. Starting in the late seventies with Edward Shorter's *The making of the modern family*, it hypothesized a broad shift from instrumental partner preferences - driven by economic reasons and survival - towards romantic mating considerations - based on love and affection. Despite of the fact that a large empirical literature has emerged that has tested this hypothesis, little is known about partner considerations on the second marriage market, and about differences therein between the widowed and divorced and according to other individual characteristics.

Data

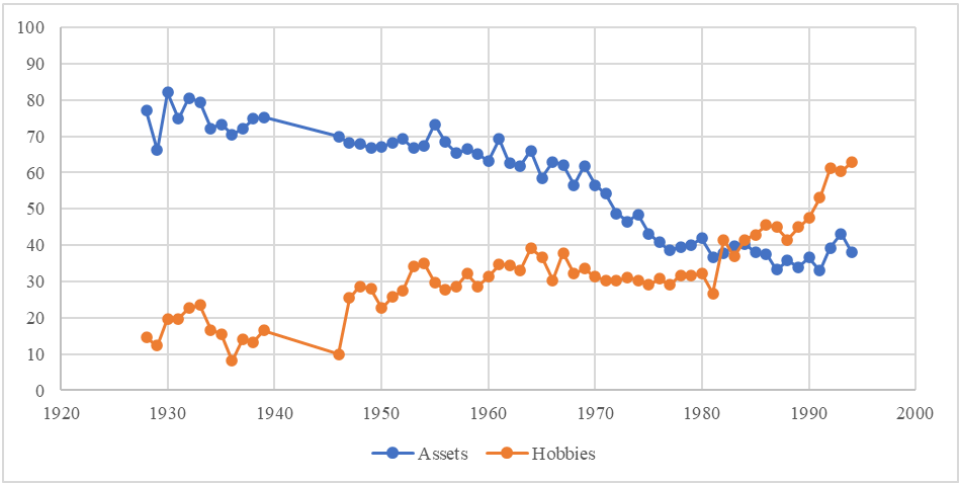
We used a dataset of 332,106 transcribed marital contact adverts from the French magazine *Le Chasseur Français* (Lippman, 2021). For this study, only advertisers who were either widowed or divorced and who mentioned Paris as their place of residence were included, amounting to an analytical sample of 14,604 advertisements. Following our previous study on contact ads, words and phrases signaling instrumental partner preferences and romantic partner preferences were coded (Koekkoek & Bras, 2023).

Results

Figure 1 shows time trends of the shares of advertisements mentioning “assets” (an indicator of instrumental preferences) and “hobbies” (a proxy of romantic preferences). Clearly, the proportion of advertisers asking for assets decreases from the 1940s onwards, whereas the proportion of contact ads stating hobbies rose steeply after the Second World War. The mentioning of assets declines most rapidly during the 1970s, a decade of intense cultural transformations. Interestingly, romantic preferences increase most steeply after 1980.

What characteristics of advertisers were associated with a higher likelihood of mentioning romantic partner preferences? As can be observed in Table 1, which shows the outcomes of a series of binomial logistic regressions, women had a higher odds of asking for a partner with a romantic character than male advertisers, and lower odds of asking for a partner with instrumental characteristics such as general appearance, instrumental character, and assets. Divorced persons had higher odds of mentioning romantic indicators than widowed advertisers. However, widowed advertisers had also lower odds of asking for instrumental characteristics, such as general appearance and assets. Advertisers who did not mention whether they or their sought-after partner had children, had a higher likelihood of mentioning indicators of romantic preferences, physical attraction and hobbies and lower odds of mentioning assets than those who explicitly mentioned childlessness.

Figure 1. Time trends of mentioning ‘assets’ and ‘hobbies’ in contact adverts of widow(er)s and divorcees over the period of 1928-1994 (in percentages).

Source: Dataset with contact adverts from *Le Chasseur Français*, 1928-1994 (Lippmann, 2021).
 Note: Assets (N=7,307); Hobbies (N=4,995).

Advertisers who mentioned religion in their advert had higher odds of mentioning romantic characteristics compared to advertisers who did not do so. However, the likelihood of mentioning assets was higher among the religious as well. Advertisers from the higher and middle classes had significantly higher odds to mention romantic characteristics (particularly romantic character and hobbies) compared to those whose class was not mentioned. Lower class advertisers had lower odds of asking for an instrumental character, while the educated class had lower odds to mention assets than those without social class. By contrast, the middle class had significantly higher odds to mention assets than the comparison group. Finally,

over time, advertisers had an increasingly higher likelihood of asking for romantic partner characteristics. The likelihood of asking for instrumental characteristics (particularly assets) significantly declined by period.

Table 1. Binary logistic regression analyses of romantic and instrumental partner preferences of advertisers on the second marriage market in Paris, 1928-1994. Odds ratios (N=14,604).

		Romantic indicators			Instrumental indicators		
		<u>Model 1</u> Romantic character	<u>Model 2</u> Physical attraction	<u>Model 3</u> Hobbies	<u>Model 4</u> Instrumen tal character	<u>Model 5</u> General appearanc e	<u>Model 6</u> Assets
Sex advertiser	Female advertiser	1.154***	1.055	0.772***	0.895*	0.881**	0.850***
	Male advertiser	1	1	1	1	1	1
Marital status	Widowed	0.793***	0.412***	1.081*	1.061	1.718***	2.044***
	Divorced	1	1	1	1	1	1
No children	Without children	0.915	0.835**	0.869**	1.000	1.090	1.416***
	Not mentioned	1	1	1	1	1	1
Period	1928 until 1954	0.621***	0.552***	0.419***	1.187*	1.002	3.509***
	1955 until 1974	0.884**	0.730***	0.711***	0.890	1.016	2.066***
	1975 until 1994	1	1	1	1	1	1
Religion	Mentioned	1.323***	1.315***	1.382***	0.846	0.907	1.415***
	Not mentioned	1	1	1	1	1	1
Social class	Higher class	1.438***	1.113	1.350***	0.873	0.980	0.992
	Educated class	0.934	0.919	0.989	1.029	0.901	0.712***
	Middle class	1.300**	1.061	1.966***	1.018	0.928	1.305**
	Lower class	1.061	1.066	1.112	0.679***	1.043	0.888
	Not mentioned	1	1	1	1	1	1
	Constant	0.397***	0.305***	0.667***	0.145***	0.285***	0.487***
		Nagelkerke square	0.023	0.060	0.043	0.006	0.021
							0.135

Source: As in Figure 1. Note: * $p \leq 0.05$; ** $p \leq 0.01$; *** $p \leq 0.001$.

Conclusion

Remarriages are driven by social, economic and cultural processes that are subject to change. Although people who remarried after divorce or widowhood may account for a small proportion of the population, the attitudes and behavior of this group provides

insights into cultural norms that influenced families over time. Moreover, contact advertisements can help capture a hard-to-grasp concept such as partner preferences before (re)marriage and help tracing long-term trends. Ads provide not only information about what social groups were on the (second) marriage market, but also about the considerations and motivations of those who were looking for a partner. The latter is a unique advantage compared with the often-used used marriage certificates (Koekkoek & Bras, 2023). Although this study has focused on Paris, our methodology could be used to compare partner preferences between different marriage markets, social groups, regions, and countries.

References

Koekkoek, B., & H. Bras. (2024). "Wanted: Marriage partner! Partner preferences in newspaper contact adverts in the Netherlands, 1900-1955." *The History of the Family*.

Lippmann, Q. (2021). "From Material to Non-Material Needs? The Evolution of Mate Preferences through the Twentieth Century in France." *The Journal of Economic History* 81(3): 831-871.

Shorter, E. (1977). *The making of the modern family*. London: Fontana.

Johannes Huinink & Michael Wagner

University of Bremen & University of Cologne

In Honor to Aart and the Long Story of the Bioclock Paper

Aart Liefbroer is a very special character. It is rare to find a person like him, who is both an innovative and extraordinarily productive scientist and colleague and at the same time such a humorous and endearing friend. We are grateful to know him and to have had many pleasant encounters with him at different occasions all over our academic careers.

It is hard to say when we met Aart the first time and where. It must have been at least 35 years ago, when we still held our position as scientific researchers at the Max-Planck-Institute for Human Development in Berlin. Aart and we worked on related research questions that focused on events in the transition to adulthood: leaving the parental home, family formation and the pluralization of early life-course patterns. So it is not surprising that since the 1990ies we met at conferences all over the world – including conference dinners, which were always fun together with Aart. We also met in review panels and advisory boards in different contexts– sometimes reviewing each other’s projects, meticulously but friendly. After the MPI for Demographic Research had been established, he showed up in Rostock sometimes where from 1999 to 2003 I, Johannes, was Professor at the University of Rostock. Aart also participated in a number of conferences of the European Divorce Network, where Michael met him several times.

In August 2011, we asked Aart whether it would be possible to come to NIDI as guest researcher during the summer term of 2012. We received a very friendly response from Aart (“great news”, “wonderful idea”). By the end of October 2011 Aart informed us about the positive decision of the NIDI Management team: We were offered full hospitality at NIDI, assistance in finding suitable housing, and a stipend of 500 € per month. The only precondition was that we should spend at least some of our time at NIDI working on a project with someone from NIDI.

This we did. We arrived in Den Haag on the 2nd of May 2012 and moved into two very

Johannes in his apartment in The Hague in June 2012 preparing an artwork

nice apartments in the Dunne Bierkade 13. At NIDI, we were offered a guest room and our own desk. There we met many friendly former scholars of the NIDI. Aart who was usually very busy had still some time for us. We fondly remember the pleasant dinner together with his family at his home.

One of our projects at NIDI was to write a so-called Bioclock-Paper and we invited Aart to join us. The main idea was to analyze whether and how the biological clock for childbearing affects fertility intentions and partner search among childless and non-partnered men and women. It would take a long time to get this paper published...

At the end of 2012, we prepared a first version and submitted an abstract to the organizers of the PAA 2013. But in November we were informed that our submission was rejected. Aarts reaction:

“Too bad. Stupid decision. I am currently busy with some other papers, but I think that we have try to finalize the paper this year and send it to a journal before Christmas? Best, Aat”

We followed Aarts proposal and produced an improved version of the paper, which we sent to Aart in February 2014 only. At the end of May, we received detailed critical advices and suggestions for improvement from Aart. Again in July 2014, we submitted the Bioclock paper to the Journal of Marriage and the Family. In October 2014, we received bad news from the JMF. However, we did not give up but it took us – all being very busy with other projects – nearly three more years to complete a second version of the paper. We sent it to Aart in September 2017 and his comments from October 2017 he encouraged us to make a final step...

In November 2017, then, we submitted the Bioclock paper to Demographic Research and received a “resubmit” with two extensive reviews in January 2018. After a further exchange with Aart and the editor of Demographic Research, we submitted the final version in October 2018 which then was approved for publication. Finally, our paper appeared in 2019:

Wagner, M., Huinink, J. and A. C. Liefbroer (2019): Running out of Time? Understanding the Consequences of the Biological Clock for the Dynamics of Fertility Intentions and Union Formation. Demographic Research 40, Article 1, 1-26.

As a central result of our paper, we have identified a polarization process among women of age 35-37 compared to younger women: A growing share of these older women either give up any fertility intentions or develop short-term intentions to have a child. Finding a partner goes along with strengthened reproductive intentions. However, people who intensify fertility intentions are not necessarily successful in finding a partner.

Aart and Michael celebrating the publication in Florence 2019 on a European Divorce Network Meeting

This article is by far not Aart's and our's most cited one. Meanwhile, it has been cited 51 times according to Google. However, the citations cover many demographic, sociological, medical and biological journals, among them leading journals in the field such as *Demography* and the *European Journal of Population*. What especially pleases us is that our persistence is paying off because the reception is very positive and core results of our analyses are confirmed by other studies.

Aart's publication record is overwhelming, he directed a lot of Mega-Projects, he was engaged in numerous influential professional activities and has supervised many Ph.D. students. It is hard to imagine that he will become an emeritus turning away from all his scientific and academic commitments. Stay with us, Aart, all the best!

Trude Lappegård & Lars Dommermuth

University of Oslo & Statistics Norway

The Curious Case of Dr. Liefbroer

With our freshly earned PhDs in hand, we both fully stepped into the international demography community in 2007 through the *Generations and Gender Programme* and the research project *Reproductive Decision-Making in a Macro-Micro Perspective*. In both arenas, we had the pleasure of meeting Aart.

Many of us remember what it's like to finally meet the author behind some of the most influential work in our field. Often, such meetings don't quite live up to expectations — but every now and then, there's an encounter that stands out. Meeting Aart was one of those moments. He made us feel welcome from the very beginning. The REPRO project and the GGP brought together senior scientists from leading demographic institutions across Europe — some more 'traditional' than others — alongside younger and less experienced researchers. Aart had the rare ability to create a space where everyone felt encouraged to speak and contribute on equal terms.

In our own work within the REPRO project, we benefited greatly from Aart's research and his thoughtful, constructive feedback. Later, we both took on the role of representing Norway on the GGP Consortium Board. Our continued commitment to the GGP is due in no small part to the positive experience of working with Aart during his time as leader.

Over the years, meeting Aart at conferences or other events has always been a highlight. He is genuinely curious about others' work, always willing to share advice and personal insights. We fondly remember his enthusiastic idea to include a series of questions about tattoos in a survey — one of those wonderfully curious moments that reminded us to think beyond traditional approaches. Not every idea gets realized or funded, but such conversations reveal something essential: staying open-minded is what drives real innovation. Aart's deep commitment to data collection is one of his most visible and lasting legacies — one from which our entire research community continues to benefit.

Scientifically, Aart has illuminated the key demographic transitions across the life course, especially among young adults. His work — grounded in rich register and

survey data and shaped by advanced analytical techniques — is remarkably accessible. Reading Aart's articles is not only intellectually stimulating; it is a genuine pleasure. His writing poses important questions, advances theoretical thinking, and always carries a certain lightness of style that's uniquely his.

We sincerely hope this won't mark the end of his academic contributions — retirement age or not. Congratulations, Aart. We're looking forward to what's next.

Transformations in partnership patterns: do historical delineations matter?

Since the late 1960s, demographic development in Europe has been shaped by profound transformations in nuptiality and fertility. The break with preceding patterns was so clear that two decades later, the concept of a Second Demographic Transition (SDT) was introduced, which evolved into an overarching theoretical framework for the description and analysis of contemporary partnership and fertility change. Various aspects of partnership dynamics and fertility in the context of the SDT are important focuses of Aart's research. We have shared this interest with him and drawn inspiration from his numerous writings.

The transformation of partnership formation patterns has been at the core of these changes, with the spread of cohabitation and the postponement of marriage among their most salient manifestations. In an increasing number of countries, non-marital cohabitation has effectively replaced direct marriage as the means of initiating conjugal union and has developed into a socially accepted alternative to registered marriage and locus of childbearing. Unlike marriage, cohabitation is generally characterised by a lower degree of commitment, fewer entitlements, and a higher risk of disruption. It has also been noted that entering a consensual union presupposes a high degree of individual autonomy (Lesthaeghe 2020).

The spectacular growth in the prevalence and duration of cohabitation has made the shift in partnership formation is recognised an important marker for distinguishing leaders and laggards in the SDT within subgroups of the population and between countries. In this view, these transformations are understood as a spatial and temporal extensions of the changes that began in Northern and Western Europe and then gradually spread to other parts of Europe. Although the forces driving these new patterns are usually sought in the structural and cultural conditions in contemporary societies, there is evidence that demographic developments may be linked over longer time spans.

The idea of such continuity was proposed by Lesthaeghe (1983), who investigated the extent to which the contemporaneous changes in fertility and nuptiality in Western Europe — the term 'second demographic transition' was not yet coined — could be viewed as manifestations of patterns that had already emerged at the

time of the (first) demographic transition in the region. Using data for areas of Belgium, France and Switzerland in the 18th – 20th centuries, Lesthaeghe and his colleagues found striking similarities in the spatial patterns of the two demographic transitions (Lesthaeghe and Neels 2002; 2006). Regions that were in the forefront of the first transition were also more advanced with respect to the second, and conversely, those where demographic modernisation lagged have also been slower to exhibit the SDT. The continuity between historical and contemporary demographic patterns also emerges in several other studies (e.g., Reher 1998).

Surveys conducted in the context of the Generations and Gender Programme (GGP) provide an opportunity to extend this line of research. The work of Aart and his colleagues in developing this vital infrastructure has been pivotal for the field of family demography. In our exercise, we included countries that have experienced different historical marriage patterns, both on the western side and eastern side of the Hajnal line (Puur et al. 2012). For the historical data, we relied on singulate mean age at first marriage and the Coale’s nuptiality index I_m derived from the Princeton European Fertility Project. The contemporary pattern of partnership formation is described by the proportion of first partnerships that began as cohabitation at the beginning of the 21st century.

Table 1. Correlation between the proportion of first partnerships started as cohabitation in 2000-04 and the characteristics of historical marriage pattern, selection of GGP countries

Characteristics of historical marriage pattern	Pearson correlation	Sig (2-tailed)
	coefficient	
Singulate mean age at first marriage	0,742	0,014
Coale's nuptiality index I_m	0,730	0,017

Note: Countries included in the analysis were Bulgaria, Estonia, France, Germany, Hungary, Lithuania, Norway, Romania, and Russia.

The simple correlations shown in the attached table support the notion of correspondence between historical and contemporary partnership patterns. On the one hand, the forerunners in the shift towards partnership formation outside

marriage come from areas which exhibited a late/low prevalence of marriage in the past. On the other hand, the latecomers tend to be situated east of the Hajnal line.

Since these correlations are observed at the macro level, they can and should not be interpreted causally. However, findings like these highlight that contemporary and historical demographic patterns may not be completely unrelated. Individuals can cut ties with traditions and adopt new modes of behaviour that better serve their goals in life but new behaviours may have roots in the past. Although we may not yet be able to fully unravel all the mechanisms connecting the past to the present, we can appreciate how demographic research identifies long-term continuities in population development.

References

Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review*, 36(2): 211–251.

Lesthaeghe, R. (2020). The second demographic transition, 1986–2020: sub-replacement fertility and rising cohabitation — a global update. *Genus*, 76(10).

Lesthaeghe, R., and K. Neels (2002). From the first to the second demographic transition: an interpretation of the spatial continuity of demographic innovation in France, Belgium and Switzerland. *European Journal of Population*, 18(2), 325–360.

Lesthaeghe, R., and K. Neels, (2006). The geography of fertility. Maps, narratives and demographic innovation. In J. Vallin, G. Gaselli, and G. Wunch, (Eds.), *Demography, Analysis and Synthesis: A Treatise in Demography*, 2, 529–547, Amsterdam, Boston: Elsevier/Academic Press.

Puur, A., Rahnu, L., Maslauskaitė, A., Stankuniene, V., and Zakharov, S. (2012). Transformation of partnership formation on Eastern Europe: The legacy of the past demographic divide. *Journal of Comparative Family Studies*, 44(3), 389–418.

Reher, D. (1998). Family ties in Western Europe: Persistent contrasts. *Population and Development Review*, 24(2), 203–234.

Aisling Connolly, Anne Gauthier, Esma Betül Savaş, Ilaria Francesca Lunardelli, Julia Rokos, Katharina Runge, Olga Grünwald, Orlaith Tunney, Oyku Akin, Yuliya Kazakova & Yuri Pettinicchi

NIDI

Celebrating a Career of Collaboration and Impact

As we mark the retirement of Aart, we celebrate a career defined by intellectual rigor, generosity of spirit, and an extraordinary commitment to collaboration. Over the years, Aart has shaped the lives and work of countless researchers across disciplines and institutions.

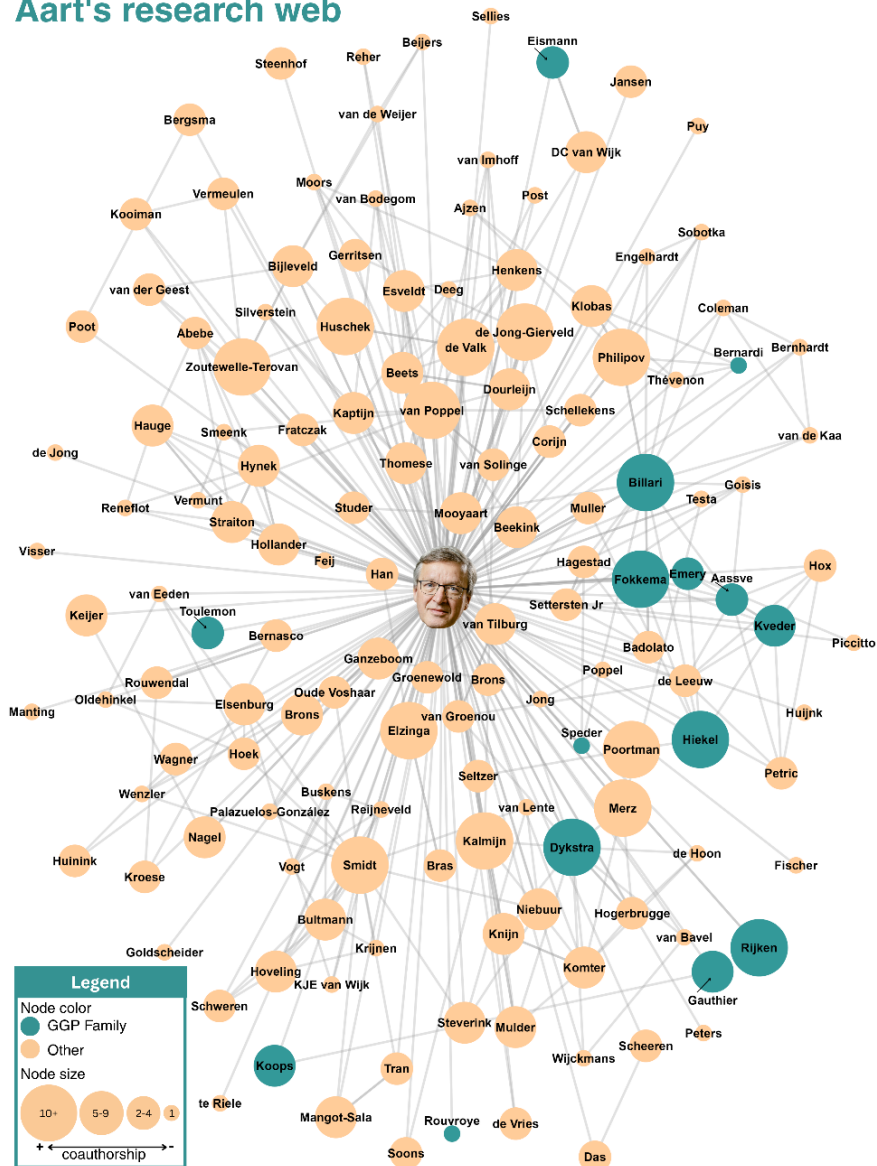
The network graph displayed here is more than a visualization of professional connections, it is a tribute to the enduring relationships, shared projects, and co-authored ideas that have emerged through decades of scholarship. At the heart of this network lies Aart, surrounded by his co-authors. The green nodes represent the GGP (Generations and Gender Programme), where Aart has not only made substantial contributions but also fostered a close-knit and productive community. His legacy within the GGP and beyond is one of curiosity, collaboration, and a profound belief in the power of research to inform and improve lives.

As he turns the page to a new chapter, we offer our gratitude and warmest wishes. His impact will continue to resonate across the network he helped to build.

GGP Team,

Aisling Connolly, Anne Gauthier, Esma Betül Savaş, Ilaria Francesca Lunardelli, Julia Rokos, Katharina Runge, Olga Grünwald, Orlaith Tunney, Oyku Akin, Yuliya Kazakova, Yuri Pettinicchi.

Aart's research web

Brienna Perelli-Harris

University of Southampton

I first met Aart in the context of the Generations and Gender Programme in the early 2000s. I was a Research Scientist at the Max Planck Institute for Demographic Research and coordinating the Harmonized Histories when I was invited to a GGP

meeting in the Hague. During that meeting, a representative from the EU was in attendance and everyone wanted to shine the best light on the GGP. However, I didn't quite realize the context, and when I said something questioning response rates and attrition, one of the senior academics provided a sharp retort in response, which took me aback. Afterwards, during one of the breaks, Aart and I spoke about the interaction and the history of the GGP and he reassured me that there were always ups and downs in the development of surveys and science, and not to be dismayed about a single interaction.

This anecdote represents many of the interactions that I have had with Aart over the past two decades. Always positive and encouraging, he goes out of his way to engage and support younger colleagues. His long career of research is truly inspiring, tracing the emergence of cohabitation as an alternative behavior to it becoming mainstream and widely accepted. He has uncovered so many insights on demographic behavior, including transition to adulthood, childbearing, LATs, and separation. Most recently, Dimitri, Laura, and I are grateful that he contributed a chapter on Parental influences on Partnerships to our *Research Handbook on Partnering across the Life Course*. In short, his research has spanned across the life course and influenced many lives. And through his cadre of PhD students and post-docs, his legacy will continue to live on.

Aart, you are truly inspirational and unforgettable, and I hope that your well-deserved retirement is most enjoyable. Cheers!

Brienna Perelli-Harris

Hotspots of centenarians in the Netherlands

Introduction

In line with the rise of life expectancy and longevity in the Netherlands since the mid-nineteenth century, exceptional longevity has strongly increased as well in more recent years. In the period 2000-2025 the number of centenarians in the Netherlands more than doubled from 1,098 to 2,583. Around the world, various areas even have been identified as so-called 'blue zones': areas where significantly higher proportions of centenarians were born than elsewhere. These areas are assumed to be found in limited and homogenous geographically and/or historically isolated areas where the population shares the same (traditional) lifestyle and environment (Poulain et al., 2013). Can similar hotspot areas with relatively large numbers of centenarians also be found in the Netherlands?

Data and methods

We compiled a unique database of all centenarians, 7,074 men and 29,144 women, born in the Netherlands in the period 1812-1923 and who died between 1912 and 2023 or were still alive in 2024 in the Netherlands. Data on centenarians born in the period 1812-1894 were primarily collected from digitized death certificates, the National Register of Deceased Persons, and a Statistics Netherlands database of deceased centenarians. The data were supplemented with data from death announcements in newspapers, prayer cards, and digital records of cemeteries. The death data were thoroughly validated by linking to the birth records of the deceased. For the period from 1995 onwards, we added Statistics Netherlands data based on the Dutch electronic official Personal Records Database (Basis Registratie Personen), which includes everyone born before January 1st, 1924 and aged 100 or above, who had died in the period 1995-2023 or who was still alive on January 1st, 2024. Due to missing follow-up of Dutch emigrants, our centenarian database is not covering Dutch emigrants who have become centenarians abroad.

We calculated the extreme longevity index (ELI) of persons reaching age 100 for the whole country and for all 40 NUTS-3 regions separately. In line with Poulain et al. the extreme longevity index is defined as the proportion of all persons who became centenarians among those born alive from the same birth cohort. We also examined the effect of lifetime migration on the regional pattern of centenarians

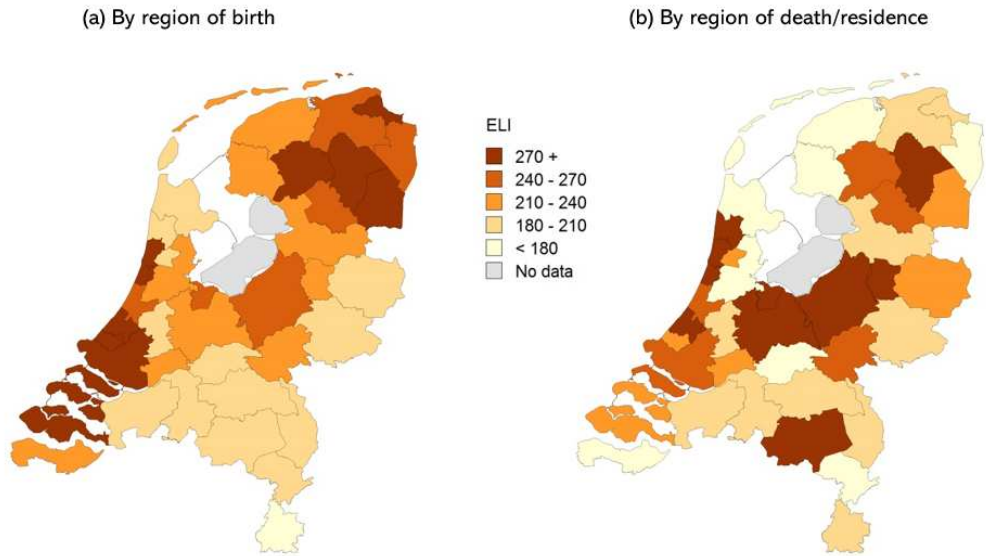
by comparing the ELI based on the region of birth with the ELI based on the region of death or region of residence if still alive.

Results

The ELI for centenarians strongly increased over time, from 13 centenarians per 100,000 births for birth cohorts 1812-1849 to 480 per 100,000 births for the most recent birth cohorts 1890-1923. The ELI levels and ELI increase for women were much higher than for men: for women from 16 per 100,000 in birth cohorts 1812-1849 to 813 per 100,000 in birth cohorts 1890-1923 versus for men from 10 per 100,000 in birth cohorts 1812-1849 to 164 per 100,000 in birth cohorts 1890-1923. For men the ELI increase temporarily stagnated due to an increase in male mortality risks caused by the smoking epidemic from the beginning of the 1950s until the middle of the 1970s. The overall average in all birth cohorts 1812-1923 for men and women together is 227 centenarians per 100,000 births.

The relative numbers of centenarians per 100,000 births in all birth cohorts 1812-1923 by region of birth show a spatial concentration of high ELI values in the historically more isolated rural northeast and (insular) rural southwest, but also in the urbanized southwest of the country with the cities of Rotterdam and The Hague (Figure a). Low ELI values are concentrated in the southeast and east as well as in the northwest of the country. The effect of life-time migration appears to be considerable, especially for the peripheral rural regions in the north and the southwest (Figure b). These regions lost substantial numbers of centenarians due to migration, in line with the general pattern of internal migration flows within the Netherlands, but likely strengthened by selection effects due to migrants in general being more healthy than non-migrants.

Figure: Extreme longevity index (ELI) for centenarians* by NUTS-3 region of birth and region of death/ residence, cohorts born in the Netherlands 1812-1923

* Number of centenarians per 100,000 births.

Sources: NIDI Centenarians database (cohorts 1812-1894), Statistics Netherlands (cohorts 1895-1923).

Conclusion

The Netherlands show substantial regional differences in proportions of centenarians. Identifying hotspots of extreme longevity is complicated by life-time migration. To resolve which phases of life and environments where people spent their life are most important for extreme longevity, a long-term historical perspective and nation-wide approach is needed to extend the information on regions of birth and death with information on migration of individuals over the full life course.

Dear Aart, based on the maps above, being born in Schiedam and living in Baarn indicate to be quite favourable conditions and circumstances to enjoy a well-deserved retirement for a very long time!

References

Poppel, F. van, Ekamper, P., & Stoeldraijer, L. (2025). Regional differences in the chance to become a centenarian in nineteenth and early twentieth century Dutch birth cohorts. *Population, Space and Place*, 31 (7), e70101.

Poulain, M., Herm, A., & Pes, G. (2013). The Blue Zones: areas of exceptional longevity around the world. *Vienna Yearbook of Population Research*, 11, 87-108.

Wat ik van mijn promotor heb geleerd, maar pas vijf jaar later begreep

Toen ik begon aan mijn promotietraject, dacht ik dat een goede promotor iemand was die je vertelt wat je moet doen; een geleerd iemand die kennis overdraagt over theorieën en eerder onderzoek en die je leert hoe je bepaalde methodes en analyses uitvoert. In mijn ogen is Aat zeker zo'n promotor, met veel ervaring en kennis die hij goed en helder kan overdragen op zijn studenten. Maar een goede promotor is veel meer dan dat en dat begrijp ik nu, vijf jaar later, veel beter.

Zoals het belang van beschikbaarheid. Ik had het geluk om mijn PhD traject te doen op een plek waar collega's vriendelijk waren, waar er altijd samen werd geluncht en waar de deur van Aat altijd openstond. Geen vraag was te klein, geen zorg te groot. Van "*Waarom doet mijn multilevel-analyse dit nou weer niet?*" tot "*Hoe rond ik dit proefschrift af nu ik net een baby heb gekregen?*" — er was altijd ruimte voor het gesprek. Destijds voelde dat heel vanzelfsprekend. Pas nu ik zelf studenten begeleid, zie ik hoe bijzonder het is als iemand echt de tijd voor je neemt.

Of het vertrouwen dat je me gaf — in de keuzes die ik maakte en in mijn ideeën, ook als ze nog half-af waren. Je stuurde me niet in één richting, maar stelde me vragen. Vaak korte, trefzekere vragen, waar ik dan weer dagen op kon kauwen. Op het moment zelf dacht ik weleens: '*Zeg nou gewoon wat ik moet doen!*' Maar achteraf zie ik: je leerde me denken. Zelf denken.

En nee, het was niet alleen serieus of inhoudelijk — we hebben ook ontzettend veel gelachen, samen met Harry, tijdens de bijeenkomsten over mijn proefschrift. Die gesprekken waren inhoudelijk sterk en leerzaam, maar ze waren ook warm, open en gezellig. We praatten bij, maakten grapjes, en namen de tijd. Die sfeer maakte het werk niet alleen beter, maar ook leuker. En ook dát, weet ik nu, is iets om te koesteren.

En dan was er nog je rustige houding, zelfs als ik de draad kwijt was, of als de reviewer een halve roman aan commentaar stuurde. Je zei dan dingen als: "*Nou, daar kunnen we iets mee.*" Pas later besepte ik dat die kalmte geen toeval was, maar een keuze. Je leerde me: wetenschap is niet alleen een kwestie van inhoud, maar ook van houding.

Tijdens de verschillende etentjes en reizen die we hebben gemaakt als CONOPP groep heb ik niet alleen geleerd van presentaties, maar vooral van de gesprekken tussendoor, over werk, maar ook over het leven. Ik ben in die periode getrouwd, verhuisd en voor de eerste keer moeder geworden. Jij was daarbij altijd betrokken: je bent samen met Harry op mijn bruiloft geweest en kwam op kraamvisite toen Elin was geboren. Dat zijn herinneringen die je nooit zal vergeten. Mijn onderzoek ging over families, en ineens werd mijn leven er ook één van — met alle complexiteit, vreugde en tijdsdruk die daarbij hoort. Je hebt je mij heel goed geleerd dat je familie alles is. Werk is maar werk, familie is het allerbelangrijkste. Dus als ik stress had, door slapeloze nachten en deadlines op het werk, deed je wat je kon om mij te helpen, maar vooral gerust te stellen en prioriteiten te stellen. Je hebt me altijd het vertrouwen gegeven dat het goed zou komen. En dat is zeker gelukt.

Iets anders wat ik me toen nog niet helemaal realiseerde, maar nu des te meer waardeer, is de manier waarop jij omging met tijd. Jij werkte niet 's avonds of in het weekend — en ik vond het zó fijn dat je dat ook niet van mij verwachtte. Destijds voelde dat heel normaal. Nu weet ik: dat was het niet. In een academische wereld waar overwerk vaak stilzwijgend de norm is, liet jij zien dat toewijding en balans elkaar niet hoeven uit te sluiten. Dat je er vol voor kunt gaan, zonder jezelf te verliezen. Je gaf me daarmee een belangrijk voorbeeld: rust is geen zwakte, maar een vorm van kracht.

Ik heb dus veel van je geleerd in de jaren dat je mij begeleidde, maar veel van die lessen begreep ik pas echt met de tijd. Wetenschap draait niet alleen om theorieën en scherpe analyses, maar ook om menselijke aandacht. Om ruimte maken, ook als het druk is. Om kalm te blijven, ook als het tegenzit. En misschien wel het belangrijkste: om anderen groter te maken dan ze zichzelf op dat moment zien. Dank je wel voor alles wat je mij hebt geleerd Aat, en vooral voor de manier waarop je dat deed.

Ik wens je heel veel geluk en plezier in deze nieuwe fase van je leven. Ga genieten van de tijd met je vrouw, je kinderen en je kleinkinderen. Maak er iets moois van. Het is je van harte gegund en meer dan verdiend!

Liefs Anne

Gøsta Esping-Andersen

Universitat Pompeu Fabra, Barcelona

A little vignette to honor Aat Liefbroer --- as sociologist and as a friend

Among countless occasions, I had two unique opportunities to profit from Aat's fine sociological mind: in 2015 and 2016, our ERC projects, Aat's ConOpp and my Fampol, joined hands at Pompeu Fabra University, spawning ideas for lots of collaborative research. Alas, they failed to come true. And yet, sitting at my computer I often contemplate how I might lure Aat into a fun (and, of course, scientifically awesome) joint endeavor. It should be easy, because retirement is the starting shot for a life course stage in which we can at last dedicate ourselves fully to the fun parts of our chosen discipline.

In some respects, Aat and I may be considered equals. But not in all. As a starter, Aat received the van de Kaa Award for outstanding social demography at the 2024 EAPS meetings. On that occasion I wrote in LinkedIn that "you are the greatest of the great and greater". And continuing, I can solemnly testify that Aat is a genuinely humane boss. As member of his GGS advisory committee some years ago, he not even once admonished me when I came up with ideas far removed from outstanding social demography.

And apropos our discipline, the four laws of Sociology speak directly to Aat's status in the scientific world.

The Four Laws of Sociology:

1. *Some do, some don't.* Aat is definitely in the do category.
2. *Everything is different in the South.* That is certainly the case. My Fampol did divorce and fertility; Aat's ConOpp did childhood welfare. Different --happily -- does not imply one is better than the other
3. *Nothing works in India.* Aat has always lived and worked in the land of cheese and tulips, and maybe that is why his works work so well....
4. *There are no laws in sociology.* That is only a half truth. There is the well-known Liefbroer Law: always do great sociology

And as you can see, the Liefbroer Law includes the stipulation that dinner with friends and gallons of wine come first:

Joanne Muller

Universiteit van Amsterdam

Beste Aat,

Niets dan groot respect en bewondering voor je kennis, je rust en betrouwbaarheid.

Je onvermoeibare leergierigheid, tot en met de laatste maanden voor je pensioen, is indrukwekkend. Dank voor het vertrouwen en de onverminderde steun, op alle momenten. Dank voor je vakmanschap, en voor alle gezelligheid.

Ik voel mij bevoorrecht en een geluksvogel dat ik je PhD-student mocht zijn. Ik ga onze overleggen missen.

Op een lang, gelukkig en gezond pensioen,

Alle goeds,

Joanne

Met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd is het inderdaad een mooi moment om terug te kijken naar de belangrijke bijdragen van Aart Liefbroer binnen de demografie. Wat mij betreft is hij niet weg te denken uit het onderzoekgebied van op levenslopen van jongvolwassenen.

Een belangrijke kwaliteit van Aat is het vinden van een eenvoudige, heldere, maar belangrijke vraagstelling voor nieuwe onderzoeksprojecten. Zo was bijvoorbeeld de vraagstelling in het Contexts of Opportunities project (CONOPP): hoe varieert de impact van familie achtergrond op levenslopen in jongvolwassenheid tussen landen en over tijd?

Een ander sterk en terugkerend punt van het onderzoek van Aat was de verbinding die hij legde tussen levenslopen en sociale ongelijkheid. Als afgestudeerde socioloog wist ik niet hoe zeer dit onderzoek bijdroeg aan het thema van sociale ongelijkheid, maar Aat heeft denk ik niet alleen mij, maar velen kunnen overtuigen dat de timing en volgorde van demografische transities in jongvolwassenheid een belangrijke schakel zijn in de transmissie van intergenerationele ongelijkheid.

Een belangrijke andere eigenschap van Aat was het aandurven om nieuwe methoden te gebruiken en zich hierin te verdiepen. Zo maakte hij midden in het CONOPP project een overstap van Multilevel modellen naar meta-analyse toen uit een paper bleek dat er wellicht bias zou zijn in de resultaten van Multilevel modellen met relatief laag aantal groepen (in dit geval landen). Verder gebruikte hij als een van de eerste sequentie analyse om levenslopen te analyseren en schuwde ook niet meer complexe methoden zoals Hidden Markov Models om een beter begrip te krijgen wat de onderliggende processen zijn in de levenslopen van jongvolwassenen.

Tot slot zou ik Aat tekort doen door alleen zijn wetenschappelijke prestaties te benadrukken. Hij zal erg gemist worden om zijn warme persoonlijkheid, betrokkenheid en constructieve bijdragen. Naast een fijne promotor, ook een leuke reisgenoot. Van de West Coast van America voor een road trip van San Diego (voor PAA conference) naar Santa Barbara (aansluitende workshop) tot bijvoorbeeld ook dit mooie plaatje in Lausanne aan de Lac Lemman (voor LaCOSA II conference). Ik denk daarom dat ik niet alleen voor mijzelf spreek als ik hoop dat Aat, ook nog na

het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, bij demografisch onderzoek betrokken blijft.

Frank van Tubergen

NIDI

Beste Aat,

Gevraagd naar een bijdrage aan het liber amicorum voor jou, gingen mijn gedachten natuurlijk terug naar die ene vrijdagavond – lang geleden, 12 april 1991 om precies te zijn. Een dag die wij ons allebei, 34 jaar later, nog zo goed kunnen herinneren, en die voor ons beiden zoveel heeft betekend. Het was de dag waarop wij elkaar voor het eerst ontmoetten – ergens in een achterafzaaltje in Soest.

Jij was toen begin dertig, ik een jochie van veertien – twee verschillende generaties. Jij promoveerde dat jaar aan de VU – een glansrijke wetenschappelijke carrière lag in het verschiet. Maar eigenlijk had je je hoop op een heel andere levensloop gevestigd. Je kon namelijk ook ontzettend goed schaken. Stiekem, of misschien niet eens zo stiekem, zag je jezelf al als grootmeester schitteren op toernooien in verre landen, genietend van je status en het bestaan van een topschaker. Maar toen was daar die ene avond – de avond waarop onze levenslopen zich met elkaar verbonden. Een gebeurtenis die, zo vertelde je me later, een keerpunt in je leven zou worden.

We speelden tegen elkaar. Jij voor Soest I, ik voor Amersfoort II. We hadden allebei twee uur bedenktijd voor veertig zetten. Ik heb lang moeten zoeken – in stoffige dozen, tussen vergeelde schaakboekjes – maar ik heb de partij teruggevonden. Jij had wit en opende met:

1. f4!? ... Aat, wat doe je nu! Een super-agressieve opening, terwijl ik je ken als zo'n bescheiden mens. Je dacht misschien: dat ventje tik ik er even snel vanaf.

1. e5?! Heb ik dat echt gespeeld? Meteen een gambiet? Wat een overmoedige reactie. Waarschijnlijk dacht ik: even snel die "oude man" naar huis sturen. Beiden overmoedig dus, haha!

2.fxe5 Pc6

3.Pf3 d6

4.exd6 Lxd6

5.g3? ... Ai, dit kan een zwakke pion voor wit worden. De f-pion is er niet meer om g3 te dekken. Op termijn kan h7-h5-h4 volgen.

5. ... Lg4

6. Lg2 Dd7? Hier was meteen h5 beter. Ik verwachtte dat jij kort zou roken, dus wilde ik lang roken. Vooral niet hetzelfde doen als de tegenstander -lekker oppositioneel gedrag van een puber.

7. d4 0-0-0

8. c3 Lh3

9. Tg1?! ... Wat krijgen we nou, niet kort roken? Aat, je toren laat je koning in de steek -totaal onveilig? Zo van: zoek het zelf maar uit, koning. Beetje opstandig gedrag van die toren, weinig cohesie.

9. ... Pf6

10. Pbd2?! Lxg2

11. Txg2 Dh3

12. Tg1?! The8

13. Pc4 Pg4

14. Pxd6?? ... Een tragische levensloop voor dat paard: helemaal naar de overkant gegaloppeerd om geruild te worden voor een loper die toch alleen maar in de weg stond. Nu raken de zwarte torens verbonden. Aangewezen was: 14. Dd3 g6 15. Ld2, met het idee lange rokade.

14. ... Txd6

15. Lf4 Tde6! Een complete transitie. Plots staat de witte koning volledig onder druk.

16. d5 Txe2!

17. Dxe2 Txe2

18. Kxe2 Pe7!

19. d6 cxd6

20. Lxd6 Pf5?! Hier was het verrassende 20...Dh6!! 21. Lf4 Db6! nog sterker geweest.

21. Lf4 Pxb2

22. Pd4? Dg4+

23. Kd2? Pxd4

24. cxd4 Pf3+

25. Kd3 Pxb1

26. Txg1 g5

27. Tc1+ Kd7

En daar gingen de stukken weer in de doos.

Jaren later vertelde je me dat deze partij een einde maakte aan al je ambities als schaker. Alle verwachtingen die je had als jongvolwassene gingen in rook op – door een verliespartij tegen een rotjochie van 14 uit Amersfoort. Aat, misschien kunnen we achteraf zeggen dat de timing niet beter had gekund? Net gepromoveerd, op

een kruispunt in je levensloop, en dan dit signaal: schaken – nee, dat wordt het niet. Laat ik maar voor de wetenschap gaan.

En zeg nou zelf: dat is je bepaald niet slecht afgegaan.

En wat aardig eigenlijk, dat je dat jochie – dat een jaar later Nederlands jeugdkampioen werd – nog even verder liet dromen van een carrière als profschaker, alvorens ook hij tot het besef kwam dat er andere paden waren te bewandelen. Net als jij.

Hartelijke groet,

Frank van Tubergen

Zijn singles nog steeds minder gelukkig?

Singlehood is lang een ondergeschoven kindje geweest in de demografie. De focus lag doorgaans juist op het maken van zogenoemde transitie's, zoals relatievorming en het krijgen van kinderen. Pas de afgelopen jaren, met de toename van het aantal singles, is er meer interesse in onderzoek singles.

Er waren echter wel een aantal onderzoekers, ofwel pioniers, die in de jaren 90 al onderzoek deden naar singles. Onder hen is Aart Liefbroer. Zo bestudeerde hij in 1997 de levensvreugden van singles en samenwoners in zijn artikel "Free As A Bird? Well-being and Family life Attitudes of Single Young Adults". Hij keek hierbij specifiek naar jongvolwassenen aangezien de gangbare verklaringen voor een lager welzijn onder singles minder opgaan voor jongvolwassenen: de normatieve druk om een partner te hebben is een stuk lager, de focus ligt op andere ontwikkelingsdoelen, en single zijn wordt vaak nog als tijdelijk gezien. Ondanks deze verzachtende omstandigheden bleek toch ook onder jongvolwassenen het welzijn van singles een stuk lager dan dat van samenwoners. Zoals Liefbroer concludeert: "even during young adulthood most singles do not consider themselves to be 'free as a bird'. Rather they would prefer the golden cage to the wide, open skies." (Liefbroer, 1997, p. 109).

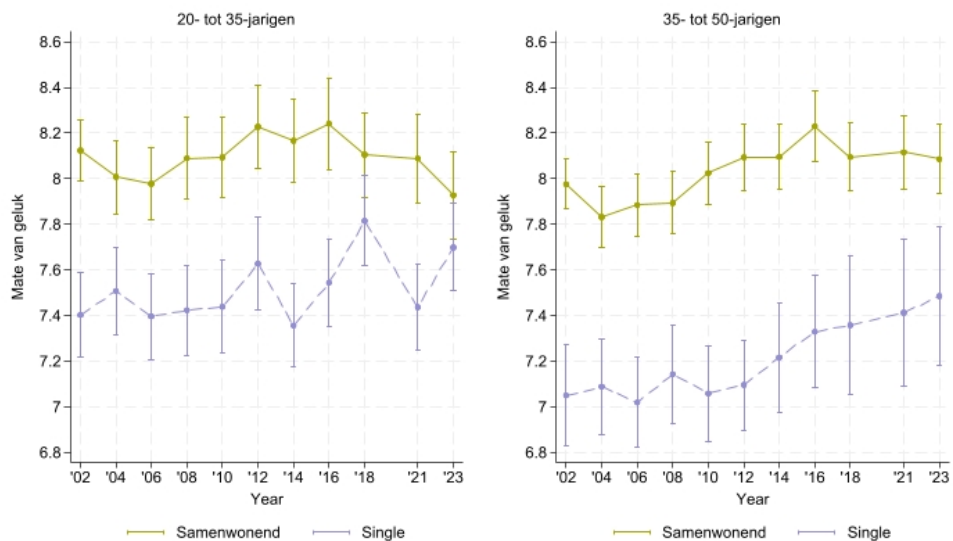
Het is de vraag of nu, ongeveer dertig jaar later, dit nog steeds zo is. Of heeft de toename in het aantal singles en verschuivingen in normen nu ervoor gezorgd dat het welzijn van jongvolwassen singles verbeterd is? In plaats van dat single afwijken van de norm, heerst bij sommigen namelijk zelfs juist de norm dat een periode van singlehood (zelfstandig wonen voor samenwonen) gewenst is (Liefbroer & Billari, 2009). Vergelijkbaar met Liefbroer (1997), bestudeer ik daarom het welzijn van single en samenwonende jongvolwassenen (20-34) in Nederland. Daarnaast kijk ik naar het verschil in welzijn onder 35- tot 50-jarigen, aangezien hier de norm om een partner te hebben vaak nog wel opgaat. Ik doe dit aan de hand van de Nederlandse data van de European Social Survey van 2002 tot 2023 (ronde 1 tot 11).

Uit Figuur 1 blijkt dat in 2002 de mate van geluk van samenwonende jongvolwassenen een stuk hoger was dan dat van single jongvolwassenen – een

verschil van 0,7 punt (8,1 vergeleken 7,4). Sinds die tijd is dit verschil een stuk gekrompen tot zelfs een niet significant verschil in 2018. Dit komt door een verbetering van het welzijn van singles: singles scoorden in 2018 een 7,8, samenwonende jongvolwassenen nog steeds een 8,1. In 2021 werd van die trend van een verbetering van het welzijn van singles afgeweken. In deze tijd van de COVID19-pandemie kelderde het welzijn van de single jongvolwassenen weer naar 7.4, terwijl de samenwoners redelijk gelijk bleven. In de meest recente ronde van de ESS in 2023 is het welzijn van de singles weer gestegen en dat van de samenwoners juist iets gedaald. Hierdoor is er ook in 2023 geen significant verschil in het welzijn van single en samenwonende jongvolwassenen.

Bij 35- tot 50-jarigen was het verschil in welzijn groter. Dit komt overeen met de verwachting dat in deze fase single zijn een sterkere afwijking van de norm is, met de nadelen die daarbij komen kijken. Ook de slechtere sociaaleconomische situatie zoals minder eigenwoningbezit en lagere inkomenstevredenheid kunnen hierbij een rol spelen (Liefbroer, 2025). In deze levensfase is er net als bij de jongvolwassenen een verbetering in het welzijn van singles. Deze verbetering is redelijk lineair en lijkt niet beïnvloed te zijn geweest door de COVID19-pandemie. Het verschil in welzijn is wel nog steeds groter dan bij de jongvolwassenen. In 2023 was het verschil 0.6 punt (8.1 vs 7.5).

Figuur 1. Mate van Geluk van 20-tot 35 jarigen (links) en 35-tot 50-jarigen in Nederland. ESS 2002-2023.

Is men nog steeds gelukkiger in de gouden kooi dan in de wijde, open lucht? Het lijkt erop dat dat steeds minder het geval is, met name in de jongvolwassen levensfase. Een uitzondering vormt het pandemiejaar 2021 waarin ook de singles veel tijd in een gouden kooi – hun eigen huis – moesten doorbrengen. De argumenten die Liefbroer aanhaalt waarom in deze fase single zijn niet per se nadelig hoeft te zijn, lijken dus tegenwoordig wel op te gaan. Het is interessant om te kijken of het welzijn van single jongvolwassenen dat van samenwonende jongvolwassenen zelfs zou kunnen inhalen de komende jaren.

Aat, Ik hoop dat je volop gaat genieten van je pensioen, nu je op werkgebied écht *free as a bird* bent! Ik heb de afgelopen jaren met veel plezier met je samengewerkt. Al aan het begin van mijn promotieonderzoek maakte ik kennis met jouw werk, waar ik sindsdien vaak op teruggrijp. Ik bewonder hoe jouw indrukwekkende staat van dienst samengaat met je betrokkenheid, sympathie en bescheidenheid.

Referenties

Liefbroer, A.C. (1997), *Free as a bird? Well-being and family-life attitudes of single young adults* (Materialiensammlung Heft 4). *Vienna: Austrian Institute for Family Studies*.

Liefbroer A.C., & Billari F.C. (2010). Bringing norms back in: a theoretical and empirical discussion of their importance for understanding demographic behavior. *Population, Space, and Place*, 16, 287–305.

Liefbroer, A.C. (2025). De kwetsbaarheid van single-zijn als anderen een gezin stichten. *Demos: bulletin over bevolking en samenleving*, 41(2), 1-4.

Een stille kracht

Donderdag 13 juni 2024, tien voor elf 's ochtends. Het is de eerste dag van the European Population Conference (EPC) in Edinburgh, Schotland. Met een bekertje koffie loop ik een universiteitslokaal binnen. Het is er druk. Met moeite vind ik rechts vooraan nog een lege stoel met een opklaptafeltje. Zodra ik zit, en mijzelf ervan verzekerd heb dat ook mijn beker koffie het tafeltje zonder morsen bereikt heeft, kijk ik om mij heen. Het lokaal is gevuld met een gevarieerd gezelschap aan mensen, overwegend vrouwen, van verschillende leeftijden. Het is bijna elf uur en er blijven mensen binnendruppelen. Alle stoelen zijn inmiddels bezet, dus mensen gaan vooraan op de grond zitten, tot ook die ruimte is gevuld en er enkel staplekken achterin over zijn. Laatkomers lijken vooral opgelucht dat ze überhaupt nog in het lokaal passen en nemen deze plekken zonder mokken in. Terwijl de laatste deelnemer de deur vlak achter haar rug sluit, tovert de eerste spreker de beginslide van zijn verhaal over 'A Life-Cours Approach to Singlehood' op het scherm. Een verwachtingsvolle spanning is voelbaar in de ruimte.

Waarom zat dat lokaal zo stampvol? Als je het hem zelf zou vragen, zou Aat Liefbroer het grote animo voor EPC sessie 19 over 'Trajectories of Singlehood' waarschijnlijk verklaren op basis van een onder demografen toegenomen interesse in éénpersoonshuishoudens. Mogelijk gevolgd door een opmerking over de relatief bescheiden omvang van de betreffende ruimte. Zelf durf ik een andere verklaring voor de drukte aan te dragen: men kwam voor Aat. Uit nieuwsgierigheid naar de vernieuwende ideeën die hij uit de doeken zou doen of wellicht om het publicatiekanon 'Aart C. Liefbroer' een keer in levenden lijve te aanschouwen. Een flink deel van de aanwezigen zat daar vermoed ik ook uit sympathie voor de mens Aat Liefbroer en uit dankbaarheid voor wat hij voor hen heeft betekend.

Aat kan namelijk heel goed samenwerken. Decennialang loodste hij met engelengeduld en een hoge frustratietolerantiedrempel onderzoeksprojecten met een verscheidenheid aan internationale partners richting een gewaardeerd eindresultaat. Bovendien bood hij een indrukwekkend aantal beginnende (jonge) onderzoekers een hand in de rug in hun ontwikkeling tot zelfstandige wetenschappers. Zelf heb ik als onderzoeker bij het NIDI het geluk gehad om Aat

jarenlang mijn collega te mogen noemen. Wat volgt zijn drie persoonlijke herinnering aan Aat zijn aanpak en werkwijze.

In mijn eerste jaar bij het NIDI leerde ik Aat vooral in de marge kennen. En dat mag in dit geval letterlijk worden opgevat. Om mijn kennis over levenslooptheorie bij te spijkeren had Aat mij, behulpzaam als hij is, een aantal van zijn eigen (studie)boeken geleend. Toen ik hierin begon te lezen bleken er niet één, maar twee stemmen aan het woord. De auteur van het boek, en de messcherpe lezer Liefbroer. Aat had zijn reflecties op de teksten naar hartenlust in de marges van de bladzijdes geschreven. Om Aat niet in verlegenheid te brengen zal ik zijn commentaar hier niet herhalen. Het volstaat om te vermelden dat Aat het kaf van het theoretische koren wenste te scheiden. Aat zijn commentaar in de kantlijn bezorgde mij een uitermate efficiënte leerschool. Waarvoor nogmaals dank Aat.

Een paar jaar later had ik een ietwat wild onderzoeks-idee waar mijn eigen promotor niet zo één-twee-drie brood in zag. Aangezien ik van geen wijken wilde weten, benaderde hij Aat met de vraag of die niet mijn coauteur wilde zijn. Aat fietst graag bergop, dus hij zag die samenwerking wel zitten. Een groot geluk voor mij, want Aat geeft je enerzijds de vrijheid en het vertrouwen om je eigen ideeën uit te werken en anderzijds de geruststelling dat er een doorgewinterde auteur meeleeft. Tijdens ons eerste gesprek over een mogelijk paper ging Aat zogezegd schouder aan schouder naast mij staan en vroeg: 'beschrijf mij eens het landschap waarin dit idee zich bevindt'. Terwijl ik sprak zag ik Aat datgene wat ik zei aandachtig in zich opnemen. Nadat hij mij volledig had laten uitspreken vatte hij mijn antwoord kernachtig samen. Vervolgens haalde hij, met een genoeglijke blik in zijn ogen, Occam's scheermes tevoorschijn. Middels rake suggesties voor het vereenvoudigen van mijn aanpak, schoor hij mijn initiële idee hier en daar bij. Dit alles ogenschijnlijk moeiteloos en met een prettige, respectvolle behoedzaamheid. Dankzij deze samenwerking weet ik ook dat het woord 'middels', welk ik als zuiderling graag gebruik, een germanisme is en dat Aat zich aan dat woord stoort. Helaas voor Aat ben ik in deze bijdrage de enige auteur.

In het voorjaar van 2024 werd ik in het kader van mijn werkzaamheden binnen het Generations and Gender Programme (GGP) gevraagd om Aat te assisteren in het organiseren van een policy briefing voor beleidsmakers. Hij vond die licht hiërarchische taakverdeling maar niks en benadrukte tijdens de eerste bespreking dat we dit "gewoon samen gingen doen". Nu hoor je dat in werkkringen wel vaker

en laat de daadwerkelijk invulling van dat credo nog wel eens te wensen over. Zo niet in het geval van Aat. Toen ik op de dag van het event ruimschoots voor aanvang de praktische opzet in de conferentieruimte ging checken, trof ik daar tot mijn verbazing Aat al aan. Hij had hetzelfde idee gehad en was alvast met de ICT-faciliteiten in de weer gegaan. Zachtjes mopperend, baande hij zich een weg door een digitaal oerwoud aan noodzakelijke software updates en nog te installeren hulpprogramma's. Het was dat de ethernetkabel van de desbetreffende laptop ditmaal wél al goed was aangesloten, maar anders was de grote Liefbroer zonder mokken onder tafels en stoelen gedoken om het juiste snoertje op te duikelen. Dat is Aat, niet vies van het gewone handwerk.

Terug naar dat klaslokaal in Edinburgh. Naar aanleiding van zijn presentatie neemt Aat ietwat schuchter een enthousiast applaus in ontvangst. Zodra het kan, duikt hij achter het scherm van de gemeenschappelijke laptop om de slides van de PhD kandidate die na hem spreekt klaar te zetten. De dag erna is het 's avonds tijd voor de EPC party. Totaal onverwacht schittert Aat door afwezigheid. Op de dansvloer, die deze editie werd gekenmerkt door een lichte overdaad aan Schotse volksdans, was ("de broer van") Aat nergens te bekennen. Waarom waren Aat zijn dansschoenen in Baarn achtergebleven? De reden werd de ochtend erna duidelijk, toen Aat, ten overstaan van een staande ovatie de Dirk J. van de Kaa Award for Social Demography kreeg uitgereikt. Wederom met die schuchtere glimlach op zijn gezicht. Aat Liefbroer is zonder twijfel een grootheid binnen de demografie. Maar voor mij persoonlijk zijn het vooral alle kleine, eigenzinnige dingen die hij deed, die ik het meest ga missen.

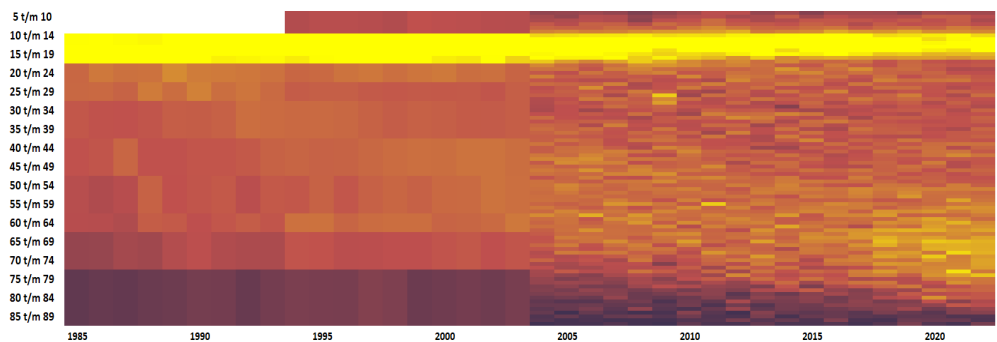

It takes two to tandem

Een gemiddelde Nederlander brengt tussen zijn zesde en vijfenzeventigste 1,1% van zijn tijd op een fiets door. Een gemiddelde wetenschapper op een racefiets is de afgelopen jaren dan ook veel andere fietsers tegengekomen. We zijn steeds meer gaan fietsen: tussen 1991, het jaar waarin je promoveerde, en 2023 groeide het gemiddelde aantal mensen op de fiets met 66%. In dezelfde periode nam de bevolking slechts met 19% toe. Aat, wie zijn toch die mensen waarmee jij het fietspad moet delen als je op jouw (wielren)fiets klimt?

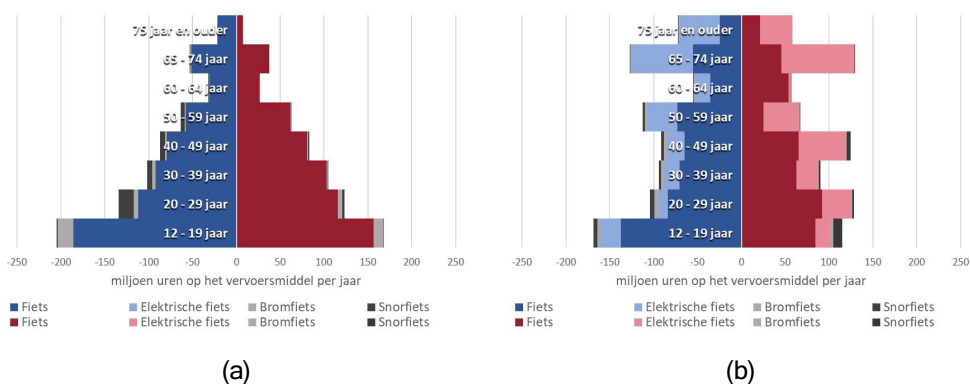
Kijkend naar de cijfers, is het eerste dat opvalt dat het fietspad vergrijst. De kans dat je een 65-plusser op de fiets tegenkomt is tussen 1991 en 2023 met maar liefst 236% gestegen. Deels komt dit doordat de groep 65-plussers met 87% is gegroeid, maar de laatste 10 jaar zijn vooral gepensioneerden veel meer gaan fietsen. Hoewel Figuur 1 laat zien dat kinderen tussen de 12 en 18 jaar oud per persoon nog steeds de meeste kilometers fietsen, brengt deze steeds groter wordende groep fietsende 65-plussers in totaal 66% meer tijd op het fietspad door.

Figuur 1. Lexisdiagram met het aantal gefietste kilometers per persoon per dag tussen de leeftijd 12 en 80 (1985 - 2022 op basis van het OVG, MON, OViN en ODiN en bevolkingscijfers naar leeftijd van het CBS; leeftijdscategorieën van meerdere jaren voor 1985 - 2003). Knalgeel: (meer dan) twee keer zo vaak als de gemiddelde Nederlander, rood in de richting donkerpaars: (minder dan) 0.75 keer zo vaak als de gemiddelde Nederlander.

De vraag is natuurlijk: is dit een cohort-effect? Deels lijkt het daar wel op, ouderen zijn namelijk steeds vitaler geworden. Toch is dit niet de enige verklaring. Een externe gebeurtenis, zo rond 2010, is ook van belang: de opkomst van de elektrische fiets. Waarschijnlijk ken je ze wel: in de buurt van Baarn worden ze waarschijnlijk vaak gebruikt door dagjesmensen om op hoge snelheid rond te toeren. Bij het vergelijken van de tijd die mensen doorbrengen op het fietspad in Figuur 2 valt pas op hoe groot de verandering in manier van reizen is tussen 1991 en 2023, en dat de elektrische fiets een hele bevolkingsgroep heeft gemobiliseerd! Positief? Ja! Maar ja... het maakt het fietspad wél een stukje drukker.

Figuur 2. Leeftijdspiramiden van het aantal uren per jaar op de (elektrische) fiets, snorfiets en bromfiets in 1991 (a) en 2023 (b) op basis van het OVG 1991 en het ODin 2023.

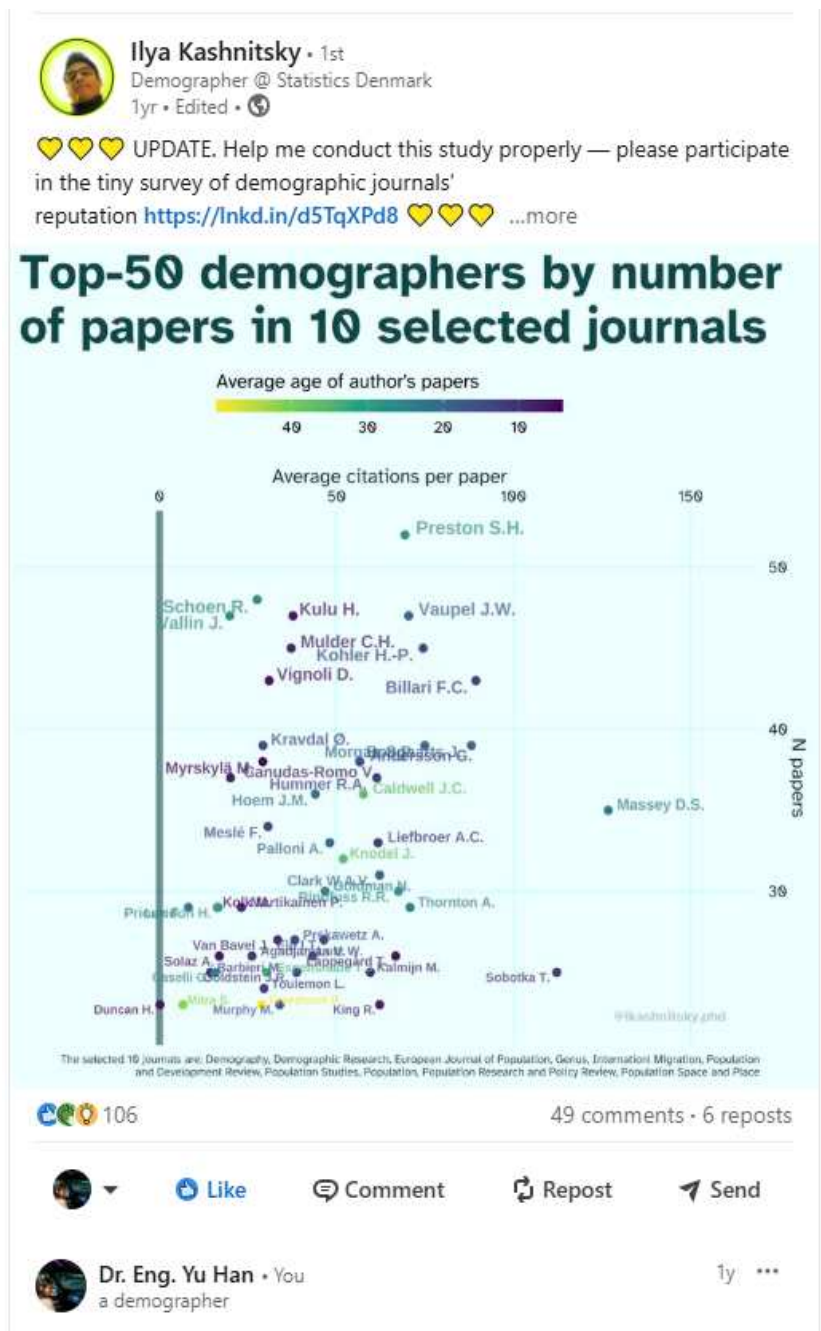
(Te) veel aandacht voor *single* fietsers

Die drukte, Aat, is misschien wel te gebruiken om beter inzicht te scheppen in het Nederlands fietspadgebruik. Wat namelijk jammer is, is dat alle statistieken suggereren dat Nederlanders zich anno 2025 *single* over fietspaden begeven. *It takes two to ~~tango~~ tandem*, maar recente schattingen over tandems in Nederland zijn er niet, en gegevens over groepen wielrenners en samen fietsen evenmin. Het is zelfs onduidelijk hoeveel (deel)bakfietsen en fietsstoeltjes worden gebruikt, ondanks dat er jaarlijks duizenden bakfietsen worden verkocht en zo'n vier op de vijf stellen een fietsstoeltje koopt. Een mooi onderwerp om onderzoek naar te doen.

Samen zijn is geen uitzondering, ook niet op de fiets, en zelfs essentieel om families en *grandparenting* beter te begrijpen. Ongetwijfeld kun jij als single-en-familie-expert hier nog veel nieuwe inzichten over genereren. Stiekem hoop ik dan ook dat het weer eens gaat kriebelen, je met je fiets op een bankje naast een fietspad gaat zitten, en ik binnenkort jouw nieuwe artikel “wij fietsen niet enkel alleen: een levensloopperspectief” lees. Écht waarschijnlijk lijkt me dat echter niet. Ik hoop dat je met veel plezier gaat genieten van je vrije tijd, en ben blij en dankbaar dat je me zo goed geholpen hebt om zonder zijwieltjes verder de wetenschap in te fietsen!

Dr. Eng. Yu Han • You
a demographer

1y ...

My closest moment to a top demographer.

Like · 4 | Reply | 288 impressions

Load more comments

De Attribution Generator

In een wereld waar wetenschappelijke erkenning vaak draait om impactfactoren en output, stel ik het volgende voor: de Attribution Generator. Een eenvoudige tool waarmee je Aat-waardige complimenten kunt samenstellen - bruikbaar voor collega's, promovendi, of gewoon als innerlijk moreel kompas.

Kies één fragment uit elke kolom. Herhaal indien gewenst.

Beginfragment	Middenstuk	Eindzin
Jij stelt	vragen	die uitnodigen tot verdieping.
Jij combineert	scherp inzicht	met oprechte aandacht.
Jij toont	betrokkenheid	die inspireert en vertrouwen geeft.
Jij helpt	collega's en studenten	zonder oordeel en met vertrouwen.
Jij werkt	met anderen	met aandacht voor ieders inbreng.
Jij geeft	vertrouwen	dat tot groei leidt.
Jij brengt	structuur	zonder de creativiteit te beperken.
Jij zorgt voor	overzicht	en bewaart tegelijkertijd rust.
Jij weet	complexe ideeën	helder en rustig over te brengen.

Ik ken Aat als iemand die altijd bereid is om te helpen, met constructieve en spot-on feedback. De academische wereld heeft meer Aats nodig. Deze generator is een kleine ode aan die manier van zijn – en hopelijk een hulpmiddel om dat gedrag te verspreiden.

Housing Choices in Later Life: A New Perspective on Retirement-Age Mobility

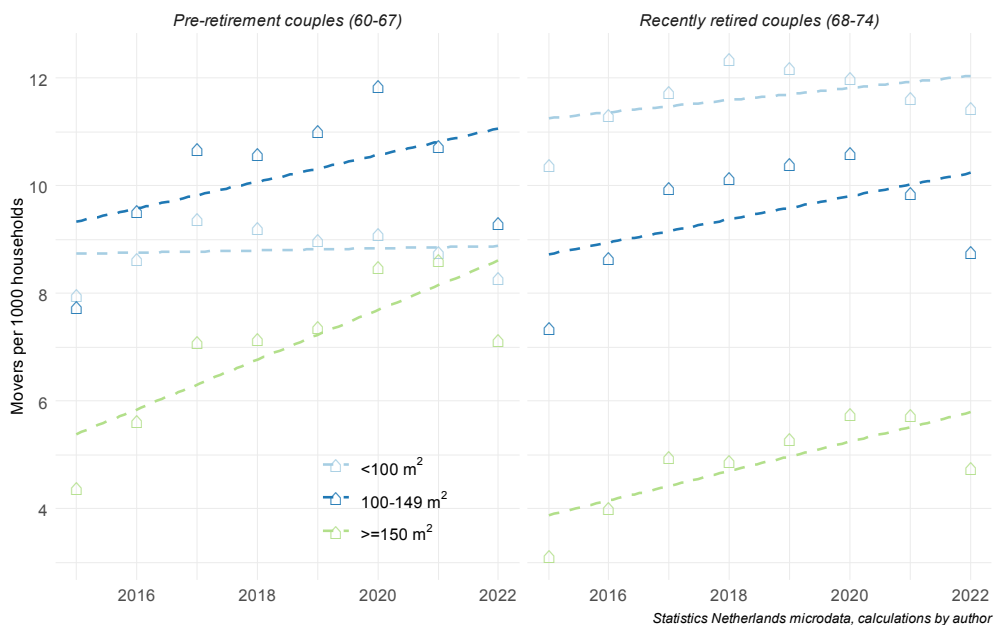
Aat's research has traditionally centered on the earlier stages of the life course. This strong emphasis on youth, however, tends to overlook the increasingly critical role that older adults play in today's aging society. The present contribution draws inspiration from Aat's own recent behavior in the housing market. Like many of his contemporaries, Aat resides in a spacious house of nearly 200 m², meaning he has approximately 100 m² to himself. In contrast, a third of coupled individuals in their twenties live in a house less than 75 m² (effectively about 30 m² per person) in the Netherlands (Mandemakers, 2024).

As individuals grow older and children leave the family home, their houses may begin to feel oversized. While many older adults express a desire to downsize, this intention is often hindered by emotional attachment to their home and neighborhood, as well as the scarcity of suitable smaller housing nearby. These factors contribute to the common pattern of residential inertia among older adults, where homes gradually become ill-suited to their changing needs—akin to wearing a coat that has grown too large.

Yet Aat defies this pattern. Rather than downsizing, he recently moved into a generously sized semi-detached house in a suburban setting—an unexpected, perhaps even paradoxical, choice. Is Aat an outlier, or might he be indicative of an emerging, previously unidentified trend among semi-retired individuals?

To this end, I analyze Dutch registry data spanning the years 2015 to 2022 to assess the likelihood of residential mobility among couples nearing or entering retirement. Two groups are examined. The first, termed 'pre-retirement couples,' includes households in which the oldest partner is aged 60 to 67 and no children under 18 reside at home. The second group, 'recently retired couples,' comprises couples where the oldest partner is aged 68 to 74, likewise without co-residing minors. This framework allows for a nuanced comparison of housing mobility patterns during the transitional phase into retirement.

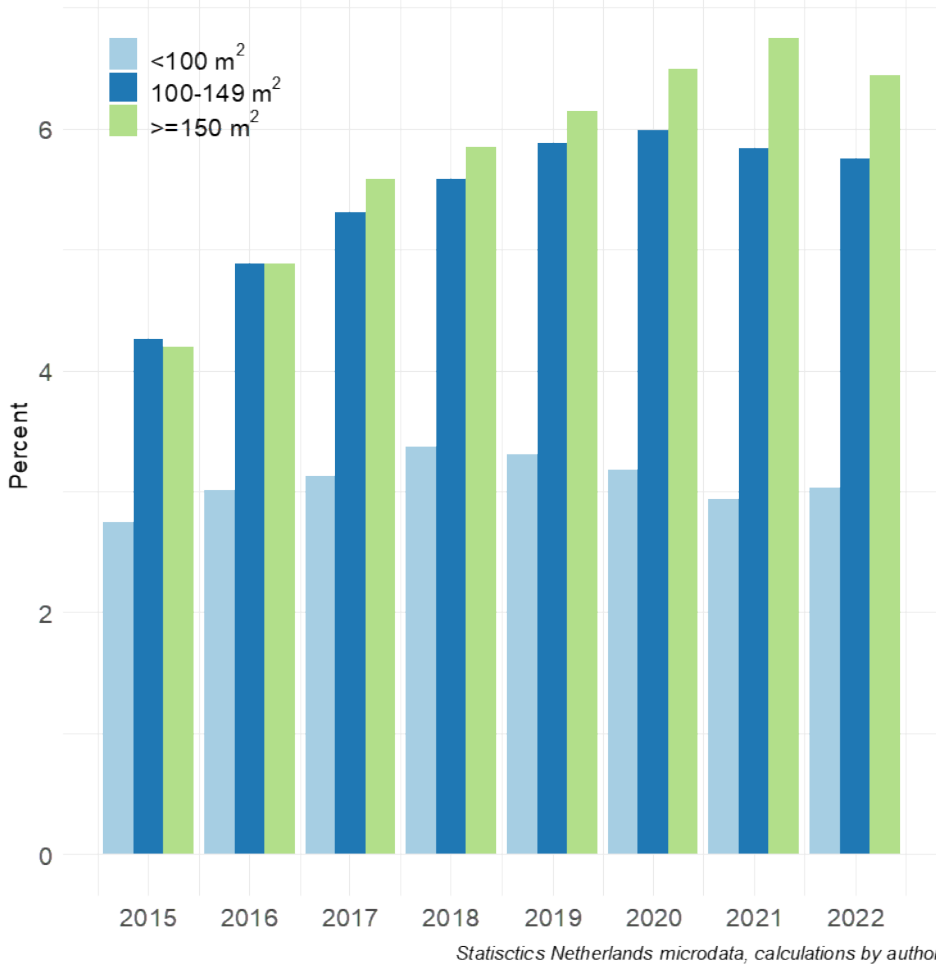
Figure 1. Trends in likelihood of moving by size of the new home

Not an anomaly

Figure 1 depicts trends in residential mobility for these couples. We see that Aat is not just a statistical anomaly; rather, his behaviour appears indicative of a broader trend. Couples approaching retirement (left panel) are increasingly likely to move to large houses. The annual probability of moving to a house of 100–149 m² increased from about 9 to 11 per 1,000 couples, while for the largest houses (150 m² and above), it nearly doubled from 5 to 9 per 1,000. In contrast, the probability of moving into a small house (<100 m²) has remained relatively stable. The ‘recently retired’ group (right panel) exhibits a similar pattern, though this group also saw a modest increase in the likelihood of moving into smaller dwellings.

Figure 2. Trends in share by semi-retired couples of newly occupied houses

A bigger piece of the pie

It appears that semi-retired couples increasingly prefer large houses—or are more capable of fulfilling such outsized preferences. An alternative explanation might be that the availability of large houses has grown. However, when we examine the share of newly occupied medium and large houses taken by semi-retired couples, we observe that this group nearly doubled its share over the eight-year period—from about 4 percent to more than 7 percent, as is depicted in Figure 2, which combines both groups of couples for clarity.

Importantly, this shift is not due to an increase in the number of semi-retired couples either: the share of pre-retired couples remained stable at about 7.8% of

all households, while the share of recently retired couples rose only slightly from 5.9% to 6.1%. Thus, semi-retired couples are claiming a larger slice of the available housing stock, leaving fewer opportunities for younger generations.

Older people tend to have a more favourable housing situation than the young. The trends uncovered in this contribution show that this inequality is not only driven by residential inertia among older adults, but is partly due to purposeful moves of semi-retired couples into large houses. Many thanks to Aat for unknowingly drawing attention to this emerging dynamic.

References

Mandemakers, J.J. (2024) Woningkrapte raakt vooral alleenstaande jongeren. *Demos: bulletin over bevolking en samenleving* 40(10), 1-3.

Stefano Arnolfo

MPIDR

I want to express my most heartfelt congratulations to Prof. Dr. Aart C. Liefbroer for his remarkable and inspiring career.

I will always cherish the memories of Aat's guidance and warmth. From our very first handshake, he made me feel welcome. Together, we shared academic successes and cheerful moments. However, Aat's role in my journey through academia goes above and beyond collaborative research or any award we might have received.

I remember fondly the day he opened his home to me. On the same day, we drove around in his car and he taught me about the history of Flevoland. He was so captivating that I wished the drive would never end. In those moments, I felt like a little kid again. Then, I saw not only the brilliant researcher I already knew he was, but a passionate teacher—someone eager to share not only knowledge, but also curiosity, joy, and a love for discovery.

As a scholar, Aart is renowned for his significant contributions to the field of the transition to adulthood. As I continue my PhD journey, I often reflect on how this period of my life marks a transition into my own academic adulthood. It feels especially meaningful to undergo this transformation under the guidance of someone who has dedicated a substantial part of his career to guiding young students like myself through these very life stages.

Over the past years, I've had the pleasure of meeting many of Aat's current and former PhD students. Every time I spoke with them, I was struck by their passion for their work and the genuine joy they found in their academic pursuits. I do not believe this is a coincidence. Having spent time working under Aat's supervision, I witnessed firsthand how supportive and encouraging he is to everyone he works with. His words, whether critical or kind, always came with care, patience, and the intent to uplift. Many of Aat's former supervisees have now become respected researchers, leaders, and mentors themselves. It's clear to me that their growth was shaped not only by his academic expertise but also by his integrity in research practice and his open, welcoming approach to human relationships. As PhD students, we often find ourselves navigating moments of self-doubt or insecurity. Yet, every time I left a meeting with Aart, I felt not only reassured in my work, but

genuinely invigorated—with stronger confidence in myself and my ideas. That is a rare and valuable gift.

I believe one of Aat's greatest contributions to population studies lies not only in his impressive academic record, but also in the legacy of researchers he has helped shape. The success of his former students reflects his success as a mentor. His impact is not limited to publications, but lives on in the next generations of scholars who carry forward his values, his approach to science, and his generous spirit. I believe the best way to honor Aat's effort in building such legacy is to dedicate ourselves into what we do with the same passion and joy he invested in his work and in raising the next generations of researchers.

As our academic journey together continues, I look forward to creating more memories to cherish. I hope to one day pass on his wisdom, just as it has been passed on to me.

Aat, le mie più sincere congratulazioni per tutto ciò che hai costruito nel corso della tua carriera.

Stefano

Unmarried cohabitation and union stability: the cohabitation-diffusion-hypothesis revisited

Introduction

Seminal in the literature on the difference in union dissolution risk between cohabiting and married couples is the work of Liebroer and Dourleijn (2006). They discovered that the differences in union stability between cohabitating and married individuals vary significantly between contexts, and depend upon the diffusion of cohabitation in the context couples live in. This impact of cohabitation diffusion on union dissolution takes the form of a U-shaped relationship with former cohabitants having a higher separation rate than formerly married couples only in contexts in which cohabitation is a rare phenomenon (due to selection into cohabitation of 'separation tolerant' and less committed couples) or occurs amongst the majority of couples (due to selection into marriage of 'conventional' couples). Cohabiting couples in a context with low cohabitation diffusion are more likely to be the ones with unconventional values and attitudes, have weaker commitment to marriage, and may be the ones with socioeconomic and personality characteristics linked to an increased separation risk. Couples that directly marry in a context with much cohabitation diffusion, on the other hand, might be selective couples that may be the 'laggards' in the cohabitation diffusion process and such a minority may consist, for instance, of religious fundamentalists (e.g. reformed Protestants) who view marriage as sacrosanct and as such are very conventional with low tolerance of divorce. Thus, both in a context where cohabitation hardly takes place, and in a context where there is ample cohabitation, there will be selectivity of couples. In the first instance, the small minority will consist of divorce tolerant, less committed, cohabiting couples, and in the latter instance, the small minority are conventional couples that directly marry.

Data and method

We revisit this U-shape diffusion hypothesis by replicating the impact of cohabitation diffusion on union dissolution of cohabitants in the context of different regions and birth cohorts in 'European' contexts, the USA, and Canada, using the most recently available data on retrospective family histories (The *Harmonized Histories* (HH) from the *Generations and Gender Programme* (GGP)) of 22 countries and 13 (5-year) birth cohorts (1930/34 - 1995/99). My analytical sample entails

women (age at least 15 years), who were at some moment in a union (period (1950-2019)).

The Dependent Variable is dissolution of either marriage or cohabitation (divorced or separated) of (initially) first union only, widow(er)s are excluded at the time of partner's death). The main Independent Variables are the type of union (cohabiting, prior cohabiting, or directly married) and the percentage of cohabitation in the different regions and birth cohorts. Regarding the control variables, we include data on age at union formation (and its square), whether the woman has at least one child, being a native, education, and whether the woman's parents have been divorced. These are covariates that have been shown to be important predictors of union dissolution (Cherlin, 1992; Liefbroer & Dourleijn, 2006; Lyngstad & Jalovaara, 2010).

We pool all countries together and perform a multilevel discrete time event history analysis, with country (u_{0j}) and birth cohort (v_{0j}) as random intercepts and the type of union as random slopes by both country (u_{2j}) and birth cohort (v_{2j}) (covariance between random intercept and random slopes is set at exchangeability) (Snijders & Bosker, 2012). We include the cohabitation rate and cohabitation rate squared to assess a curvilinear effect of cohabitation diffusion interacted with the type of union (just like Liefbroer and Dourleijn, 2006), but using a slightly more complex model. See the following formula:

$$\ln\left\{\frac{\Pr(y_{ij}=1|X_{ij})}{1-\Pr(y_{ij}=1|X_{ij})}\right\} = \gamma_{00} + \gamma_{10} \text{Age}_{ij} + \gamma_{20} \text{Type of union}_{ij} + \gamma_{01} \text{PERCCOHAB}_j + \gamma_{02} \text{PERCCOHAB}_j^2 + \gamma_{21} \text{PERCCOHAB}_j * \text{Type of union}_{ij} + \gamma_{22} \text{PERCCOHAB}_j^2 * \text{Type of union}_{ij} + \gamma_{n0} \text{Control}_{ij} + \epsilon_{ij} + u_{0j} + v_{0j} + u_{2j} \text{Type of union}_{ij} + v_{2j} \text{Type of union}_{ij}$$

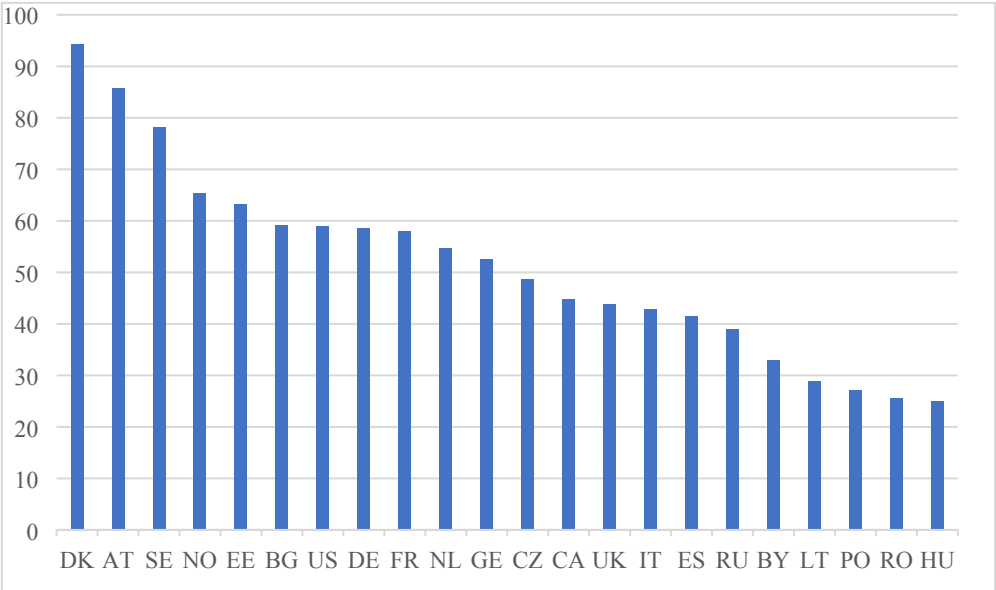
Results

In Figure 1, we present the cohabitation diffusion over the different countries (averaged over the 5-year birth cohorts). We see that there is ample variation in the cohabitation rate between around 90% in Austria and Denmark (but note that these data only consist of young birth cohorts (>1960)) to around 25% in Hungary and Romania.

In our following analysis, we pool all country-birth cohort contexts and included the cohabitation rate and its square, while including random intercepts for country (icc=10%) and birth cohort (icc=35%), as well as random slopes for type of union for both country and birth cohort. As expected and in line with Liefbroer and

Dourleijn’s finding, we find a U-shaped relationship between the cohabitation rate and the relative risk of union dissolution of cohabiting couples (see Figure 2). In contexts where cohabitation is rare, the impact of cohabiting on the separation risk is high, whereas also in contexts where direct marriage is rare, the difference in break up risk between cohabiting and direct marriage couples is larger. The minimum of the U-shaped relationship is at around 40%, implying that the difference in union dissolution risk between cohabiting and married couples is the smallest at this rate of cohabitation. These results are thus in line with what Liefbroer and Dourleijn (2006) found, although they found a minimum of the U-shaped relationship at 50%.

Figure 1. Percentage cohabiting first union in 22 countries, percentages averaged over five-year birth cohorts per country.

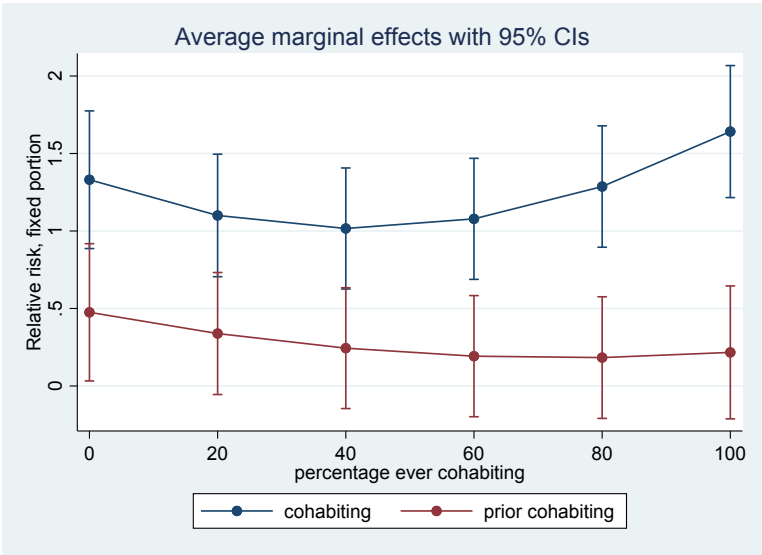

Conclusion

In this paper, we replicated the seminal research by Liefbroer and Dourleijn (2006) and re-assessed the U-shaped relationship between the cohabitation rate on the one hand and the impact of cohabitation on union dissolution on the other hand. Via a multilevel discrete time event history analyses with random intercepts and random slopes, we detected a U-shaped relationship between the cohabitation rate and the cohabitation effect. The minimum of the U-shape was at around 40% of cohabitation rate, slightly different from the minimum around 50% found by Liefbroer and Dourleijn (2006). With their article on the cohabitation-diffusion

hypothesis, Liefbroer and Dourleijn were at the vanguard of research on the difference in union dissolution risks between cohabiting and married couples, a significant finding that has been cited throughout the literature for decades.

Figure 2. Relative Risk of Union Dissolution of Cohabitors and Former Cohabitors Compared With Women Who Marry Without Prior Cohabitation, by the Incidence of Unmarried Cohabitation in the Context. 22 countries.

References

Cherlin, A. (1992). *Marriage, divorce, remarriage*. Cambridge: Harvard University Press.

Liefbroer, A. C., & Dourleijn, E. (2006). Unmarried Cohabitation and Union Stability: Testing the Role of Diffusion Using Data from 16 European Countries. *Demography*, 43(2), 203-221.

Lyngstad, T. H., & Jalovaara, M. (2010). A review of the antecedents of union dissolution. *Demographic Research*, 23(10), 257-292.

Snijders, T., & Bosker, R. (2012). *Multilevel Analysis: An Introduction to Basic and Advanced Multilevel Modeling*. Los Angeles: SAGE.

Niels Kooiman, Sandra Ploeger, Elena van Kampen, Ruben van Gaalen, Corina Huisman, Coen van Duin, Lenny Stoeldraijer, Peteke Feijten, Saskia te Riele, Marjolijn Das & Carel Harmsen

CBS

Aat, het CBS en de jongeren

Het CBS heeft een lange geschiedenis van diverse vormen van samenwerking met Aat. Uit al die samenwerkingen blijkt de zeer brede wetenschappelijke belangstelling en expertise van Aat, variërend van diverse artikelen over scheiding met Niels, Marjolijn en Willem Vermeulen, via een paper over de rol van erfelijke factoren bij intergenerationele overdracht met Marjolijn en Lotte Scheeren tot de invulling van het inmiddels stopgezette Onderzoek Gezinsvorming met Niels en Saskia.

Ook vervulde Aat de laatste jaren een rol als onofficiële duider van CBS-cijfers. De media wisten hem te vinden vanwege zijn expertise en status als demograaf, vooral op het gebied van veranderingen in de levenslopen van jongeren. Aan dit thema heeft Aat diverse publicaties gewijd. Zo liet hij (met Pearl Dykstra) zien dat levenslopen van jongeren in de periode na de Tweede Wereldoorlog tot circa de jaren '70 sterk *gestandaardiseerd* waren, gevolgd door een periode van toenemende *destandaardisering*. Er kwam meer variatie in de timing en volgorde van belangrijke levensloopgebeurtenissen. Jongeren bleven langer in het onderwijs, gingen later werken en ook kinderen krijgen en trouwen werden uitgesteld. Uit huis gaan ging niet meer altijd gepaard met een huwelijk, maar jongeren konden ook alleen gaan wonen.

Een CBS-bijdrage is niet compleet zonder de nodige cijfers. Omdat Aat nu 'uitvliegt' vanuit het NIDI-nest, leek het ons gepast om in te zoomen op het uitvliegen van jongeren. Welke ontwikkelingen zien we in de laatste twintig jaar?

Steeds meer twintigers wonen nog thuis

De meeste mensen gaan tussen hun 18^e en hun 30^e het huis uit. De leeftijd waarop jongeren uitvliegen is de laatste jaren echter opgelopen. Een steeds groter deel van de twintigers woont nog thuis bij hun ouders. Onder jongvolwassenen van 24 jaar zijn de verschillen het grootst. In 2024 woonde 58 procent van de 24-jarigen

zelfstandig, in 2006 gold dat nog voor 68 procent. Vooral tussen 2012 en 2024 zijn twintigers steeds meer thuis blijven wonen.

Wat bepaalt of jongeren uit huis gaan? Vaak gaat het gepaard met een andere gebeurtenis, zoals gaan studeren, gaan werken of samenwonen. Maar ook attitudes, normen en waarden kunnen een rol spelen, net als *opportunities* en *constraints* zoals de situatie thuis of economische omstandigheden. Aat zelf toonde al aan dat door jongeren gevoelde leeftijdsnormen van hun ouders van invloed zijn op de leeftijd waarop ze het ouderlijk huis verlaten en dat ook percepties van de situatie op de woningmarkt van belang zijn. Bovendien bleken jongeren die in een minder zekere arbeidssituatie zaten zich onzekerder te voelen, wat van invloed kan zijn op het plannen van hun toekomst.

Bij ouders wonen is niet (geheel) vrijwillig

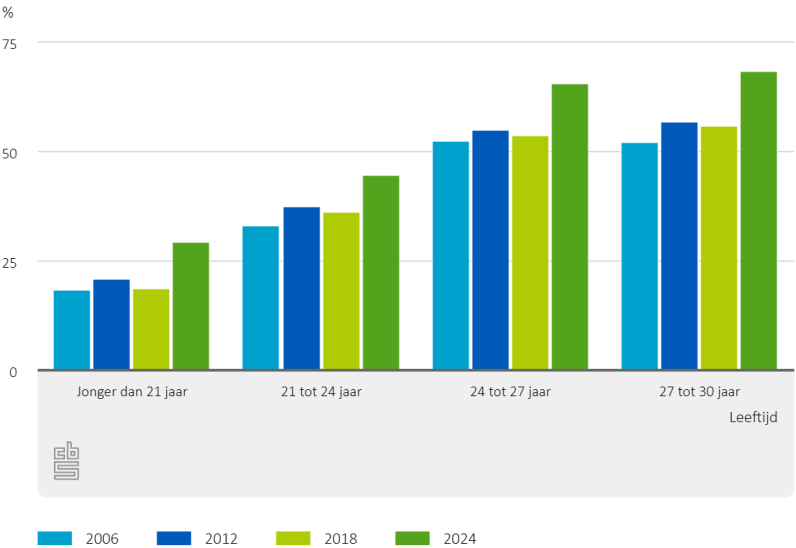
Dat de omstandigheden belemmerend kunnen zijn, blijkt uit cijfers van het Woon Onderzoek Nederland (WoON). Zeker vanaf 2018 zegt een steeds groter deel van de thuiswonende jongeren beslist binnen twee jaar te willen verhuizen, of dat ze willen verhuizen maar geen woning kunnen vinden. Dit speelt zowel bij de jongste groep volwassen thuiswonende kinderen (tot 21 jaar) als in de oudere groepen tot 30 jaar, maar naarmate mensen op latere leeftijd nog bij hun ouders wonen neemt de wens om uit te vliegen toe. Jongeren die vanuit huis alleen willen wonen zeggen vaker dat zij geen woning kunnen vinden dan degenen die willen gaan samenwonen. De normen en waarden lijken dus minder veranderd dan de *constraints*: Jongeren vinden zich te oud om nog thuis te wonen, maar de woningmarkt zit op slot, en wellicht is er meer financiële onzekerheid door de toegenomen flexibilisering van de arbeidsmarkt.

Minder jongeren gaan meteen met een partner samenwonen

Niet meer direct uit huis trouwen is al heel lang niet meer de norm, maar ook het alleen wonen zet dus door. Van degenen die tussen 24 en 30 jaar waren toen zij uit huis gingen, ging ongeveer de helft meteen samenwonen met een partner. De andere helft woonde zonder partner: alleen of in een ander leefverband zonder partner. Naarmate mensen jonger zijn als zij het ouderlijk huis verlaten gaan zij vaker eerst een periode alleen wonen. In deze jongere groepen (tot 24 jaar) is het aandeel dat meteen uit het ouderlijk huis ging samenwonen gedaald. Wellicht kunnen we hier spreken van een nieuwe norm: als je op tijd uit huis gaat, doe je dat bij voorkeur nog even niet met een partner.

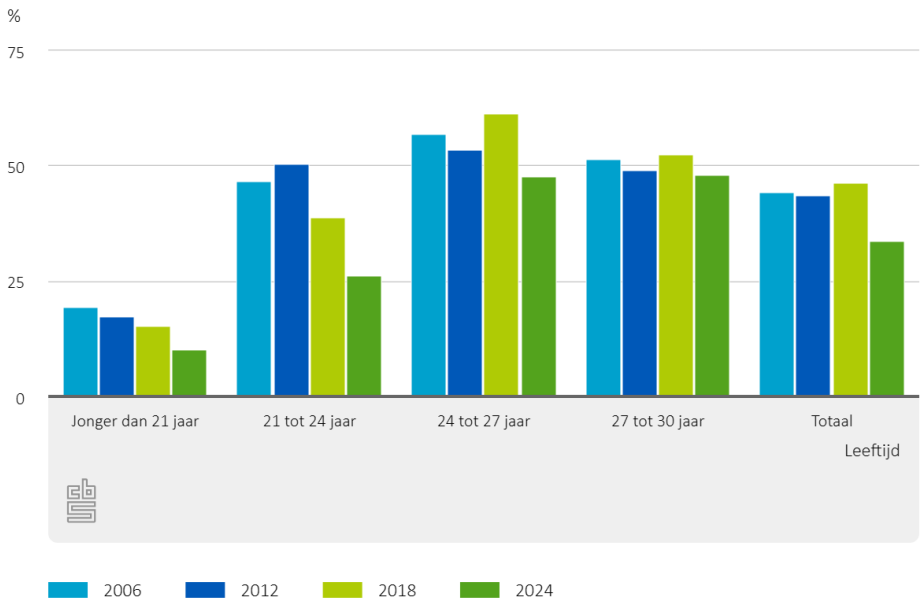
Figuur 1

Thuiswonende jongeren die graag willen verhuizen

Figuur 2

Samenwonen met een partner na het verlaten van het ouderlijk huis

Tot slot

Aat, wanneer we deze cijfers in een nieuwsbericht naar buiten brengen, rekenen we op jouw kundige blik. Wij allemaal hebben daar in de loop van de jaren op heel verschillende manieren mee te maken gehad. We kwamen jou tegen bij bijeenkomsten binnen en buiten de Haagse kantoren. Sandra trof je elk kwartaal tijdens het samenwerkingsoverleg van NIDI en CBS: "Het was een genoegen om met je samen te werken, vanwege je inhoudelijke kennis en je warme persoonlijkheid." Elena herinnert zich van die overleggen: "Jouw inbreng en ideeën voor toekomstig onderzoek met CBS-data zijn altijd nuttig en praktisch uitvoerbaar. Ondanks dat je richting je pensioen gaat, klopt je onderzoekershart nog volop." Coen waardeert jou vanwege je bijdrage aan klankbordgroepen van de bevolkings- en huishoudensprognose: "Aat, jij had duidelijk plezier in je werk. Je kwam vaak met onverwachte invalshoeken en je waarschuwde vaak voor 'wensdenken' bij de prognose." Carel voelde zich met Aat verbonden in de belangstelling voor levenslooponderzoek: "Jij, ook blijkend uit talloos veel publicaties, vanuit de wetenschap. Ik vooral vanuit de statistiek." Niels herinnert zich het samenwerken aan artikelen: "Mij staat vooral bij hoe snel je tot de kern kwam in de overleggen die we voerden. Nooit gingen we uiteen zonder duidelijke afspraken en zonder een duidelijk plan." Marjolijn waardeert je wetenschappelijke houding: "Altijd open en onbevooroordeeld, je kijkt over de grenzen van je eigen vakgebied heen". Peteke kwam jou regelmatig tegen op demografie-congressen: "Altijd had jij aansprekende presentaties met een vrolijke noot." Ruben werkte als promovendus binnen de door jou geleide afdeling op het NIDI en herinnert zich: "Ik werd niet alleen professioneel enorm gestimuleerd door jouw bijzondere (inhoudelijke en methodologische) kwaliteiten, maar ook persoonlijk door je open, bescheiden, heldere, humorvolle en altijd vriendelijke omgang."

Veel van de samenwerkingen kwamen voort uit de sterke banden tussen NIDI en CBS. In dat kader zijn over en weer mensen gedetacheerd geweest. Vanuit het CBS hebben bijvoorbeeld Coen, Marjolijn en Saskia een half jaar op het NIDI gewerkt. Verschillende onderzoekers van het NIDI hebben een periode op het CBS doorgebracht. Aat heeft dit altijd weten te voorkomen, maar wij als CBS-ers zijn blij dat hij op de valreep, vlak voor zijn pensioen, toch nog een CBS-account heeft gekregen, zodat ook wij Aat onze ware (ex-)collega kunnen noemen!

Referenties

Billari F.C., & Liefbroer, A.C. (2007). Should I stay or should I go? The impact of age norms on leaving home. *Demography* 44, 181–198.

Elzinga, C.H., & Liefbroer, A.C. (2007). De-standardization of family-life trajectories of young adults: A cross-national comparison using sequence analyses *European Journal of Population* 23(3-4), 225-250.

Liefbroer, A.C. (1999). From youth to adulthood: understanding changing patterns of family formation from a life course perspective. In: L.J.G. van Wissen & P.A. Dykstra (Eds.), *Population Issues: An Interdisciplinary Focus* (pp. 53–85). Kluwer Academic.

Liefbroer, A.C., & Dykstra, P. (2000). *Levenslopen in verandering: Een studie naar ontwikkelingen in de levenslopen van Nederlanders geboren tussen 1900 en 1970*. SDU Uitgevers. WRR Voorstudies en achtergronden V 107.

ESS in Times of COVID-19

It was in the spring of 2020, under the eerie silence of the first pandemic lockdown, that Aat, the seasoned sociologist and Dutch National Coordinator (NC) of the European Social Survey (ESS), and Maria, the meticulous postdoc and other member of the National Coordination Team (NCT), drafted timelines. Their quest was noble: prepare fieldwork for ESS Round 10 so that the data collection could start in September of that same year. Simple, right?

In the beginning the to-do list was long, but well defined and no different from what it had been in previous rounds of this well-established survey. The sample design plan had to be discussed with the assigned ESS Sample Panel Member and signed off by the Sampling and Weighting Expert Panel (SWEP), the data protection agreement had to be discussed with the NIDI Data Steward, technical staff at NIDI, legal staff at KNAW and signed off by the ESS Legal Expert, the Fieldwork Questionnaire (FWQ) had to be filled in and signed off by the ESS Fieldwork Team, the Source Questionnaire had to be translated, reviewed, adjudicated, verified, harmonized, discussed with the Flemish colleagues, pre-tested and signed off by the ESS Translation Expert. Undismayed by jargon and acronyms that could rival the United Nations, Aat and Maria confidently made their way through the jungle that is the ESS. It was almost smooth sailing, had they not hit a major obstacle when trying to put the sample design plan into action. Receiving the planned nationally representative sample from Statistics Netherlands (CBS) via the elusive Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG) proved a bureaucratic nightmare. It climaxed in discussions about the legal standing of NIDI and whether or not its director had the authority to sign the agreement with RvIG. Still, our heroes carried on and, as the summer progressed, the start of fieldwork in September was within reach.

While Aat and Maria had nothing else on their minds than the ESS, the whole world was upside down. No-one in the Netherlands would have thought lockdowns on the European continent possible. Yet, the Netherlands was not only locked down, but the restrictions were even tightened just a few days after they had initially been announced. Then, the lockdown was prolonged, and prolonged once again. With nothing better to do, people were baking banana bread and learning to make sourdough. Finally in May, restrictions were eased. Better weather, was the idea,

would slow down the spread of the virus. Then summer came, and with it came sunshine, ice cream, gatherings in parks and a surge in COVID-19 infections. Just as Aat and Maria were about to celebrate the start of fieldwork, the universe responded with a snort-laugh and tightened restrictions once again. Data collection? Not today, epidemiologists said. Not today.

The new planned date for the start of fieldwork: January 2021. Aat and Maria did not spend the time in an idle fashion. An additional COVID-19 module for the ESS had to be steered through the full ESS translation ritual and the possibility of web-based interviews had to be discussed and integrated into all relevant documents. But fate, as it turns out, adores a good plot twist. With Christmas bells jingling and the virus jingling louder, renewed lockdowns loomed. Maria, due to go on maternity leave, had trained her colleague Juul to run the data collection. Juul took over with admirable optimism and enthusiasm, blissfully unaware that she, too, would soon be swallowed by the shifting sands of project timelines during a pandemic. Because of course, in classic pandemic fashion, January's data collection was postponed once more. Instead of overseeing the data collection, Juul only oversaw the move to a new starting date: September 2021.

By the beginning of 2021, masks, that had initially been frowned upon, were mandatory, vaccinations had started, and there was good hope that there would be no more reason to postpone fieldwork. In June, restrictions indeed melted like ice-cream in children's hands. Maria, returning from parental leave was ready to take charge. But life had other plans. Shortly after her return, Maria received a serious diagnosis. Her carefully laid plans fell silent. She closed her laptop for the foreseeable future. It was clear she would not be overseeing data collection after all. Juul was involved in other projects and no longer available as a replacement, leaving Aat with a new partner: Daniël. Daniël had little time to prepare. But with a courage born of necessity and the spirit of social science in his veins, he stepped up. He familiarized himself with ESS jargon at warp speed – from "NCT" to "SWEP", he spoke fluent acronym within days. And so, on October 1st, 2021 (roughly a year after the original target) the data collection finally began. Victory? Not quite. The virus had one last encore — and like all uninvited guests, it didn't know when to leave. The Omicron variant loomed in late 2021, and with it came fresh restrictions. But by April 2022, through sheer persistence, ESS Round 10 data collection was complete.

In the summer of 2022, Maria gradually returned to work, her strength slowly rebuilding. She was welcomed not with fanfare, but something better: data. Real, precious, hard-won data. She, Aat, and Daniël got to work analysing it, laughing at timelines past, and daring to plan Round 11.

And though no one had the heart to say it out loud, there was a flicker of hope that this time, just maybe, the virus had read the script and knew when to make a graceful exit.

If this group of ESS warriors had learned anything over the last two years, it was this: You can lock down a country and you can even delay a survey. But not even a pandemic that wants to mess with a completed FWQ can stop social scientists on a mission.

Robbert Zandvliet

Ipsos I&O

Beste Aat,

We hebben vanaf begin 2020 tot begin 2024 samengewerkt aan Ronde 10 en 11 van de ESS, en waren ook samen betrokken bij de uitvoering van de GGS.

Ik herinner me die samenwerking als uitermate prettig.

We moesten bij de ESS anticiperen op de pandemie, met een veldwerkstart die daardoor telkens opschoof, en dachten samen na over responsbevorderende maatregelen toen het verloop van het veldwerk daarom vroeg.

Dat ging altijd in goed en nauw overleg, waardoor de samenwerking ook echt als een partnership voelde.

Rondom de ESS trokken we samen op bij het instrueren van de interviewers. Dat was een intensieve, maar ook leuke periode.

De keren dat ik op bezoek kwam op het NIDI werden mijn collega's en ik altijd hartelijk door jou ontvangen. Met vriendelijke woorden en wat lekkers voor bij de koffie. Ook gaf je ons een rondleiding door het mooie gebouw.

Tot slot droeg je in 2021 bij aan ons CAPI seminar.

Dank voor die fijne samenwerking in de afgelopen jaren, en ik denk dat ik dat ook namens mijn collega's (waaronder Sonja, Marjan en Michael) kan zeggen.

Ik wens je een fijn pensioen, met ontspanning en plezier.

Groeten,

Robbert Zandvliet

Nynke Smidt

RUG

Beste Aat,

Al meer dan tien jaar werken we samen op het onderwerp *healthy ageing*, een van de speerpunten van het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG). Onze samenwerking begon met Leonie Elsenburg, onze eerste gezamenlijke PhD-student. Zij had een beurs van de Rijksuniversiteit Groningen gekregen, maar wilde liever in de Randstad werken dan in het verre Groningen. Via Leo van Wissen – die ik kende vanuit het programma *Healthy Ageing, Population & Society* – kwam ik bij jou uit. Jij werkte toen in Amsterdam én bij het NIDI in Den Haag en was bereid om Leonie onder je hoede te nemen. Onze samenwerking begon dus eigenlijk al vóór er sprake was van een formele samenwerking tussen de Rijksuniversiteit Groningen en het NIDI. Vanaf 2014 was je officieel geaffilieerd aan de afdeling Epidemiologie van het UMCG.

Maandelijks hadden we onze gezamenlijke projectgroep overleggen: de ene maand in Den Haag, de andere maand in Groningen. Later, toen we meer PhD-studenten samen begeleidden, reisde jij elke maand met de trein naar Groningen. Die dagen waren vaak volledig volgeboekt met projectgroep overleggen met de promovendi en de unitmeeting *Health Behaviour Epidemiology*. De reistijd in de trein gebruikte je om alle documenten (vaak manuscripten) voor de projectgroep vergaderingen door te lezen en van feedback te voorzien. Ik ben altijd enorm onder de indruk geweest van de snelheid waarmee jij manuscripten van feedback voorzag. Je kon heel snel hoofd- van bijzaken onderscheiden en legde vaak precies de vinger op de zere plek. Door jouw feedback werden de manuscripten steeds naar een hoger niveau getild.

Wat mij misschien wel het meest is bijgebleven, is de manier waarop jij feedback geeft aan promovendi: altijd opbouwend en met oog voor het niveau van de student. Daarbij straalt je zo'n enorme rust en vertrouwen uit, waardoor iedereen zich bij jou op zijn gemak voelt. Ik vond het heel fijn als je iets eerder in Groningen was en er tijd was om te sparren over nieuwe onderzoeksideeën, maar ook om lief en leed te delen. Ik heb je luisterend oor en heldere observaties altijd zeer gewaardeerd. Ik zal deze gesprekken straks missen.

Naast je vriendelijke en rustige persoonlijkheid, beschik je ook over uitstekende statistische vaardigheden. Je keek vaak met de promovendi mee in de Lifelines-database en hielp hen bij het toepassen van geavanceerde statistische methoden.

Zelfs in dit laatste jaar verdiepte je je nog in nieuwe analysetechnieken en leerde je werken met R om data te analyseren.

Je was bovendien altijd bereid mee te denken over nieuwe projectideeën en gaf waardevolle feedback op onderzoeksvoorstellen. Dat deze onderwerpen niet altijd direct aansloten bij jouw eigen onderzoekslijn, maakte voor jou nooit iets uit. Of het nu ging over de impact van COVID-19-maatregelen op de gezondheid, sociaaleconomische gezondheidsverschillen, vrijwilligerswerk, cognitieve achteruitgang of eenzaamheid bij ouderen – jouw feedback bracht het altijd naar een hoger niveau. Daarnaast zorgde jouw sociologische achtergrond voor meer verdieping in de manuscripten. Naast de *What* en *Who* zorgde jij ervoor dat er meer aandacht werd besteed aan de *How* and *Why*. Jouw inbreng heeft de kwaliteit van de manuscripten absoluut enorm versterkt.

Jouw deskundigheid, vriendelijkheid en rust die je uitstraalt maakt het dat vele promovendi, master studenten en ikzelf graag met je samen werken. Het is duidelijk dat je een enorm gewaardeerd persoon bent. Dank voor de hele fijne samenwerking.

Geniet van je welverdiende pensioen!

Nynke Smidt

Overzicht van promovendi die we samen hebben begeleid of nog begeleiden:

2027 A. (Ana) Wenzler. *Modifiable riskfactors for prevention of dementia (BIRD-NL)*

University of Groningen, Groningen (contract 11/2023 to 10/2027).

2025 R. (Rosa) Palazuelos-Gonzales. *The importance of physical performance and activity in the process of cognitive ageing.*

University of Groningen, Groningen (contract 1/2021 to 12/2025).

2023 L. (Lluis). Mangot. *Disruptive life events and health.*

University of Groningen, Groningen (4 October 2023).

2022 L. (Liza) Hoveling. *Unravelling socioeconomic health inequalities: targets for preventing metabolic syndrome and major depressive disorder.* University of Groningen, Groningen (14 November 2022).

2020 J. (Jacobien) Niebuur. *Who volunteers and why? Understanding the role of resources and motivations in participation in voluntary work.*

University of Groningen, Groningen (12 October 2020).

2018 L.K. (Leonie) Elsenburg. *Adverse life events and overweight in childhood, adolescence and young adulthood.* University of Groningen, Groningen (16 April 2018).

Lluís Mangot-Sala

Karolinska Institute

To Aat, on your well-deserved retirement

Dear Aat,

When I arrived at NIDI, fresh from a rather different academic background, I had strong opinions (as sociologists often do) about what topics deserved sociological attention. I vividly remember one of our first conversations, during which I casually dismissed divorce as something that belonged to individuals' personal lives, and not really a "proper sociological topic" (note to the reader: this was maybe my second week at NIDI. Please forgive my ignorance!). You, of course, strongly disagreed in your characteristic style: calmly and respectfully, you showed me why I was completely wrong.

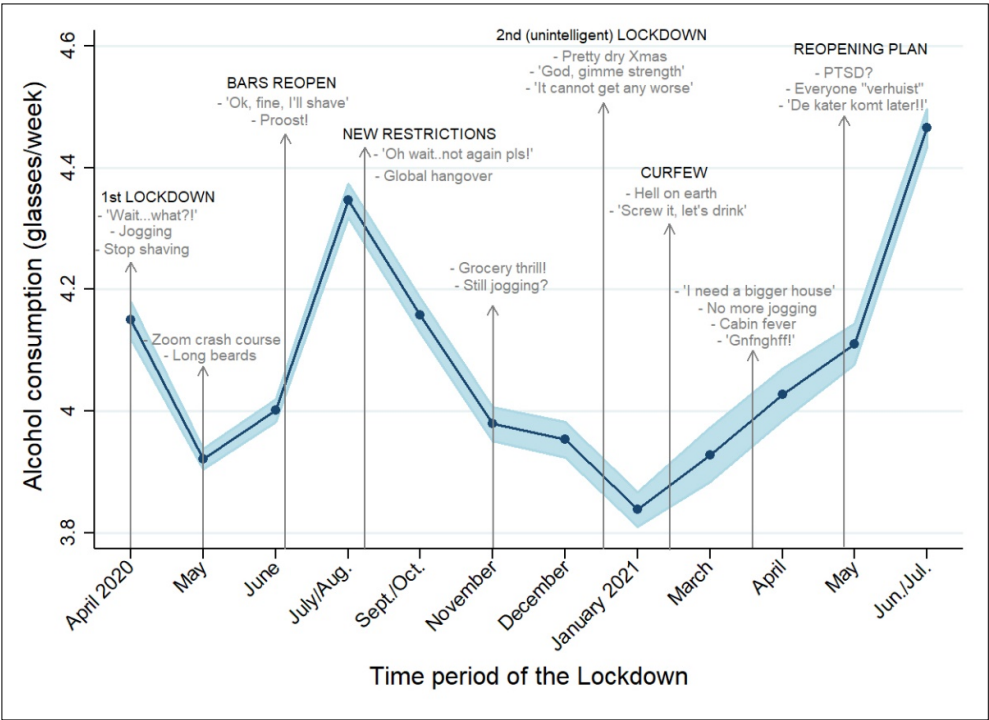
Over time, I came to realize just how reductionist my perspective was. I was trained to think of health as something shaped by "socioeconomic determinants" (and rightly so), but I often failed to recognize that personal relationships, including romantic ones, are no less influenced by structural factors. That was one of the many lessons I took home from the Netherlands thanks to the four years I spent among demographers and the countless conversations over tea, checking *Buienradar* and waiting for the rain to stop before biking home.

Speaking of tea, I can't help but picture you in your home office during the "bad old days" of the Covid lockdowns. I was sitting in my tiny attic in The Hague, where my only housemates were a family of mice who would come out in the evenings while I was watching Netflix, surviving on my DIY Wi-Fi from a freshly purchased SIM card with "onbeperkte data" (although there was nothing "onbeperkt" about it). I had my infamous wooden wall background; you had your thick pullover and your cup of tea. Often, Alice would show up to bring you some more tea. You claimed you returned the favor when she was in meetings. Perhaps she should confirm that.

Anyway, despite the odd circumstances and physical distance, we managed to publish together seven articles. Among them, paper #3, our unexpected "hit". The article on alcohol consumption during the lockdown remains one of my favorites (even if, for some reason, all opponents at my thesis defense were more interested in paper #2). To celebrate your retirement, I couldn't resist revisiting the original

plot showing changes in drinking behavior. Only now, I've added some annotations of what *really* happened during that period. It's probably no longer fit for publication, but it's time to tell the story as it was. So please see Figure 1 for the uncensored story about alcohol consumption during the key milestones of the Covid era in the Netherlands.

Figure 1. Alcohol consumption during the Covid-19 lockdowns in the Netherlands (uncensored)

Jokes aside, our collaboration was always built on trust. You gave me enough space to pursue my own research questions (and, often enough, to fail in the attempt), and you offered feedback that was both critical and encouraging at the same time. As someone pointed out, you have an extraordinary talent for reading. I would send you a draft I spent days obsessed with, convinced that I covered all the tracks, and you would come back with a few sharp but spot-on comments that pointed to things I hadn't even considered. Each time, I was reminded of how much I still had to learn, but also how fortunate I was to work with you.

Whenever I was about to present a paper -as you know, probably my least favourite thing-, I thought: "If Aat thinks it's okay, it must be okay". That meant I had covered all the tracks, and it was ready to be presented. That reassurance meant a lot, especially in the early years. Having worked with brilliant but ferocious sociologists in the past, whose idea of feedback was close to what Bourdieu called "un sport de combat", made me appreciate your style in providing feedback even more. You could disagree strongly, but always with courtesy. That politeness was something I always truly valued. And yet, there was always space for informal chats, some humour...and dancing!

Did I say dancing? My first (and so far, only) EPC in Groningen remains unforgettable, and not only because I had to present twice. At the closing party, I had heard rumors that you were seen on the dance floor, but I wasn't sure whether to believe them. Since I only dance in my dreams, I was outside chatting when you suddenly appeared out of nowhere and shouted with a hoarse voice: "Come on guys, we need young blood on the dance floor!!". I looked at Damiano, completely stunned, and he just smiled and said: "Oh, so you didn't know?".

But I shouldn't be so surprised. You brought energy and cheerfulness to every part of your role. As supervisor, colleague, and team leader. I often wondered how you managed to keep up with everything (reading drafts, attending meetings, supervising students...), and still have time for a friendly chat. Did you recharge during the long commutes on the always reliable NS railway network? Who knows?

One last anecdote, perhaps my favorite. We were at NIAS, sitting in yet another freezing attic (clearly, I'm destined to freeze in Dutch attics), after two days of brilliant presentations on historical studies based on the "Dutch famine cohort". You presented your own work, opening - if I recall- with a line like: "Today I will talk about love and passion...which, we demographers, call partnership and fertility". Your presentation was hilarious but also sharp, and somewhat different from all the rest, based on health outcomes. But after you finished, a biologist in the audience asked, with mild contempt: "Okay, that was funny, we had a great time, but what's the point of that research? Is it really relevant?". You didn't miss a beat. With your best smile, you parodied his tone (I'm sure anyone reading this who knows Aat can picture it exactly): "So you claim that health is *sooo important*". Then you pointed out, quite rightly, that "for many people, so is finding a partner". Priceless. And classic Aat.

So, what have I taken from our time working together? That you can be rigorous without being rigid. That a good scientist never stops being curious. That kindness and excellence are not incompatible. And that the way we treat those we mentor really matters. Probably the best thing I've learned from you is how I should treat my own supervised students. I now have a couple, and I try my best to follow your example.

Thank you, Aat, for your trust, your guidance, your insight, and your sense of humor.

Wishing you a very happy retirement, filled with dancing (hopefully to better music), love, tea and truly *onbeperkte* happiness.

Best regards, Lluís Mangot-Sala
Stockholm, 15th of May, 2025

Melanie Straiton & Kamila Hynek

Norwegian Institute of Public Health

“Clarity, Calm, and Constructive Insight”

Although we never had the chance to meet in person, our collaboration during the pandemic stands out as a particularly positive and productive experience in an otherwise unusual time — not just because of the work we accomplished, but because of the thoughtful, calm, and encouraging presence you brought into every (virtual) room.

Like so many others during lockdown, we all saw more of each other’s homes than we might have in a typical academic partnership — bookshelves, coffee mugs, perhaps with a patch of sunlight through the window. These glimpses into one another’s everyday lives, shared through Teams meetings, gave a communication a more personal touch.

As a demographer and scholar of the life course, you have a rare ability to grasp complex issues quickly and to offer clear, constructive feedback that moved the work forward without ever making us less experienced researchers feel incompetent. Your sound knowledge of statistics was especially valuable, helping to guide the development of our analyses. We were especially grateful for your insightful contributions to manuscripts, which helped us to clarify our arguments. Your humility and clarity of thought made you a wonderful collaborator.

We appreciated your openness, your ability to listen, and the steady, reflective tone you brought to discussions. These qualities helped make our collaboration smooth and rewarding.

Congratulations on your retirement. We hope this next chapter is as rich and rewarding as your academic one — filled with good books, good health, loved ones and continued curiosity, perhaps now with more time to enjoy them at your own pace. Thank you for the generosity, insight, and collegial spirit you’ve brought to your field and to your collaborators. It has truly been a pleasure.

Kind regards

Melanie Straiton and Kamila Hynek

Rosa Angela Palazuelos González

Department of Epidemiology, University Medical Center Groningen

When Aat became my daily supervisor in mid-2024, the circumstances were somewhat unusual, and perhaps not entirely ideal. Still, I'm incredibly grateful that he accepted me as one of his last PhD students. The timing of his retirement coinciding with the final year of my contract turned out to be a good alignment for both of us.

At the start of our collaboration, I wasn't sure what to expect, I was a bit nervous about working with someone so experienced. But right from the beginning, Aat was approachable, thoughtful, and generous with his time and knowledge. His way of communicating, always clear, always kind, made a big impression on me. Even as he corrected or guided, it was in a way that encouraged curiosity and respect. Along the way, I also discovered that Aat has his own ways of expressing disapproval, as he likes to say, "I'm really allergic to not numbering the pages," or to any other detail that he dislikes. I quickly came to appreciate not only his expertise, but also his ability to make others feel like collaborators, or at least, that's how he made me feel.

Fortunately, we didn't only talk about research, we also shared stories and experiences. Through our conversations, I learned more than just academic topics. Aat introduced me to Dutch traditions, like Liberation Day, and shared reflections on how the weather has changed over time. He also told me about nice moments with his family and other more personal stories. I really appreciated this openness, it made the start of our meetings feel much easier, especially when we had to dive into the Compositional Data Analysis for the n th time.

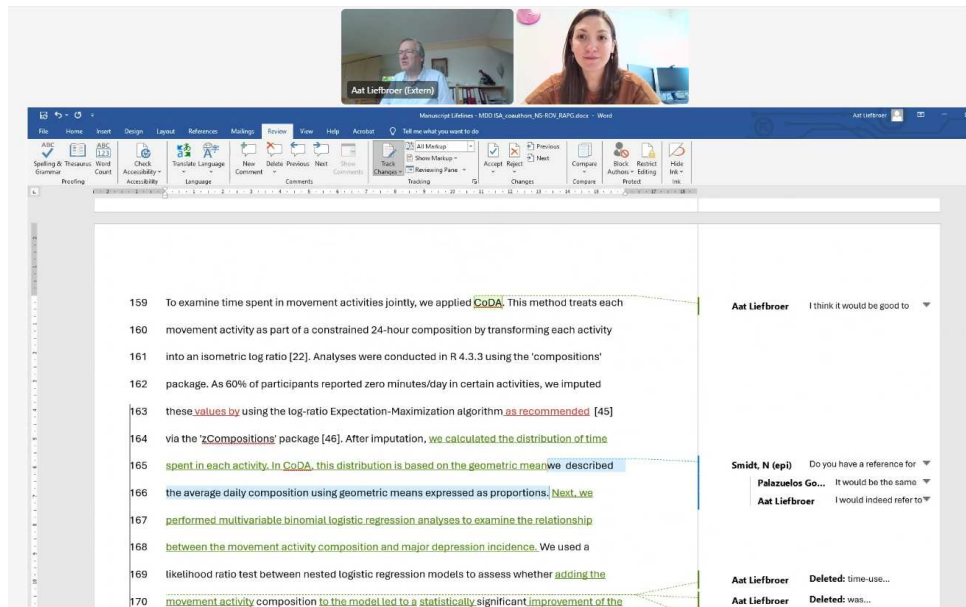
I remember when Aat told me he was going to receive an honorary doctorate. We had only just begun working more closely together at that point, and I remember thinking, "I'm so lucky to be working with someone who has made such an important impact." And I still feel that way.

Aat, thank you for your patience, for the thoughtful way you approach research, and for the sense of meaning you bring to the work we do. You've contributed not only to the field of population studies, but also to the thinking and development of the many students and colleagues who have had the privilege of working with you. It's truly an honor to be one of them.

I wish you joy, fulfillment, and plenty of time to enjoy everything this next chapter brings. You have more than earned it!

Warmest regards,

Rosa Angela Palazuelos González

Bijdrage aan het liber amicorum voor Aart Liefbroer

Aan het begin van mijn promotietraject, was ik vooral nieuwsgierig naar het onderzoek en de nieuwe wereld van de wetenschap die voor me open zou gaan. Wat ik toen nog niet wist, was hoeveel invloed een promotor heeft op hoe je, je in die wereld ontwikkelt. Aat, jij was daarin een rustpunt, een scherpe denker, en een voorbeeld van academische integriteit en helderheid.

Wat ik altijd in het bijzonder aan jou heb gewaardeerd, is jouw vermogen om hoofd- en bijzaken te scheiden. Een vaardigheid die ik van jou heb geleerd en waar ik dagelijks nog profijt van heb. Tijdens onze overleggen wist jij met een paar directe vragen precies de kern van het probleem bloot te leggen. Soms confronterend, maar altijd behulpzaam en opbouwend. Je liet me kritisch naar mijn eigen werk kijken.

Met veel plezier denk ik terug aan de middagen waarop we samen met Alex Lepe de wereld van microsimulaties probeerden te doorgronden. Geduldig, met een open houding en een flinke dosis analytische nieuwsgierigheid, werkten we ons door de methodologische details heen. Die sessies waren niet alleen intensief en leerzaam, maar ook gezellig. Een mooi voorbeeld van hoe samenwerking ook plezierig kan zijn. Die verdieping werd nog verder versterkt door de samenwerking die jij mogelijk maakte met Michaël Boissonneault en Joop de Beer. Dankzij die samenwerking heb ik me echt kunnen vastbijten in een methode die ik anders misschien niet had aangedurfd. Dit heeft zowel mijn proefschrift als mijn verdere werk verrijkt. Ook de momenten waarop we samen aan de slag gingen met de KHB-methode voor mediatie-analyses zijn me bijgebleven.

Wat me nog meer is bijgebleven, is hoe jij rust kon brengen in een vaak hectisch en onvoorspelbaar promotietraject. Niet alleen als begeleider van manuscripten, maar juist ook als iemand die de bredere context begreep. De twijfels, de deadlines, de ups en downs die bij het doen van promotieonderzoek horen. Je betrokkenheid gaf vertrouwen: het gevoel dat er iemand met kennis, ervaring en geduld achter je stond, die je niet alleen begeleidde, maar je ook echt de ruimte gaf om te groeien.

Daarnaast gaf je me ook daadwerkelijk het vertrouwen om mijn eigen onderzoeken uit te denken en vorm te geven. Je stimuleerde me om zelfstandig keuzes te maken, zelf de regie te nemen over analyses en invalshoeken, en daar ook achter te blijven staan. Tegelijkertijd stond je klaar om mee te denken, vragen te stellen of een kritische noot te plaatsen als dat nodig was. Die balans tussen ruimte geven en richting bieden heb ik enorm gewaardeerd, het heeft me gevormd, niet alleen als onderzoeker, maar ook als collega en begeleider van mijn eigen studenten nu.

Ik wens je alle goeds toe in deze nieuwe fase. Hopelijk brengt je pensioen je minstens zoveel voldoening als je carrière in de wetenschap!

Met hartelijke groet,
Liza Hoveling

Leonie Elsenburg

University of Copenhagen & Amsterdam University Medical Center

Toen ik mij eind 2013 aan het oriënteren was op een promotietraject bij de afdeling Epidemiologie van het UMCG en aangaf dat ik weliswaar graag bij het UMCG zou willen promoveren, maar liever niet fysiek in Groningen zou willen werken, werd werken op het NIDI als mogelijkheid voorgesteld. Het NIDI en het UMCG waren net een samenwerking aangegaan en Aat zou de samenwerking met de afdeling Epidemiologie gaan verzorgen. Als ik dus een promotietraject wilde doen bij Epidemiologie en het NIDI, zou Aat mijn promotor worden. Het onderwerp zou dan nog wel nader bepaald worden. Het was niet de meest conventionele manier om aan een promotietraject te beginnen.

Ik werd uitgenodigd voor een gesprek met Aat en Leo op het NIDI, en ondanks de wat onconventionele start, wist ik na dat gesprek dat ik dit traject wel aan wilde gaan. Aat straalde rust, gemoedelijkheid en professionaliteit uit en het werd een prettig en leuk gesprek. Op 1 januari 2014 stond ik als nieuwe werknemer op de nieuwjaarsborrel van het NIDI – moet je dan meteen iedereen drie zoenen geven? Ik ben veel dingen te weten gekomen tijdens mijn promotietraject, maar daar ben ik nog steeds niet uit.

Als ik terugdenk aan Aat als promotor, is rust het eerste waar ik aan moet denken. Ik heb Aat nooit kunnen betrappen op het uitstralen van onrust, waar dan ook maar over, tijdens mijn promotietraject. Aat leek zelden stress, of zelfs maar haast, te hebben op het werk. Als Aat er was, kon ik altijd op zijn deur kloppen voor een praatje en als Aat zijn agenda het maar enigszins toeliet, maakte hij ruimte voor een afspraak. Echter niet op woensdag, nooit op woensdag, want woensdag was zijn vrije dag. Dan liep Aat samen met zijn vrouw het Pieterpad – uiteraard niet elke woensdag, maar dat heeft hij toch zeker een aantal woensdagen gedaan. Die afbakening heb ik altijd enorm bewonderd. Werk is leuk en belangrijk, maar familie en vrije tijd zijn belangrijker. Dus e-mails laat op de avond hoefde ik van Aat niet te verwachten. Zelf probeer ook nog steeds alle avonden en weekenden vrij te houden van werk. Tot nog toe lukt dat heel aardig. Dat dat een mogelijkheid is als wetenschapper, heeft Aat mij laten zien.

Als promotor wist Aat altijd feedback op hoofdlijnen te geven. Hij harschreef geen hele zinnen, maar gaf met een aantal rake commentaren aan waar een redenering spaak liep, waar zaken te wollig waren opgeschreven en waar dingen stonden die

niet klopte, althans toch in ieder geval niet helemaal. Geen hele A4'tjes vol, maar genoeg om stukken significant te verbeteren.

Ik weet ook nog goed dat we op een gegeven moment samen door enkele resultaten gingen en Aat via een simpele rekensom met getallen uit eerder werk tot de conclusie kwam dat mijn resultaten prima overeenkwamen. Het is op dat moment geweest dat ik me realiseerde dat de meeste resultaten van statistische analyses vrij simpel te verifiëren zijn – zelfs met een beperkte hoeveelheid informatie. Sindsdien kijk ik altijd of ik op een simpele, of ietwat ingenieuzere, manier kan nagaan of mijn resultaten stroken met de data en met eerdere bevindingen. Daar is op dat moment, waarvan Aat niet weet dat het heeft plaatsgevonden, de basis voor gelegd.

Daarnaast, toch ook niet onbelangrijk, wist Aat meer dan eens geld te regelen voor zaken als het nodig was. We hadden eens een onderzoeksassistent nodig en Aat wist geld te regelen. Toen ik een contractverlenging wilde zodat ik vier jaar voor mijn promotie zou hebben en het UMCG daar voorwaarden aan stelde, regelde Aat een half jaar voor me via het NIDI, zonder voorwaarden. Dit is, helaas, vrij zeldzaam in de wetenschappelijke wereld, maar wel heel belangrijk, met name voor jonge onderzoekers in onzekere posities.

Aat, heel erg bedankt voor de manier waarop je mij met de wetenschap hebt laten kennismaken, me hebt geleerd om wetenschap te beoefenen en voor het voorbeeld dat je voor me was en bent. Geniet van je welverdiende pensioen. Bij jou twijfel ik er geen moment aan dat dat gaat lukken.

Francesco C. Billari

Bocconi University

With a Little Help from My Friends

Life events are, as we know, a combination of social structure, agency, and mere chance. Meeting with Aat is, rather than chance, a great deal of luck. And this luck becomes sheer cumulative advantage, or rather privilege, if you have the chance to work with him, and even better, build a strong friendship tie over time.

I met Aat at the European Population Conference in The Hague in 1999, after a session in which I presented a paper on social norms and the life course. To be frank, to a junior Francesco the session and the discussant had been challenging. Aat, of whom I admired the work but had not yet experienced the luck to meet, was the reassuring voice. As usual, a friendly voice, as with anyone he has spoken to. Since then, a working relationship and a strong friendship have evolved, with common interests ranging from football to music, from beer to – more recently – wine. In different countries and institutions, we have even managed to co-mentor younger scholars and have fun. We have survived to a most challenging test: the semi-final of the Euro 2000 between Italy and the Netherlands, watched together in a Rostock bar. At times, despite my slowness, we even published papers. I have been extremely lucky. Now, I would like to speak about three songs.

Talkin' Bout a Revolution?

Description has a terrible reputation in the social sciences. This is at times surprising, as science is based upon discovery. And discovery is, broadly speaking, description backed by science-based search, innovation and intuition. Just like Tracy Chapman, at times, it talks about a revolution. For instance, the emergence of a late, protracted and complex pattern of transition to adulthood has been the subject of analyses based on the broad collection of retrospective life-course data within the European Social Survey (“Timing of life project”), currently topping Aat’s citation records (Billari & Liefbroer, 2010)!

Indeed, collecting data and building research infrastructure has been part of preparing a discovery revolution, through which Aat has shaped the fields of demography, family sociology, and life course research. This has included cross-national, and innovative national studies—moving towards complex descriptions that allow for new analyses. A key example is the multi-multi Netherlands Kinship Panel Study (multi-actor, multi-method, multi-time points) (Dykstra et al., 2012).

Other complex adventures, such as the Generations and Gender Programme, have also been significantly shaped by Aat.

Moreover, Aat has been working with methods experts on innovative techniques for the complex description of life courses, including sequence analysis with Cees Elzinga. This talking 'bout methods research has also been extremely influential (e.g., Elzinga & Liefbroer, 2007).

Should I Stay or Should I Go?

Believe it or not, Aat and I managed to have a real paper that opens with the Clash's song title, published in nothing-less-than Demography (Billari & Liefbroer, 2007). In retrospect, not a very original choice—luck here too. In June 2025, on Google Scholar, searching papers including "Should I stay or should I go" in their title reveals about 32,300 results. In 2022, a sociologist from the University of Groningen (!), Jaap Nieuwenhuis, even published an article on this specific phenomenon we briefly contributed to titled "Another article titled "Should I Stay or Should I Go?" or, the mass production of academic research titles" (Nieuwenhuis, 2023).

This mass-produced title is, not-by-chance, talkin 'bout social norms, a topic that Aat had been working on since data collection on Dutch adolescents, and that has shaped his and mine subsequent research focusing on the role of agency, and the social stratification of agency, in life-course decisions.

We Don't Need No Education

The interest on norms, and broadly speaking on agency, has not been obviously exclusive for Aat. He also provided a number of other bricks in the wall in the study of social stratification and life course outcomes. The ERC-funded ConOpp project, for instance, has provided important evidence on the long-term comparative consequences of childhood's advantage and disadvantage (Liefbroer & Zoutewelle-Terovan, 2021). As usual, Aat's creativity and the ability not to start from pre-conceived positions, as well as mentoring a number of scholars so that they learn, create and have fun at the same time, have been key ingredients of ConOpp.

Proost, Aat! You have given way more than a "little help" to your friends.

References

Billari, F. C., & Liefbroer, A. C. (2007). Should I Stay or Should I Go? The Impact of Age Norms on Leaving Home. *Demography*, 44(1), 181–198.

Billari, F. C., & Liefbroer, A. C. (2010). Towards a new pattern of transition to adulthood? *Advances in Life Course Research*, 15(2–3), 59–75.

Dykstra, P. A., Kalmijn, M., Knijn, T. C. M., Komter, A. E., Liefbroer, A. C., & Mulder, C. H. (2012). *Codebook of the Netherlands Kinship Panel Study: A multi-actor, multi-method panel study on solidarity in family relationships, Wave 2, Version 2.0, April 2012* (Vol. 8). NIDI, Erasmus University, Tilburg University, Utrecht University, VU University, University of Groningen.

Elzinga, C. H., & Liefbroer, A. C. (2007). De-standardization of Family-Life Trajectories of Young Adults: A Cross-National Comparison Using Sequence Analysis. *European Journal of Population / Revue Européenne de Démographie*, 23(3), 225–250.

Liefbroer, A. C., & Zoutewelle-Terovan, M. (Eds.). (2021). *Social Background and the Demographic Life Course: Cross-National Comparisons*. Springer International Publishing.

Nieuwenhuis, J. (2023). Another article titled “Should I Stay or Should I Go?” or, the mass production of academic research titles. *The Information Society*, 39(2), 123–129.

Dit boek is geproduceerd in overeenstemming met de EU
GPSR-richtlijnen over de veiligheid van producten.

De 'General Product Safety Regulation' is het raamwerk van
de Europese Unie om ervoor te zorgen dat alle
consumentenproducten, inclusief boeken, veilig zijn voor
consumenten.

Dit boek is gedrukt door Printforce Nederland. De drukker
heeft veiligheidscertificaten afgegeven voor de gebruikte
materialen, zoals inkt, papier en lijm.

De product-ID is: -

De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van het boek
en heeft het laten produceren door 24bookprint.com.

Heeft u vragen over de veiligheid van het product, neem dan
contact met ons op.

24bookprint.com
Delftsestraat 33
3013AE Rotterdam
Nederland
info@24bookprint.com

nidi